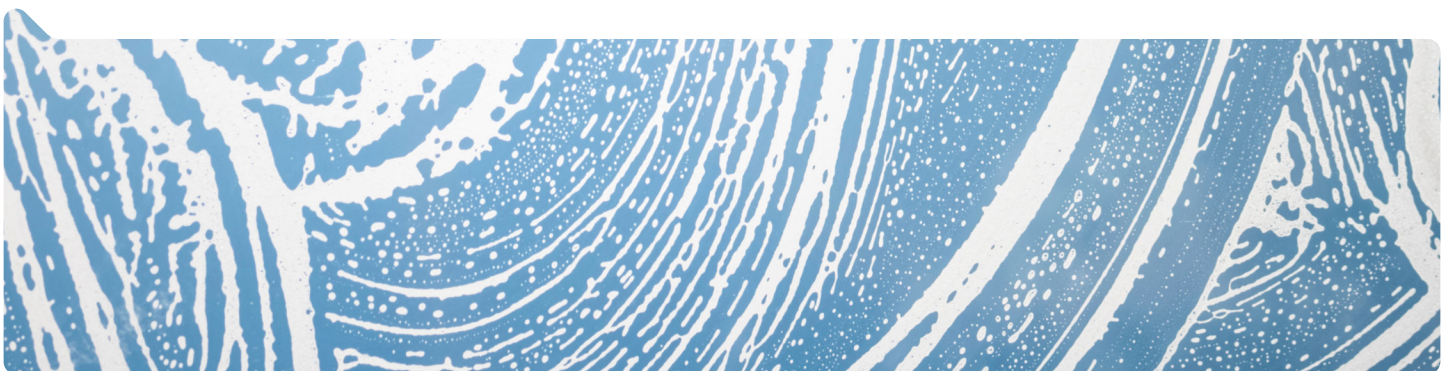

BPF Schoonmaak

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen
Halfjaarverslag januari - juni 2022

bedrijfstakpensioenfonds schoonmaak- en glazenwassersbedrijf

Inhoudsopgave

	02
1. Samenvatting	04
2. Inleiding verantwoord beleggen	08
3. Uitsluitingsbeleid	14
4. Engagement	25
5. Stembeleid & Corporate Governance	48
6. Bijlagen	56

1. Samenvatting

We willen beleggen in bedrijven en landen die goed omgaan met mensen en goed omgaan met de wereld. Dat noemen wij verantwoord beleggen. Wij vinden het heel belangrijk dat die bedrijven goed omgaan met hun werknemers. En dat zij zich houden aan de mensenrechten. En dat zij zorgen dat mensen in een schone wereld kunnen wonen en werken en hun kinderen straks ook. Daarom letten wij bij de bedrijven waarin wij beleggen speciaal op mensenrechten arbeidsnormen en klimaatverandering. Dat doen we bij de bedrijven in Nederland en bij de bedrijven in andere landen. Want zo krijg je schoon geld in een schone wereld en daar houden wij van: een schoon pensioen. In dit hoofdstuk geven wij een samenvatting van de manier waarop wij afgelopen half jaar verantwoord hebben belegd.

1.1. MVB beleid

We willen beleggen in bedrijven en landen die goed omgaan met mensen. En goed omgaan met de wereld. Dat noemen wij verantwoord beleggen. Hoe wij precies verantwoord willen beleggen hebben wij staan in ons beleid, het Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) beleid. Voor het opstellen van het MVB beleid kijken wij naar internationale en breed geaccepteerde normenkaders. Deze kaders worden door het pensioenfonds onderschreven en worden gebruikt bij de beoordeling van de ondernemingen waarin we beleggen. Daarnaast hebben we enkele speerpunten gedefinieerd. Dit zijn thema's die wij als pensioenfonds belangrijk vinden.

Uitgangspunten

Voor het vastleggen van het MVB beleid kijken wij naar **internationale en breed geaccepteerde normenkaders**, namelijk:

- UN Global Compact;
- OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen;
- UN Guiding Principles on Business and Human Rights;
- Sustainable Development Goals (SDGs).

Speerpunten

Mensenrechten: Landen en bedrijven moeten op mensenrechten letten

Arbeidsnormen: Landen en bedrijven moeten goed omgaan met hun mensen

Klimaat: Bedrijven moeten goed omgaan met het klimaat.

Instrumenten: de manier waarop wij ons MVB beleid uitvoeren

- **Screenen van bedrijven:** We kijken of bedrijven zich houden aan de regels
- **Uitsluiten:** We letten goed op in welke bedrijven en landen we niet willen beleggen.
- **Engagement:** We gaan in gesprek met bedrijven
- **Stemmen:** We laten onze stem horen op vergaderingen
- **ESG integratie:** We nemen duurzaamheidsinformatie mee in de beleggingsbeslissing
- **Impact beleggen:** We beleggen in bedrijven met een positieve impact op het klimaat

Doelstellingen

In het MVB beleid hebben wij ook doelen opgeschreven. Deze doelen gaan over de bedrijven waarin we niet willen beleggen, hoe we het gesprek aan gaan met bedrijven en hoe we precies willen stemmen op vergaderingen van bedrijven. Ook hebben we klimaatdoelstellingen geformuleerd. Zo willen we bijvoorbeeld dat de bedrijven waarin we beleggen niet teveel CO₂ uitstoten en willen we helpen om de overgang naar schone energie te maken. Tenslotte hebben we ook doelstellingen voor de vastgoedfondsen waarin we beleggen.

Wil je al onze doelstellingen zien? Kijk dan verder in ons [MVB beleid](#).

Wij hebben in het 1e halfjaar van 2022 wijzigingen doorgevoerd in ons MVB beleid

De wereld om ons heen staat niet stil en wij ook niet. Maatschappelijk verantwoord beleggen is de basis voor ons beleggingsbeleid. Om die reden kijken we altijd of het beleid voldoende is of dat er nog dingen beter kunnen. Ook afgelopen half jaar hebben we verbeteringen doorgevoerd in ons MVB Beleid. Dit zijn de belangrijkste wijzigingen die in de 1^e helft van 2022 zijn doorgevoerd:

- **We hebben ons stembeleid aangescherpt:** We willen dat bedrijven MVB meenemen bij het benoemen van bestuurders en bij het geven van beloningen.
- **Monitoring managers op duurzaamheid:** Bpf Schoonmaak belegt het pensioengeld niet zelf. Hiervoor heeft zij vermogensbeheerders gecontracteerd. Vanaf nu worden deze managers ook apart beoordeeld op MVB.
- **We hebben ons uitsluitingsbeleid aangescherpt:** We hebben ons uitsluitingsbeleid geëvalueerd en daarna besloten om dit beleid uit te breiden. Nu worden ook tabaksproducenten uitgesloten, staatsbedrijven van uitgesloten landen en bedrijven die veel omzet halen uit schalie en arctische olie en gas.
- **Starten we nieuwe gesprekken met bedrijven over CO₂ reductie:** Het thema klimaattransitie wordt afgesloten na 3 jaar. En we starten met een nieuwe thema CO₂ reductie.
- **Zijn we gestart met impact beleggen:** Passend bij de klimaatdoelstelling is in 2022 gestart met investeringen in green bonds.

Wil je een uitgebreide beschrijving lezen? Kijk dan [hier](#).

Onze instrumenten - de manier waarop wij ons MVB beleid uitvoeren

Om ons MVB beleid in de praktijk te brengen gebruiken we verschillende instrumenten.

1. We kijken of bedrijven zich houden aan de regels (**screenen**).
2. We willen beleggen in bedrijven en landen die goed omgaan met mensen. En goed omgaan met de wereld. We willen dus niet beleggen in bedrijven en landen die dat niet doen (**uitsluiten**).

3. We gaan in gesprek met bedrijven als iets niet goed gaat in het bedrijf (**engagement**). Dat doen we op vier gebieden, namelijk: mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en corruptie. Ook gaan we met bedrijven in gesprek over specifieke onderwerpen, zoals gezondheidzorg en CO₂ reductie.
4. Ook laten onze stem horen op vergaderingen (**stemmen**).
5. Daarnaast willen wij dat bij het nemen van beleggingsbeslissingen altijd informatie over duurzaamheid wordt meegenomen (**ESG integratie**).
6. Tenslotte willen we dat een deel van onze beleggingen direct een positieve impact hebben op ons klimaat (**impact beleggen**).

1.2. Resultaten op 30 juni 2022

Onderstaande tabellen en figuren tonen de resultaten die we hebben behaald met ons MVB beleid.

Screenen van bedrijven

We onderzoeken of bedrijven zich aan de regels en onze normen houden. De uitkomsten van de screening worden verdeeld naar aandachtgebieden en beoordeeld op de mate van betrokkenheid van de onderneming en het effect op de samenleving en/of het milieu. De aandachtsgebieden zijn mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie. Deze screening vormt de basis voor ons gesprek (normatieve engagement).

De resultaten van de screening staan vermeld in onderstaande tabel:

TABEL 1.2.1

Per 30-06-2022	Aantal ondernemingen uitgesloten op normatieve gronden	Nieuw normatieve dialogen 30-06-2022
Mensenrechten	20	4
Arbeidsnormen	4	9
Milieu	5	5
Anti-corruptie	0	3

Als je meer wil weten over deze screening, [klik dan hier](#).

Uitsluiten

We willen beleggen in bedrijven en landen die goed omgaan met mensen. En goed omgaan met de wereld. Daarom letten we goed op waarin we beleggen. En waarin we niet beleggen. Bedrijven waarin we niet willen beleggen sluiten we uit. In onderstaand overzicht laten we zien welke uitsluitingen wij doen en het aantal bedrijven/landen die worden uitgesloten.

TABEL 1.2.2

Aantal uitsluitingen per categorie	
Schenders van internationale normen	29
Controversiële wapens	73
Steenkolen, teerzanden, Schalieolie- en gas en Arctische olie- en gas	217
Tabaksproducenten	36
Landen	44
Staatsbedrijven in uitgesloten landen	200

Wil je meer informatie? Ga dan naar het [hoofdstuk Uitsluiten](#).

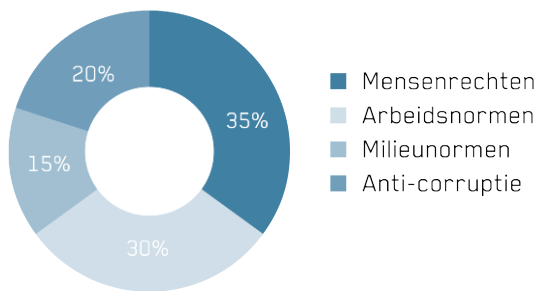
Engagement

We zeggen er wat van als het niet goed gaat. Dat doen we op verschillende manieren.

Normatieve engagement

Wij spreken ondernemingen aan die internationaal breed gedragen normen en principes schenden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie. We voeren op dit moment 158 gesprekken met 115 bedrijven. In onderstaand plaatje zie je de verdeling van deze gesprekken. Er zijn in totaal 76 dialogen succesvol afgerond (2017 tot 2022). We hebben met 9 bedrijven de dialoog voortijdig afgesloten

FIGUUR 1.2.1 NORMSCHENDING

Wil je hier meer over weten? Kijk dan verder in het [engagement hoofdstuk](#).

Thematische engagement

Wij spreken ondernemingen in specifieke sectoren of ketens aan ter bevordering van een algemene standaard. Dit noemen wij Thematische engagement. Wij voeren op drie thema's gesprekken, namelijk Klimaattransitie, CO₂ reductie en Goede en Beschikbare Medicijnen. Binnen deze thema's worden met verschillende bedrijven en sectoren gesproken.

TABEL 1.2.3 AANTAL DIALOGEN NAAR THEMA H1 2022

Thema	Aantal gesprekken met bedrijven
Klimaattransitie	6
Reductie CO ₂	8
Goede en Beschikbare Medicijnen	7

Kijk voor meer informatie naar het [thematisch hoofdstuk](#).

ESG Nederland

Wij spreken met de belangrijkste Nederlandse ondernemingen voorafgaand aan de aandeelhoudersvergadering. Op deze manier weten wij beter wat we moeten stemmen. Het gesprek doen wij vaak samen met anderen. Dit noemen wij ESG Nederland. In het afgelopen half jaar hebben wij met zeven bedrijven gesproken over verschillende onderwerpen.

TABEL 1.2.4 DIALOGEN MET NEDERLANDSE ONDERNEMINGEN H1 2022

Onderneming	Besproken onderwerpen
Ahold-Delhaize	Beloningsbeleid, diversiteit, klimaat, mensenrechten, strategie.
DSM	Klimaat, diversiteit, mensenrechten, strategie.
Heineken	Duurzaamheid, diversiteit, mensenrechten, strategie.
KPN	Beloningsbeleid, diversiteit, strategie.
Philips	Beloningsbeleid, beloningsverslag, risicomanagement.
Unilever	Duurzaamheid, mensenrechten, strategie.
Wolters Kluwer	Beloningsbeleid, diversiteit, risicomanagement.

We hebben voor ieder gesprek uitgeschreven wat er is besproken, zie hiervoor [ESG Nederland](#).

Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

We laten onze stem horen op vergaderingen. We stemmen onder andere over zaken die te maken hebben met mensenrechten, arbeidsomstandigheden en klimaatverandering. Zo laten we horen wat we daar van vinden. En hebben we invloed op wat een bedrijf doet.

TABEL 1.2.5

Aantal vergaderingen	Agendapunten	Hoe vaak hebben wij tegen gestemd
1154 vergaderingen	17.138 agendapunten	18%

Zie voor meer informatie het [hoofdstuk over stemmen](#).

ESG integratie

Wij geloven dat het meewegen van Ecologische Sociale en Governance (ESG) informatie op de lange termijn bijdraagt aan het verbeteren van de beleggingsportefeuille. De manier waarop we dit doen bekijken we per categorie.

Wij hebben ook klimaatdoelstellingen vastgesteld, onder andere om klimaatrisico's in de portefeuille te verminderen. Zo sturen wij ook op CO₂. In onderstaand plaatje zie je het verloop van de CO₂. De flinke daling komt door de implementatie van de klimaatbenchmark aandelen wereld.

[Klik hier](#) als je meer informatie wil lezen.

FIGUUR 1.2.2

Impact beleggen

Green Bonds zijn obligaties die zijn uitgegeven door overheden, internationale instellingen of ondernemingen, waarbij de opbrengsten worden gebruikt voor financiering van duurzame ofwel 'groene' projecten. Deze projecten helpen de energietransitie. Ze hebben een positieve impact op het klimaat en daarom noemen we het impact beleggen. Sinds 30 juni beleggen wij 2% van onze beleggingsportefeuille in green bonds.

In onderstaand overzicht laten we zien in welke projecten we beleggen.

TABEL 1.2.6

Soort projecten	Percentage
Alternative energy	29,9
Green building	24,3
Low-carbon Transportation	23,2
Other	6,3
Energy Efficiency	5,9
Sustainable Water Management	2
Sustainable Natural Resources	1,8
Pollution Prevention and Control	1,1

2. Inleiding verantwoord beleggen

Bpf Schoonmaak past sinds 2008 instrumenten van verantwoord beleggen toe bij het beheer van haar vermogen. In deze halfjaarlijkse rapportage leest u over de laatste stand van zaken met betrekking tot deze instrumenten en vindt u terug welke activiteiten namens Bpf Schoonmaak zijn ondernomen. Op de website van Bpf Schoonmaak vindt u beleidsdocumenten en rapportages waarnaar in dit rapport wordt verwezen. Deze inleiding geeft een kort overzicht van de achtergrond van verantwoord beleggen.

2.1. Wat houdt verantwoord beleggen in?

Bpf Schoonmaak staat voor een goed en betaalbaar pensioen. Bpf Schoonmaak is van mening dat verantwoord beleggen bijdraagt aan het realiseren van een goed en betaalbaar pensioen voor huidige en toekomstige generaties. Daarom besteedt Bpf Schoonmaak waar nodig en mogelijk aandacht aan ecologische, sociale en governance onderwerpen. Maatschappelijk verantwoord ondernemen door ondernemingen waarin belegd wordt speelt een belangrijke rol.

2.2. Wat zijn de uitgangspunten?

Voor het MVB-beleid hanteert Bpf Schoonmaak de principes van het Global Compact van de Verenigde Naties als uitgangspunt. Deze principes hebben betrekking op vier hoofdthema's:

- Mensenrechten
- Arbeidsnormen
- Milieu
- Anticorruptie

Het VN Global Compact bestaat uit tien breed geaccepteerde principes (zie bijlage 5.1). Deze principes vinden hun oorsprong in internationale verdragen zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en principes van de International Labour Organisation (ILO). Het VN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun eigen invloedssfeer kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitvoeren.

2.3. Wat doet Bpf Schoonmaak?

Voor het MVB-beleid hanteert BpfSchoonmaak een aanpak waarbij gebruik wordt gemaakt van de volgende instrumenten:

1. **Uitsluiting**, van producenten van controversiële wapens, delvers van steenkolen, teerzanden, structurele schenders van UN Global Compact en het uitvoeren van een landenbeleid;
2. **Engagement**, het aangaan van de dialoog met ondernemingen;
3. **Corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen**. Er is bij het stemmen een focus op de speerpunten mensenrechten, arbeidsnormen en klimaat.
4. **ESG integratie**
5. Impact investing: **green bonds**

De instrumenten, de gemaakte keuzes en de recente ontwikkelingen worden ieder besproken.

2.4. Reikwijdte van het MVB-beleid

Daar waar mogelijk past Bpf Schoonmaak haar MVB-beleid toe op de beleggingen. Het MVB-beleid van Bpf Schoonmaak is van toepassing op beleggingen in discretionaire mandaten en voor een groot deel ook voor fondsen die worden beheerd door Achmea Investment Management (hierna: Achmea IM). Bpf Schoonmaak maakt voor het beheer van haar vermogen, naast Achmea IM, ook gebruik van externe vermogensbeheerders. Wanneer het fonds gebruik maakt van beleggingsfondsen van externe vermogensbeheerders, is het niet altijd mogelijk om een eigen MVB-beleid toe te passen.

Aandelen

De aandelenbeleggingen “wereld ontwikkelde markten” zijn vormgegeven in een discretionair beleggingsmandaat. Deze portefeuille wordt passief beheerd, maar het eigen uitsluitingsbeleid, stem- en engagementbeleid is volledig toegepast op dit mandaat. Bpf Schoonmaak past ESG integratie toe via een aangepaste klimaatbenchmark, namelijk de CTB benchmark. Hierin worden, aan de hand van klimaatdata, ondernemingen met grote transitierisico's onderwogen ten gunste van ondernemingen die goed gepositioneerd zijn voor de energietransitie.

De aandelenbeleggingen in opkomende markten zijn vormgegeven in een passief beleggingsfonds “MSCI Emerging Markets”. Het MVB-beleid van de beheerder is in dit beleggingsfonds van toepassing. Het eigen MVB-beleid van Bpf Schoonmaak is in dit fonds dan ook niet volledig toepasbaar. We kunnen bedrijven niet uitsluiten en we kunnen niet stemmen op aandeelhoudersvergaderingen. Het eigen engagementbeleid wordt wel toegepast.

Vastrentende waarden

Bpf Schoonmaak heeft voor het merendeel van de vastrentende waarden gekozen voor eigen beleggingsmandaten die beheerd worden door Achmea IM. Op deze mandaten is het uitsluitingsbeleid van Bpf Schoonmaak van toepassing. Dit betekent dat in de bedrijfsleningenportefeuille niet wordt belegd in producenten van controversiële wapens en in structurele schenders van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie. Daarnaast is ook het eigen engagementbeleid toegepast op ondernemingen die zich binnen het bedrijfsobligatiemandaat bevinden.

De High Yield beleggingen zijn vormgegeven in een beleggingsfonds, waarop het eigen beleid van Bpf Schoonmaak niet toepasbaar is. Echter, de beheerder van dit fonds Achmea IM heeft een MVB-beleid dat in hoge mate overeenkomt met dat van Bpf Schoonmaak. Zo worden controversiële wapens, delvers van steenkool en structurele schenders van het Global Compact uitgesloten voor beleggingen en is eveneens een engagementbeleid toegepast.

Voor staatsobligatiebeleggingen (zowel in ontwikkelde als opkomende markten) is het engagement- stem- en uitsluitingsbeleid niet relevant. Bpf Schoonmaak onderzoekt verdere MVB-mogelijkheden voor deze beleggingscategorie.

Vastgoed

Bpf Schoonmaak belegt in vastgoed. Op deze fondsen is het eigen MVB-beleid van Bpf Schoonmaak niet toepasbaar. Wel is het MVB-beleid van de beheerder van toepassing.

2.5. ESG Integratie

Bpf Schoonmaak neemt bij voorkeur duurzaamheidsinformatie mee in het beleggingsproces. Dit wordt ESG-integratie genoemd. Bpf Schoonmaak heeft de overtuiging dat het structureel meewegen van ESG-informatie op de lange termijn bijdraagt aan het verbeteren van de rendement-risico karakteristieken van de portefeuille. Bpf Schoonmaak bepaalt hierom per beleggingscategorie hoe en in welke mate ESG-integratie strategieën het meest effectief in praktijk toegepast kunnen worden.

Bedrijfsobligaties

Bij het beheer van de bedrijfsobligatieportefeuille van Bpf Schoonmaak wordt op structurele wijze een ESG-integratiestrategie in het beleggingsproces toegepast. Voor alle ondernemingen worden kansen en risico's vanuit een ecologisch, sociaal en governance (ESG) perspectief betrokken in het beleggingsproces. Hierbij maakt Achmea IM namens Bpf Schoonmaak gebruik van MSCI ESG ratings en research. Op deze manier worden naast financiële- en kredietwaardigheidsanalyses ook duurzaamheidsaspecten in de beoordeling meegenomen. De analyse bestaat eruit dat een passende risicovergoeding op het (ESG)profiel van de onderneming kan worden vastgesteld.

EMD

Bpf Schoonmaak kiest er voor om een landenbeleid te hanteren ten aanzien van obligaties uitgegeven door overheden. In de portefeuille van staatsobligaties van opkomende markten mag niet belegd worden in obligaties geëmitteerd door landen gesanctioneerd door de VN Veiligheidsraad en EU. Naast de EU sanctie lijst en de VN sanctie lijst worden de prestaties van de landen in de ITUC Global Rights index als vertrekpunt gebruikt bij het opstellen van een landenuitsluitingslijst. Landen met een score van 5 of hoger worden uitgesloten. Voor zover het pensioenfonds belegt in obligaties uitgegeven door overheden binnen beleggingsinstellingen kan het beleid niet direct worden geïmplementeerd. Bij het identificeren van deze risico's maken de Achmea IM portefeuillemanagers gebruik van ESG landenanalyses van de onafhankelijke dataleverancier MSCI ESG Research.

2.6. Green bonds

Green Bonds zijn obligaties die zijn uitgegeven door overheden, internationale instellingen of ondernemingen, waarbij de opbrengsten expliciet worden gebruikt voor financiering van duurzame ofwel 'groene' projecten. Deze projecten helpen de energietransitie. Ze hebben een positieve impact op het klimaat en daarom noemen we het impact beleggen. Op 30 juni hebben wij 2% gealloceerd naar green bonds via een mandaat bij NN IP.

In onderstaand overzicht laten we zien wat het gebruik is van de opbrengsten:

TABEL 2.6.1

Soort projecten	Percentage
Alternative energy	29,9
Green building	24,3
Low-carbon Transportation	23,2
Other	6,3
Energy Efficiency	5,9
Sustainable Water Management	2
Sustainable Natural Resources	1,8
Pollution Prevention and Control	1,1

2.7. Due diligence beleid

Bpf Schoonmaak heeft in juni 2021 een due diligence beleid opgesteld in lijn met de vereisten van het IMVB-convenant voor pensioenfondsen. Dit beleid is terug te vinden als [bijlage van het MVB-beleid](#) van Bpf Schoonmaak¹. Bpf Schoonmaak heeft Achmea IM aangesteld als ESG dienstverlener en heeft Achmea IM de opdracht gegeven om uitvoering te geven aan het MVB-beleid van het Pensioenfonds. Uit hoofde daarvan voert Achmea IM onder andere het due diligence beleid uit en geeft zij uitvoering aan het stem- en engagement activiteiten. Periodiek legt Achmea IM verantwoording af aan het pensioenfonds.

Door onze beleggingsportefeuille (wereldwijde aandelen en bedrijfsobligaties) te screenen identificeren wij (potentiële) negatieve impact op de samenleving en het milieu. Dit zijn de belangrijkste (potentiële) ongunstige effecten van onze beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren. Ter beoordeling wordt vervolgens gekeken naar de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of het milieu en de ernst, schaal en onomkeerbaarheid van de schending.

De uitkomsten van de due diligence screening worden gecategoriseerd naar thematische aandachtgebieden en beoordeeld op de mate van betrokkenheid van de

¹ MVB Beleid: <https://www.pensioenschoonmaak.nl/images/mvb-beleid-bpf-schoonmaak-2021.pdf>

onderneming en het effect op de samenleving en/of het milieu. De thematische aandachtsgebieden van Bpf Schoonmaak zijn mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie.

Wanneer er een (potentiële) negatieve impact wordt geïdentificeerd, gaan wij de dialoog aan met de onderneming. Als na verloop van tijd blijkt dat een onderneming geen progressie maakt in het voorkomen/verhelpen van de negatieve impact, gaan wij over tot het uitsluiten van de onderneming. Daarnaast is een aantal ondernemingen al op voorhand uitgesloten in verband met structurele schendingen en het niet opstaan voor dialoog om de schending op te heffen. De resultaten van de due diligence screening en de actie die is ondernomen door het pensioenfonds staan vermeld in onderstaande tabel:

TABEL 2.7.1

Per 30-06-2022	Aantal ondernemingen uitgesloten op normatieve gronden	Nieuw normatieve dialogen op 30-06-2022
Mensenrechten	20	4
Arbeidsnormen	4	9
Milieu	5	5
Anti-corruptie	0	3

In hoofdstuk 3.3 van dit MVB halfjaarverslag is terug te vinden welke ondernemingen zijn uitgesloten en is tevens aangegeven op basis van welke norm en schending dit plaatsvond. In hoofdstuk 4 van dit MVB-halfjaarverslag staat de voortgang van het normatieve engagement programma vermeld. In hoofdstuk 4.4 staan per thematisch aandachtsgebied de namen vermeld van de ondernemingen waarmee de dialoog is gestart.

2.8. Hoe legt Bpf Schoonmaak verantwoording af?

Transparantie is onafscheidelijk verbonden aan een goed MVB- beleid. Bpf Schoonmaak rapporteert daarom tweemaal per jaar hoe zij de afgelopen periode invulling gaf aan het beleid. Ook rapporteert Bpf Schoonmaak over de wijze waarop instrumenten zijn ingezet op ESG-thema's.

Bpf Schoonmaak publiceert ieder half jaar een MVB-rapportage. De rapportage is toegankelijk via de website van Bpf Schoonmaak. Daarnaast staan op deze website de volgende documenten:

1. [MVB-beleid](#);
2. [Verslag verantwoord en betrokken aandeelhouderschap](#);
3. [Overzicht beleggingen](#);
4. [Vote Disclosure Systeem ten aanzien van steminstructies. U kunt hier zien hoe per aandeelhoudersvergadering is gestemd.](#)

2.9. Recente ontwikkelingen

We hebben ons stembeleid aangescherpt

Begin 2022 heeft Bpf Schoonmaak het stembeleid voor het stemmen op aandelen van beursgenoteerde bedrijven aangescherpt. Zo wordt er een duidelijker verband gelegd tussen ESG-factoren en het benoemen van bestuurders en beloningen. Bpf Schoonmaak stemt tegen de (her-)benoeming van bestuursleden bij een gebrek aan transparantie op het gebied van duurzaamheid en bij een tekortkoming om ESG-risico's adequaat te beheren/beperken. Op basis van het engagementprogramma en de escalatiestrategie kan Bpf Schoonmaak tegen de (her-)benoeming van bestuurders stemmen die de materiële ESG-onderwerpen in hun bedrijfsstrategie (waaronder het beloningsbeleid) onvoldoende hebben geadresseerd. Op het thema klimaat verwacht Bpf Schoonmaak dat de bedrijfsstrategie is gericht op de doelstelling om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5 graden Celsius, zoals uiteengezet in het Klimaatakkoord van Parijs en/of een plan hebben opgesteld om in 2050 een netto-uitstoot van nul te bereiken. Ook op het gebied van beloningen worden nu ook expliciet ESG-criteria meegenomen. Van de grootste bijdragers aan de CO₂ uitstoot (olie en gas-, staal-, cement- en nutsbedrijven) verwacht Bpf Schoonmaak een transitieplan dat onderdeel is van de strategie en gekoppeld is aan het beloningsbeleid. Indien dit niet het geval is zal Bpf Schoonmaak tegen het beloningsbeleid stemmen. Zie voor het volledige stembeleid het MVB beleid op de website van Bpf Schoonmaak.

Monitoring Managers op duurzaamheid

Elk jaar worden de vermogensbeheerders van Bpf Schoonmaak beoordeeld en geëvalueerd, onder andere op het gebied van duurzaamheid. Met ingang van 2022 is er een aparte pijler voor alle MVB-gerelateerde aspecten toegevoegd aan het beoordelingsraamwerk. De beoordeling van de verschillende MVB-aspecten is niet nieuw, maar was tot nu toe onderdeel van verschillende andere pijlers. Om tot een objectief beeld te komen van de MVB-pijler hebben we een vragenlijst opgesteld en uitgestuurd aan vermogensbeheerders. De vragen zijn uiteenlopend en hebben betrekking op het MVB-beleid binnen een organisatie, de integratie van MVB in het beleggingsproces en het beloningsbeleid bij een vermogensbeheerder. Uit het

beoordelen van de ingevulde vragenlijst volgt een score die weer leidt tot een groen, oranje of rode kleur op de MVB-pijler. De score geeft een beeld van in hoeverre vermogensbeheerders aandacht en middelen besteden aan MVB.

We hebben ons uitsluitingsbeleid aangescherpt

In het eerste halfjaar van 2022 heeft Bpf Schoonmaak haar uitsluitingscriteria geëvalueerd. Op basis van deze evaluatie zijn per 1 juli toevoegingen gedaan aan het uitsluitingsbeleid van Bpf Schoonmaak. De volgende uitbreidingen zijn gedaan: Bedrijven die voor 1% omzet halen uit het delven van steenkool en gebruikers o.b.v. 10% omzetgrens; Bedrijven die voor 5% omzet halen uit schaliegas en -olie, Arctische olie- en gas; Tabaksproducenten; Staatsbedrijven; bedrijven van de uitgesloten landen waarin de staat een meerderheidsbelang (meer dan 50% aandelen). De uitbreiding past binnen de klimaatambitie van Bpf Schoonmaak om, in lijn met het klimaatakkoord van Parijs, de CO₂ uitstoot van de portefeuille in 2030 te halveren. Ook past de uitbreiding bij de keuzes van deelnemers. Bpf Schoonmaak heeft eind 2020 een MVB onderzoek uit laten voeren onder haar deelnemers. "Betaalbare gezondheidszorg voor iedereen" kwam als MVB thema naar voren dat de deelnemers het meest belangrijk vinden. Met het uitsluiten van tabaksproducenten geeft Bpf Schoonmaak invulling aan het thema gezondheid en sluit het aan bij de normatieve principes van haar deelnemers.

We starten een nieuw thema gericht op CO2 reductie en het thema klimaattransitie sluiten we af

Klimaattransitie

Na drie jaar wordt de dialoog gesloten met de zes geselecteerde ondernemingen (Subaru, Renault, BMW, Marathon Oil, Exxon Mobil en OMV) over de gevolgen van de klimaattransitie in termen van risico's en kansen. Geen van de ondernemingen betwisten de relevantie van het veranderende klimaat voor het eigen bedrijf, maar wel bestaan er duidelijke verschillende opvattingen over beleid en aanpak en over de mate waarin klimaat van invloed gaat zijn in de (nabije) toekomst. Tijdens de dialoog is bij alle partijen aangedrongen op een eigen klimaatvisie en op meer leiderschap, vooral van de grotere marktpartijen, om ook samen met wetgevende instellingen de toekomst van mobiliteit te helpen verduurzamen en zodoende de toekomst als onderneming veilig te stellen.

CO2-reductie

Na het afsluiten van het thema klimaattransitie wordt de dialoog opgestart met acht ondernemingen over het onderwerp CO₂-reductie. Tijdens de dialoog CO₂-reductie wordt het gesprek aangegaan met ondernemingen over de gevolgen van een te hoge CO₂-uitstoot en de risico's die dat met zich mee brengt, maar ook over de kansen die de transitie naar duurzame energiebronnen zal bieden. Het gesprek richt zich op de strategie die ondernemingen kiezen, maar zal zich ook richten op de mate in hoeverre ze zijn voorbereid op veranderingen die in diverse klimaatscenario's

worden geschetst. Zijn de ondernemingen in staat om zich tijdig aan te passen aan een veranderend klimaat en veranderende regelgeving? Zullen de ondernemingen tijdig in staat zijn om te anticiperen en om verschillende toekomstscenario's uit te werken? Dit is niet alleen van belang voor het klimaat, maar ook voor de onderneming en haar aandeelhouders.

Green bonds

Green bonds zijn obligaties waarvan het geleende bedrag (aantoonbaar) aangewend moet worden voor de financiering van 'groene' activiteiten, zoals hernieuwbare energie, duurzame gebouwen of schoon transport. Eind 2021 is, conform de klimaatdoelstellingen, besloten om 2% te alloceren naar green bonds. In het eerste half jaar is deze allocatie geïmplementeerd.

CO₂ intensiteit van de beleggingsportefeuille

Om de invloed van de verschillende broeikasgassen te kunnen optellen, worden de emissiecijfers omgerekend naar zogeheten CO₂-equivalenten. Deze broeikasgassen zijn gedefinieerd in het verdrag van Kyoto en betreffen: koolstofdioxide (CO₂), methaan (CH₄), stikstofoxide (N₂O), fluorkoolwaterstoffen (HFK's), perfluorkoolstoffen (PCF's), zwavelhexafluoride (SF₆) en stikstoftrifluoride (NF₃).

Het broeikasgasprotocol maakt op basis van de herkomst van een broeikasgas onderscheid naar: scope 1: directe CO₂-emissies, scope 2: indirecte CO₂-emissies door opwekking van gekochte en verbruikte elektriciteit of warmte en scope 3: CO₂-emissies in de gehele levenscyclus van alle producten die het bedrijf koopt, vervaardigt en/of verkoopt. De CO₂-intensiteit van de portefeuilles is gebaseerd op de scope 1+2 emissies van de ondernemingen in de portefeuille.

De CO₂-intensiteit wordt voor de individuele ondernemingen bepaald door de CO₂-emissies van een onderneming te corrigeren voor de gegeneerde omzet (in miljoen USD). De CO₂-intensiteit van de portefeuille wordt bepaald aan de hand van de gewogen gemiddelde CO₂-intensiteit methodiek (weighted average carbon intensity). Waarbij de CO₂-intensiteit (tCO₂ per miljoen dollar omzet) van een onderneming op basis van het portfoliogewicht toegekend wordt aan de portefeuille.

Op de Y-as wordt de CO₂-intensiteit aangegeven. Per 1 juni 2022 is flinke daling door implementatie klimaatbenchmark aandelen wereld te zien. Ook is een daling op te merken door het implementeren van het restrictieve uitsluitingsbeleid ten aanzien van steenkolen, teerzanden, Schalieolie- en gas Arctische olie- en gas. Daarbij heeft de geactualiseerde CO₂-data mede invloed op de significante daling van de CO₂-intensiteiten van de beleggingsportefeuille. De energiecrisis en geopolitieke situatie dragen vervolgens bij aan de stijging van de CO₂-intensiteit na april 2022.

FIGUUR 2.9.1

3. Uitsluitingsbeleid

Er zijn verschillende redenen waarom wij ervoor kiezen om niet te beleggen in bepaalde ondernemingen. Zo kan Bpf Schoonmaak ervoor kiezen om niet te beleggen in ondernemingen die ongewenst gedrag vertonen of ondernemingen die bepaalde controversiële producten produceren. Wanneer een onderneming betrokken is bij een controversieel product, veelal een kernactiviteit van de onderneming, is een engagementbeleid niet reëel. Het is immers lastig de onderneming over te halen een ander product te produceren. In dat geval hanteert Bpf Schoonmaak op voorhand een uitsluitingsbeleid. Daarnaast kunnen ondernemingen die op structurele wijze met hun gedrag internationale normen bijvoorbeeld rondom mensenrechten, milieu, arbeidsnormen of corruptie schenden en bij achterblijvende engagementresultaten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hierbij vormen de principes van het Global Compact, de principes van de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business & Human Rights de uitgangsbasis. Het uitsluitingsbeleid richt zich op de volgende, namelijk producenten van controversiële wapens, delvers van steenkolen, teerzanden, structurele schenders van internationale gedragsnormen en landen die grove arbeidsnormenschendingen hebben.

3.1. Controversiële Wapens

3.1.1. Definitie controversiële wapens

Voor Bpf Schoonmaak zijn wapens controversieel wanneer deze wapens onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burger- en militaire doelen. Ook na afloop van een conflict veroorzaken deze wapens nog op aanzienlijke schaal slachtoffers en ontwrichten deze de maatschappij en de economie. In de praktijk gaat het om de volgende typen wapens:

1. Nucleaire wapens
2. Biologische wapens
3. Chemische wapens
4. Antipersoonsmijnen
5. Clustermunitie

Bij het bepalen van de definitie van controversiële wapens zoekt Bpf Schoonmaak aansluiting bij internationale verdragen die door Nederland zijn ondertekend en bij het beleid van de Nederlandse overheid. Het volledige uitsluitingsbeleid kunt u terugvinden op de website van Bpf Schoonmaak.

3.1.2. Samenstelling uitsluitingslijst

Het onafhankelijke onderzoeksbureau ISS ESG stelt ieder halfjaar vast welke ondernemingen betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens. Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele belegbaar universum. Wanneer het onderzoeksbureau betrokkenheid vaststelt is dat reden tot uitsluiting.

3.1.3. Uitsluiting controversiële wapens

Verbod beleggen in clustermunitie

Jaarlijks stuurt de AFM een nieuwe definitieve indicatieve uitsluitingslijst (risicoradar) rond. Er zijn in het afgelopen jaar geen relevante ontwikkelingen geweest. De ondernemingen op de lijst zijn vooralsnog hetzelfde als op de definitieve lijst van 2021. Op basis van deze informatie en de criteria van artikel 21a Besluit Marktmisbruik komt de AFM tot de volgende voorlopige indicatieve uitsluitingslijst voor 2022:

1. Poongsan Corporation (Zuid-Korea) – Direct betrokken bij de productie, verkoop of distributie van clustermunities
2. Anhui GreatWall Military Industry Co., Ltd. (China) – Direct betrokken bij de productie, verkoop of distributie van clustermunities
3. LIG Nex1 Co Ltd. (Zuid-Korea) – Direct betrokken bij de productie, verkoop of distributie van clustermunities

Uitsluitingslijst controversiële wapens 1 juli 2022

Zie onderstaand de uitsluitingslijst voor ondernemingen die betrokken zijn bij controversiële wapens:

- Adecco Group AG
- AECOM
- Aerojet Rocketdyne Holdings Inc
- Airbus SE
- Alten SA
- Anhui GreatWall Military Industry Co., Ltd.
- Arys Industries Ltd
- Babcock International Group PLC
- BAE Systems PLC
- Bharat Dynamics Limited
- Boeing Co/The
- Booz Allen Hamilton Holding Corp
- Brookfield Asset Management Inc
- Brookfield Business Partners L.P.
- BWX Technologies Inc
- CACI International Inc
- CAE Inc
- China Aerospace Science & Industry Group Corp.
- China Aerospace Science & Technology Corp.
- China National Nuclear Corp.
- China North Industries Corp.
- China North Industries Group Corp., Ltd.
- China Poly Group Co., Ltd.
- China Shipbuilding Industry Co., Ltd.
- CNIM Group SA
- Cohort PLC
- Doosan Enerbility Co Ltd
- Eaton Corp PLC
- Fluor Corp
- Fortive Corp
- General Dynamics Corp
- Hitachi Zosen Corp
- Honeywell International Inc
- Huntington Ingalls Industries Inc
- Jacobs Engineering Group Inc
- Johns Hopkins University
- KBR Inc
- Kier Group PLC
- Kratos Defense & Security Solutions Inc
- L3Harris Technologies Inc
- Larsen & Toubro Ltd
- Leidos Holdings Inc
- Leonardo SpA
- LIG Nex1 Co., Ltd.
- Lockheed Martin Corp
- Lumibird
- Moog Inc

- Morgan Sindall Group PLC
- Motovilicha Plants PJSC
- MTAR Technologies Ltd.
- Northrop Grumman Corp
- Parsons Corp
- Poongsan Corp
- Poongsan Holdings Corp
- Premier Explosives Ltd
- Raytheon Technologies Corp
- Rolls-Royce Holdings PLC
- S&T Dynamics Co Ltd
- S&T Holdings Co Ltd
- Safran SA
- Sandhar Technologies Ltd.
- Science Applications International Corp
- Serco Group PLC
- SGL Carbon SE
- Solar Industries India Ltd.
- Spirit AeroSystems Holdings Inc
- Steel Partners Holdings LP
- Tennessee Valley Authority
- Textron Inc
- Thales SA
- Ultra Electronics Holdings PLC
- Walchandnagar Industries Ltd
- Wartsila OYJ Abp

Per 1 juli 2022 is geen van de ondernemingen in het beleggingsuniversum betrokken bij de productie van biologische- en/of chemische wapens.

3.2. Steenkool, teerzanden, schalieolie- en gas en Arctische olie en gas

3.2.1. Definitie

Steenkool

Bpf Schoonmaak hanteert een restrictief beleid ten aanzien van steenkool. Het steenkoolbeleid is gericht op het delven en het gebruik van thermisch steenkool (inclusief bruinkool, bitumen, antraciet en stoomkolen). Ondernemingen worden uitgesloten van belegging als:

a. De omzet van een onderneming is voor meer dan 1% afkomstig uit aan steenkoolgerelateerde activiteiten. De winning van thermische steenkool (inclusief bruinkool, bitumineuze, antraciet en stoomkolen) en de verkoop ervan aan externe partijen zijn relevant bij het bepalen van de aan steenkool gerelateerde omzet. Inkomsten uit kolenhandel worden vanwege databeperkingen vooralsnog niet meegenomen in deze berekening.

b. De omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is van elektriciteitsopwekking uit thermische steenkool (inclusief bruinkool, bitumineuze, antraciet en stoomkolen).

Teerzanden, schaliegas en -olie en Arctisch gas en -olie
Bpf Schoonmaak hanteert een uitsluitingsbeleid ten aanzien van teerzanden, schaliegas en -olie en Arctisch gas en -olie. Ondernemingen worden uitgesloten van belegging indien de omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is uit:

- De extractie en verwerking van teerzanden voor de winning van olie.
- De extractie en productie van schaliegas en -olie.
- De extractie en productie van Arctisch gas en -olie.

Proces

Twee maal per jaar screenen wij het beleggingsuniversum op dit criterium. Ondernemingen die zijn aangemerkt als betrokken bij thermische steenkool, teerzanden, schaliegas en -olie en Arctische gas en -olie plaatsen wij op de geactualiseerde uitsluitingslijst. Eventueel aanwezige holdings in het criterium verkopen wij. Portefeuillemanagers mogen geen nieuwe holdings aankopen van uitgesloten ondernemingen zolang de onderneming op de uitsluitingslijst staat.

3.2.2. Vaststellen uitsluitingen

Per 1 juli 2022 zijn de volgende ondernemingen uitgesloten:

- Aboitiz Equity Ventures Inc
- AC Energy Corp
- Adani Electricity Mumbai Ltd.
- Adani Enterprises Ltd
- ADANI POWER LIMITED
- Adani Transmission Ltd
- Adaro Energy Indonesia Tbk PT
- AES Corp/The
- African Rainbow Minerals Ltd
- AGL Energy Ltd
- AKSA ENERJI URETIM ANONIM SIRKETI
- Albioma SA
- ALLETE Inc
- Alliance Resource Operating Partners LP
- Alliant Energy Corp
- Alpha Metallurgical Resources Inc
- Aluminum Corp of China Ltd
- Aluminum Corp of China Ltd
- Ameren Corp
- American Electric Power Co Inc
- Anglo American PLC
- Antero Resources Corp
- APA Corp
- Apache Corporation
- ARC Resources Ltd
- Arch Resources Inc
- Ascent Resources Utica Holdings LLC
- Astra International Tbk PT
- Athabasca Oil Corporation
- Banpu Public Company Limited
- Baytex Energy Corp
- BHP Group Ltd
- BHP Group plc
- Birchcliff Energy Ltd
- Black Hills Corp
- Bukit Asam Tbk PT
- Bulgarian Energy Holding EAD
- California Resources Corp
- Callon Petroleum Co
- Canadian Natural Resources Ltd
- Capital Power Corp
- Castle Peak Power Finance Co. Ltd.
- Cenovus Energy Inc
- Centennial Resource Development Inc/DE
- Centennial Resource Production LLC
- CESC LTD
- CEZ AS
- Chalco Hong Kong Investment Co. Ltd.
- Chesapeake Energy Corp
- Chevron Corp
- China Coal Energy Co Ltd

- China Huadian Overseas Development 2018 Ltd.
- CHINA POWER
- China Resources Power Holdings Co Ltd
- China Shenhua Energy Co Ltd
- China Shenhua Energy Co Ltd
- Chugoku Electric Power Co Inc/The
- Civitas Resources Inc
- CLP Holdings Ltd
- CMS Energy Corp
- CNX Resources Corp
- Coal India Ltd
- Colbun S.A.
- Comstock Resources Inc
- ConocoPhillips
- CONSOL Energy Inc
- Continental Resources, Inc.
- ContourGlobal PLC
- ContourGlobal Power Holdings SA
- Coronado Global Resources Inc
- Coterra Energy Inc
- Crescent Energy Inc
- Crescent Point Energy Corp
- CREW ENERGY INC.
- Devon Energy Corp
- Diamondback Energy Inc
- DMCI HOLDINGS INC.
- DTE Energy Co
- Duke Energy Corp
- Electric Power Development Co Ltd
- Electricity Generating PCL
- Emera Inc
- ENEA SPOLKA AKCYJNA
- Enel Generacion Chile S.A.
- Enerplus Corp
- Engie Energia Chile S.A.
- EOG Resources Inc
- EQT Corp
- Eskom Holdings SOC Ltd.
- ETSA Utilities Finance Pty Ltd.
- Evergy Inc
- Exxaro Resources Ltd
- GD Power Development Co Ltd
- Genesis Energy Ltd
- GEO ENERGY RESOURCES LIMITED
- Glencore PLC
- Global Power Synergy PCL
- Great River Energy
- Guanghui Energy Co Ltd
- GUJARAT MINERAL DEVELOPMENT CORPORATION LIMITED
- Gulfport Energy Corp
- Hess Corp
- HK ELECTRIC INVESTMENTS LIMITED
- HKELECTRIC-SS
- Hokkaido Electric Power Co Inc
- Hokuriku Electric Power Co
- Hongkong Electric Finance Ltd.
- Huaneng Power International Inc
- Huaneng Power International Inc
- Hyundai Glovis Co Ltd
- IDACORP Inc
- Idemitsu Kosan Co Ltd
- Imperial Oil Ltd
- Indo Tambangraya Megah Tbk PT
- INNER MONGOLIA YITAI COAL CO., LTD
- Israel Electric Corp. Ltd.
- ITOCHU Corp
- Japan Petroleum Exploration Co Ltd
- Jardine Matheson Holdings Ltd
- JASTRZEBSKA SPOLKA WEGLOWA SPOLKA AKCYJNA
- JINDAL STEEL AND POWER LIMITED
- KOC Holding AS
- Korea East-West Power Co., Ltd.
- Korea Electric Power Corp
- Korea Midland Power Co., Ltd.
- Korea South-East Power Co., Ltd.
- Korea Southern Power Co., Ltd.
- Korea Western Power Co., Ltd.
- Kyushu Electric Power Co Inc
- Laredo Petroleum Inc
- lu'an EED
- Magnolia Oil & Gas Corp
- Manila Electric Co
- Marathon Oil Corp
- Maritime Link Financing Trust
- Matador Resources Co
- MEG Energy Corp
- MGE Energy Inc
- Mitsubishi Corp
- Mitsubishi Materials Corp
- Murphy Oil Corp
- National Fuel Gas Co
- New Hope Corp Ltd
- NiSource Inc
- Northern Natural Gas Co.
- Northern Natural Gas Co.
- Northern Oil and Gas Inc
- NorthWestern Corp
- Nova Scotia Power, Inc.
- NRW Holdings Ltd
- NTPC Ltd
- Oasis Petroleum Inc
- Occidental Petroleum Corp
- OCI Company Ltd.
- OGE Energy Corp
- OGK-2 PJSC
- Okinawa Electric Power Co Inc/The
- Otter Tail Corp
- Ovintiv Inc
- Paramount Resources Ltd
- PDC Energy Inc
- Peabody Energy Corp
- Peyto Exploration & Development Corp
- PGE Polska Grupa Energetyczna SA
- Pinnacle West Capital Corp
- Pioneer Natural Resources Co
- PNM Resources Inc
- Power Assets Holdings Ltd

- PPL Corp
- PT Cikarang Listrindo Tbk
- PT Delta Dunia Makmur Tbk
- PT Harum Energy Tbk
- PT Indika Energy Tbk
- PT Indonesia Asahan Aluminium (Persero)
- PT Perusahaan Listrik Negara (Persero)
- PT Perusahaan Listrik Negara (Persero)
- Range Resources Corp
- Ratch Group PCL
- RELIANCE POWER LIMITED
- RWE AG
- SDIC Power Holdings Co Ltd
- Sembcorp Industries Ltd
- Shaanxi Coal Industry Co Ltd
- SHAN XI HUA YANG GROUP NEW ENERGY CO., LTD.
- Shanxi Coking Coal Energy Group Co Ltd
- Shenergy Company Limited
- Shenzhen Energy Group Co Ltd
- Shikoku Electric Power Co Inc
- SM Energy Co
- Sojitz Corp
- South32 Ltd
- Southern Co/The
- Southwestern Energy Co
- Suncor Energy Inc
- Tampa Electric Company
- Tata Power Co Ltd/The
- TATNEFT' PAO
- TAURON Polska Energia S.A.
- TBEA Co Ltd
- Teck Resources Ltd
- Tellurian Inc
- Tenaga Nasional Bhd
- Tennessee Valley Authority
- Tohoku Electric Power Co Inc
- Tourmaline Oil Corp
- TransAlta Corp
- TUCSON ELECTRIC POWER COMPANY
- United Tractors Tbk PT
- Vistra Corp
- Washington H Soul Pattinson & Co Ltd
- WEC Energy Group Inc
- Whitehaven Coal Ltd
- Whiting Petroleum Corp
- Xcel Energy Inc
- Yankuang Energy Group Co Ltd
- Yankuang Energy Group Co Ltd
- Zhejiang Zheneng Electric Power CO., LTD

3.3. Tabaksproducenten

3.3.1. Definitie

Betrokkenheid van individuele bedrijven wordt vastgesteld aan de hand van omzet gegeneerd uit de productie en distributie van tabaksgoederen. Deze omzetgegevens zijn afkomstig van de externe en onafhankelijke dataleverancier ISS. Een onderneming wordt uitgesloten indien de tabaksgoederen gerelateerde omzet meer dan 50% is.

Tweemaal per jaar toetsen wij het beleggingsuniversum op dit criterium. Ondernemingen die aangemerkt worden als betrokken bij tabaksgoederen plaatsen wij op de geactualiseerde uitsluitingslijst. Eventueel aanwezige holdings in tabaksgoederen verkopen wij. Portefeuillemanagers mogen geen nieuwe holdings aankopen van uitgesloten ondernemingen zolang deze onderneming op de uitsluitingslijst staat.

Binnen het beleggingsuniversum zijn per 1 juli 2022 de volgende ondernemingen aanmerkt als tabaksproducent:

- 22nd Century Group, Inc.
- Al-Eqbal Co. for Investment Plc
- Altria Group Inc
- BADECO ADRIA dd
- British American Tobacco Malaysia Bhd.
- British American Tobacco PLC
- Cia de Distribucion Integral Logista Hol
- Coka Duvanska Industrija AD
- Duvanski Kombinat ad Podgorica
- Eastern Co SAE
- Fabrika duvana Banja Luka AD
- Godfrey Phillips India Ltd.
- Gudang Garam Tbk PT
- Hrvatski Duhani dd
- Imperial Brands PLC
- Japan Tobacco Inc
- Karelia Tobacco Co., Inc.
- Khyber Tobacco Co. Ltd.
- KT&G Corp
- Ngan Son JSC
- NTC Industries Ltd.
- Old Holdco, Inc.
- Philip Morris International Inc
- PT Wismilak Inti Makmur Tbk
- RLX Technology Inc
- Scandinavian Tobacco Group A/S
- Sinnar Bidi Udyog Ltd.
- SITAB
- Smoore International Holdings Ltd
- Starfleet Innotech, Inc.
- Strumica Tabak AD
- Swedish Match AB
- Union Tobacco & Cigarette Industries Co.
- Universal Corp/VA
- Vector Group Ltd

- VST Industries Limited

3.4. Normschendingen

3.4.1. Schenders van internationale normen

Naast producenten van controversiële wapens vindt het Pensioenfonds ook dat ondernemingen die op grove en structurele wijze internationaal breed gedragen normen op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie schenden, moeten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hiervoor hanteert het Pensioenfonds een aantal belangrijke raamwerken als uitgangspunt, namelijk het UN Global Compact, de OESO-Richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de *UN Guiding Principles on Business & Human Rights*. De OESO-richtlijnen onderscheiden naast de vier genoemde thema's ook de volgende thema's: consumentenbelangen, wetenschap en technologie, mededinging en belastingen. De *UN Guiding Principles* geven handvatten voor staten en ondernemingen hoe mensenrechtenschendingen in de praktijk te voorkomen, te adresseren en te mitigeren.

3.4.2. Vaststelling uitsluitingen

Voor de discretionaire aandelen- en bedrijfsobligatiemandaten wordt vastgesteld welke ondernemingen de Global Compact principes schenden. Het onafhankelijke onderzoeksbureau ISS ESG stelt jaarlijks vast welke ondernemingen betrokken zijn bij schendingen van internationale normen. Leidraad hierbij zijn de principes van het Global Compact op het vlak van mensenrechten, arbeidsnormen, milieunormen en anti-corruptie. Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele belegbaar universum in de vorm van benchmarks.

Wanneer het onderzoeksbureau heeft geverifieerd dat een onderneming een schending pleegt op één van bovengenoemde principes kan dit aanleiding zijn om met de onderneming in dialoog te gaan. Het Pensioenfonds spreekt van een structurele schending wanneer de schending ook na dialoog na ten minste twee jaar nog altijd niet (in voldoende mate) is opgeheven. Dan kan het Pensioenfonds overgaan tot uitsluiting van de onderneming. Beleggingen in uitgesloten ondernemingen worden verkocht. Geen nieuwe aandelen of obligaties worden aangekocht zolang de onderneming op de uitsluitingslijst staat. Bij een

geverifieerde opheffing van de schending zal de onderneming van de uitsluitingslijst worden verwijderd.

3.4.3. Uitsluiting structurele schenders

Wereldwijd zijn 29 ondernemingen voor beleggingen uitgesloten van het relevante beleggingsuniversum vanwege structurele schendingen van internationaal breed geaccepteerde normen. Onderstaande ondernemingen zijn uitgesloten van belegging:

- Altice Financing SA
- Bank Hapoalim BM
- Bank Leumi Le-Israel BM
- Bezeq The Israeli Telecommunication Corp
- BG Energy Capital Plc
- BHP Group
- China Railway Construction Corp. Ltd.
- Elsewedy Electric Co.
- Enbridge Inc
- Energy Transfer Operating, L.P.
- First International Bank Of Israel Ltd/T
- General Dynamics Corp
- Israel Discount Bank Ltd
- JBS SA
- Marathon Petroleum Corp
- Mizrahi Tefahot Bank Ltd
- NTPC Ltd
- Phillips 66
- POSCO Holdings Inc
- Power Construction Corp of China Ltd
- Raytheon Technologies Corp
- Rosneft Oil Co.
- Serco Group PLC
- Shell International Finance BV / Shell PLC
- Sumitomo Chemical Co Ltd
- Syngenta Finance NV
- Vale SA
- Vedanta Ltd
- XPO Logistics Inc

Ondernemingen waarvoor structurele schending is opgeheven

Het oordeel van **Harel Insurance Investments & Financial Services Ltd** is in oktober 2021 gewijzigd van ROOD naar ORANJE. De onderneming was tot april 2021 betrokken bij de beperking van het recht op zelfbeschikking en daarom aangemerkt als een stelselmatige schender van de VN Global Compact principes. De onderneming was via hun aandeel in het CityPass consortium betrokken bij de bouw van infrastructuur die bijdraagt aan de instandhouding van nederzettingen in bezette gebieden. Deze nederzettingen zijn gebouwd in strijd met tal van de resoluties van de VN Veiligheidsraad en de Vierde Conventie van Genève. Ze vormen een serieuze belemmering voor vrede. Nu CityPass niet langer betrokken is bij het project wordt Harel niet meer als normschender aangemerkt.

SK Innovation's volledige dochteronderneming SK Energy neemt deel aan het Camisea consortium, een gasproject dat opereert in inheems gebied in Peru. De onderneming werd door een comité van de Verenigde Naties beschuldigd van het in gevaar brengen van de inheemse bevolkingsgroepen die leven in het Kugapakori-Nahua-Nanti reservaat (KNNR). De activiteiten van het consortium zouden hebben geleid tot gedwongen contact met inheemse bevolkingsgroepen, ondanks actieplannen uit 2002 en 2003 om contact te vermijden. In september 2019 verklaarde SK aan ISS ESG dat het consortium initiatieven aanmoedigt die ervoor zorgen dat inheemse rechten worden gerespecteerd in overeenstemming met internationale normen. SK benadrukte daarnaast verschillende bestaande initiatieven. Rekening houdend met de gedocumenteerde implementatie van mitigatie- en preventiemaatregelen door het consortium en het uitblijven van gerapporteerde contacten in de afgelopen jaren, is het oordeel van SK Innovation in februari 2022 gewijzigd naar oranje.

Het oordeel van **Iberdrola** is gewijzigd naar oranje (score 7) in september 2021. Een oranje beoordeling met een score 7 staat voor een schending die is geverifieerd door een gezaghebbende instantie, maar de onderneming adresseert de schending voldoende en het is bezig maatregelen te implementeren. In een dialoog maakte Iberdrola SA monitoringrapporten van een onafhankelijke consultant bekend, waarin wordt bevestigd dat maatregelen worden uitgevoerd. In de rapporten wordt met name benadrukt dat er regelmatig vergaderingen worden gehouden met inheemse gemeenschappen en wordt verwezen naar de vooruitgang van het consortium bij de uitvoering van programma's die zijn toegezegd in het kader van de vergunning van het project, met name op het gebied van gezondheid en territoriale bescherming.

In februari 2022 is het oordeel van **Repsol** gewijzigd van rood naar oranje (score 7: Geverifieerde schending van internationale normen gevolgd door adequate maatregelen van de onderneming). Repsol SA heeft een rapport vrijgegeven van een onafhankelijke consultant waarin de preventie- en risicobeperkende maatregelen worden geëvalueerd die het Camisea-consortium, dat voor 10% in handen is van het bedrijf, heeft genomen. Uit het rapport blijkt dat in de afgelopen jaren in blok 88 geen nieuwe waarnemingen of ongewenste contacten met geïsoleerd levende groepen zijn gemeld.

Ondernemingen aangemerkt als nieuw structurele schenders normenkader

Elswedy Electric Co en Power Construction of China zijn verantwoordelijk voor het ontwerp en de bouw de Rufiji dam in Tanzania. Het project is herhaaldelijk bekritiseerd door het UNESCO World Heritage Committee vanwege de verwachte negatieve impact die de dam heeft op de aangelegen UNESCO Werelderfgoed locatie, de Selous Game Reserve. Elswedy verklaarde aan ISS ESG dat het een robuuste milieu-impactanalyse heeft uitgevoerd in lijn met wet- en regelgeving in Tanzania en OECD richtlijnen. UNESCO

oordeelde echter dat de uitgevoerde milieu-impactanalyse niet aan aanvaardbare standaarden voldoet. De bouw van de dam, die in juli 2019 is begonnen, wordt naar verwachting in juni 2022 voltooid. Hoewel de International Union for the Conservation of Nature (IUCN) in juni 2021 adviseerde de Selous Game Reserve van de Werelderfgoedlijst te verwijderen, besloot UNESCO de locatie op de lijst te houden, onder andere vanwege de potentiële impact van de Rufiji dam. Elswedy en Power Construction of China zijn tot op heden niet ingegaan op pogingen van ISS ESG om een dialoog op te zetten.

Volgens herhaalde uitspraken van Braziliaanse arbeidsrechtbanken van 2016 tot 2018 respecteert **JBS SA** het recht op veilige en gezonde arbeidsomstandigheden in Brazilië niet. Arbeidsrechtbanken en het Openbaar Ministerie (MPT) hebben vastgesteld dat de onderneming de werknemers niet beschermt tegen potentieel dodelijke risico's, waaronder ammoniaklekkages, en dat het nalaat herstelmaatregelen in te voeren zoals opgelegd door autoriteiten na eerdere incidenten. Lekken van ammoniakgas - dat dodelijk kan zijn als een hoge concentratie wordt ingeademd - hebben zich sinds 2012 en meest recent in 2021 bij de onderneming voorgedaan. JBS verklaarde in juli 2017 aan ISS ESG dat haar gezondheids- en veiligheidsbeleid en -processen in overeenstemming zijn met de wetgeving. De herhaalde uitspraken van de rechtbank tegen het bedrijf, de rapporten van recente incidenten en de beslissingen van MPT, de meest recente van augustus 2019, stellen echter dat het bedrijf in het verleden niet alleen heeft nagelaten herstelmaatregelen te implementeren, maar ook dat verplichte preventie-eisen in veel van zijn fabrieken ontbreken en dat de onderneming niet alle de voorschriften van de arbeidsbureaus volgt.

Vedanta Resources Ltd. en haar 65,18% dochteronderneming Vedanta Limited hebben sinds februari 2015 een oranje beoordeling met betrekking tot UN Global Compact Principe 1. Vedanta heeft de inheemse Dongria Kondh stam niet adequaat geraadpleegd bij de bouw van een bauxietmijn. Tot op heden heeft de onderneming niet kunnen aantonen dat het de inheemse gemeenschappen naar behoren heeft geraadpleegd om ervoor te zorgen dat haar activiteiten in overeenstemming zijn met de internationale normen. Bpf Schoonmaak is in april 2017 gestart met de dialoog. Sindsdien heeft Vedanta onvoldoende maatregelen genomen om de schending naar behoren op te lossen.

3.4.4. Uitsluiting landen

Bpf Schoonmaak kiest er voor om een landenbeleid te hanteren ten aanzien van obligaties uitgegeven door overheden. In de portefeuille van staatsobligaties van opkomende markten mag niet belegd worden in obligaties geëmitteerd door landen gesanctioneerd door de VN Veiligheidsraad en EU. Naast de EU sanctie lijst en de VN sanctie lijst worden de prestaties van de landen in de ITUC Global Rights index (arbeidsnormen) als vertrekpunt gebruikt bij het opstellen van een landenuitsluitingslijst. Landen met een score van 5 of hoger worden uitgesloten.

Staatsbedrijven

In het verlengde van het landenbeleid sluit Bpf Schoonmaak ook staatsbedrijven gelieerd aan de uitgesloten landen uit van belegging.

De volgende staatsbedrijven worden per 1 juli 2022 uitgesloten:

- Abu Dhabi Commercial Bank PJSC
- Abu Dhabi Crude Oil Pipeline LLC
- AECC Aero-Engine Control Co Ltd
- AECC Aero-Engine Control Co Ltd
- AECC Aviation Power Co Ltd
- Agricultural Bank of China Ltd
- Agricultural Bank of China Ltd
- Air China Ltd
- Air China Ltd
- Airports of Thailand PCL
- Alrosa PJSC
- Aselsan Elektronik Sanayi Ve Ticaret AS
- AVIC Electromechanical Systems Co Ltd
- AVIC Industry-Finance Holdings Co Ltd
- AVICOPTER PLC
- Axiata Group Bhd
- Bank Mandiri Persero Tbk PT
- Bank Negara Indonesia Persero Tbk PT
- Bank Rakyat Indonesia Persero Tbk PT
- Baoshan Iron & Steel Co Ltd
- BEIJING AIRPORT
- Beijing Enterprises Holdings Ltd
- Beijing-Shanghai High Speed Railway Co L
- Bharat Electronics Ltd
- Bharat Petroleum Corp Ltd
- BOC Hong Kong Holdings Ltd
- BOC Hong Kong Holdings Ltd
- BOC Hong Kong Holdings Ltd
- BOC International China Co Ltd
- BTBP
- CECEP Wind-Power Corp
- CGN Power Co Ltd
- China Cinda Asset Management Co Ltd
- China CITIC Bank Corp Ltd
- China Coal Energy Co Ltd
- China Communications Services Corp Ltd
- China Construction Bank Corp
- China Construction Bank Corp
- CHINA CRSC
- China CSSC Holdings Ltd
- China Everbright Environment Group Ltd
- China Galaxy Securities Co Ltd
- China Galaxy Securities Co Ltd
- China Jinmao Holdings Group Ltd
- China Life Insurance Co Ltd
- China Life Insurance Co Ltd
- China Longyuan Power Group Corp Ltd
- China Merchants Port Holdings Co Ltd
- China Merchants Securities Co Ltd
- China National Medicines Corp Ltd
- China National Nuclear Power Co Ltd
- China Oilfield Services Ltd
- China Overseas Land & Investment Ltd
- China Petroleum & Chemical Corp
- China Petroleum & Chemical Corp
- CHINA POWER
- China Railway Group Ltd
- China Railway Group Ltd
- China Resources Beer Holdings Co Ltd
- China Resources Power Holdings Co Ltd
- China Shenhua Energy Co Ltd
- China Shenhua Energy Co Ltd
- China Southern Airlines Co Ltd
- China Southern Airlines Co Ltd
- China Taiping Insurance Holdings Co Ltd
- China Tourism Group Duty Free Corp Ltd
- China Tower Corp Ltd
- China Yangtze Power Co Ltd
- Cia de Saneamento Basico do Estado de Sa
- Cia Energetica de Minas Gerais
- CITIC Ltd
- CMSK
- Coal India Ltd
- Container Corp Of India Ltd
- CRRC Corp Ltd
- CRRC Corp Ltd
- CSC Financial Co Ltd
- CSCEC
- Daqin Railway Co Ltd
- Development Bank Belarus
- Dongfang Electric Corp Ltd
- Dongfeng Motor Group Co Ltd
- Dongxing Securities Co Ltd
- Ecopetrol SA
- Emirates NBD Bank PJSC
- Emirates Telecommunications Group Co PJS
- FAW Jiefang Group Co Ltd
- Federal Hydro-Generating Company Rushydro Pao
- GAIL India Ltd
- Gazprom PJSC
- GD Power Development Co Ltd
- GRG Banking Equipment Co Ltd
- Guangdong Investment Ltd
- Guangzhou Automobile Group Co Ltd
- Guangzhou Yuexiu Financial Holdings Grou
- Guolian Securities Co Ltd

- Guosen Securities Co Ltd
- Hangzhou Oxygen Plant Group Co Ltd
- Heilongjiang Agriculture Co Ltd
- Hesteel Co Ltd
- Hindustan Petroleum Corp Ltd
- Hua Hong Semiconductor Ltd
- Huaneng Power International Inc
- Huaneng Power International Inc
- Huaxia Bank Co Ltd
- ICBC
- ICBC
- Indian Oil Corp Ltd
- Indian Railway Catering & Tourism Corp L
- Indraprastha Gas Ltd
- Inner Mongolia BaoTou Steel Union Co Ltd
- Inter Rao Yees Pao
- Interconexion Electrica SA ESP
- Jiangsu Expressway Co Ltd
- JINJIANG SHARES
- Krung Thai Bank PCL
- Kweichow Moutai Co Ltd
- LJZ
- lu'an EED
- Luzhou Laojiao Co Ltd
- Mango Excellent Media Co Ltd
- Metallurgical Corp of China Ltd
- Minmetals Bounteous Finance (BVI) Ltd.
- MISC Bhd
- Motovilicha Plants PJSC
- MTR Corp Ltd
- NARI Technology Co Ltd
- National Silicon Industry Group Co Ltd
- NAURA Technology Group Co Ltd
- NTPC Ltd
- OGK-2 PJSC
- Oil & Natural Gas Corp Ltd
- Petroleo Brasileiro SA
- Petroleo Brasileiro SA
- Petronas Chemicals Group Bhd
- Petronas Dagangan Bhd
- Petronas Gas Bhd
- PGVT
- PICC Property & Casualty Co Ltd
- PICC Property & Casualty Co Ltd
- PICC Property & Casualty Co Ltd
- PIEN TZE HUANG
- Postal Savings Bank of China Co Ltd
- Postal Savings Bank of China Co Ltd
- Power Construction Corp of China Ltd
- Power Grid Corp of India Ltd
- Promsvyazbank PJSC
- PTT Exploration & Production PCL
- PTT Oil & Retail Business PCL
- PTT PCL
- Rosneft Oil Co.
- Rosselkhozbank JSC
- Russian Railways JSC
- SAIC Motor Corp Ltd
- Sberbank of Russia PJSC
- SBI Life Insurance Co Ltd
- SCF Capital Ltd
- SDIC Capital Co Ltd
- SDIC Power Holdings Co Ltd
- Semen Indonesia Persero Tbk PT
- Shaanxi Coal Industry Co Ltd
- Shanghai Baosight Software Co Ltd
- Shanghai Baosight Software Co Ltd
- Shanghai Electric Group Co Ltd
- Shanghai International Airport Co Ltd
- Shanghai Lingang Holdings Corp Ltd
- Shanxi Coking Coal Energy Group Co Ltd
- Shanxi Fen Wine
- Shanxi Taigang Stainless Steel Co Ltd
- Shennan Circuits Co Ltd
- Shenzhen Energy Group Co Ltd
- Sichuan Chuantou Energy Co Ltd
- Sichuan Road & Bridge Co Ltd
- Sime Darby Bhd
- Sinoma Science & Technology Co Ltd
- Sinopec Shanghai Petrochemical Co Ltd
- Sinopharm Group Co Ltd
- Sinotrans Ltd
- Sinotruk Hong Kong Ltd
- State Bank of India
- State Transport Leasing Co OJSC
- Telkom Indonesia Persero Tbk PT
- Tenaga Nasional Bhd
- Thai Oil PCL
- Tianjin 712 Communication & Broadcasting
- Tianma Microelectronics Co Ltd
- Transneft PJSC
- Unisplendour Corp Ltd
- Vnesheconombank
- VTB Bank PJSC
- Wuchan Zhongda Group Co Ltd
- Wuliangye Yibin Co Ltd
- YIWU CCC
- Yunnan Aluminium Co Ltd
- Zhejiang Expressway Co Ltd
- Zhejiang Juhua Co Ltd
- Zheshang Securities Co Ltd
- Zhongtai Securities Co Ltd
- Zhuzhou CRRC Times Electric Co Ltd
- ZJHTC

TABEL 3.4.4.1

Controversial countries	Labour rights	Sancties
UAE	x	
Afghanistan	x	
Bangladesh	x	
Bahrain	x	
Burundi	x	
Brasil	x	

Belarus	x	x
Central African Republic	x	x
China	x	
Colombia	x	
Algeria	x	
Ecuador	x	
Egypt	x	
Eritrea	x	
Guatemala	x	
Honduras	x	
Haiti	x	
Indonesia	x	
India	x	
Iraq	x	
Iran	x	x
Jordan	x	
Cambodia	x	
North Korea	x	x
Kuwait	x	
Kazakhstan	x	
Laos	x	
Libya	x	
Myanmar	x	x
Malaysia	x	
Philippines	x	
Pakistan	x	
Russia		x
Sudan	x	x
Somalia	x	x
South Sudan	x	
Syria	x	x
Eswatini	x	
Thailand	x	
Turkey	x	
Ukraine	x	
Uzbekistan		x
Yemen	x	
Zimbabwe	x	x

4. Engagement

Een onderneming is gericht op het maken van winst. Dit streven naar winstmaximalisatie kan echter op gespannen voet komen te staan met internationale richtlijnen voor verantwoord ondernemen, zoals het Global Compact, de OESO Richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of de UN Guiding Principles on Business & Human Rights. Wanneer ondernemingen deze internationale richtlijnen systematisch schenden, wordt gedrag onverantwoord. Daarmee ontstaat er een risico voor de continuïteit van de onderneming en houdbaarheid van winstrealisatie op de lange termijn. Daarom is het in het voordeel van de onderneming en al haar belanghebbenden dat richtlijnen voor verantwoord ondernemen worden gerespecteerd. Daarom gaat Bpf Schoonmaak in dialoog met ondernemingen. Inzet: het duidelijk stellen van kaders, het ontwikkelen van kennis bij ondernemingen en het definiëren van 'good practices'. Bpf Schoonmaak gaat in gesprek met ondernemingen over lange termijn waardecreatie. Zo draagt Bpf Schoonmaak bij aan het bewaken van het juiste evenwicht.

4.1. De uitgangspunten van de dialoog

Engagement is het aangaan van de dialoog met ondernemingen. Het is een centraal middel in het MVB-beleid van Bpf Schoonmaak. Met het aangaan van de dialoog willen wij het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren, lange termijn waarde creatie stimuleren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten. Wij voeren de dialoog op meerdere vlakken:

1. wij spreken ondernemingen aan die internationaal breed gedragen normen en principes schenden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie. Dit noemen wij **Normatief engagement**, zie hoofdstuk 3.4.
2. wij spreken ondernemingen in specifieke sectoren of ketens aan ter bevordering van een algemene standaard. Dit noemen wij **Thematisch engagement**.
3. wij spreken met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen over Sociale, Milieu, en Goed Bestuurskwesties. Dit doen wij veelal in collectief verband. Dit noemen wij **ESG Nederland**, zie hoofdstuk 3.5.

De doelstellingen

De verschillende typen engagement hebben elk een andere focus en doelstelling. Voor elk van de verschillende vormen geldt dat engagement een zaak van de lange adem is. Voor de diverse trajecten wordt uitgegaan van een looptijd van twee jaar. Anders dan bij het instrument uitsluiting waarbij pensioenfondsen of beleggingsfondsen op voorhand niet beleggen in ondernemingen, geldt voor engagement dat er

wel belegd wordt in ondernemingen die ter discussie staan, maar we als aandeelhouder het management juist actief aansporen om het beleid of activiteiten te verbeteren.

Het **Normatieve Engagement** heeft als doel structurele schendingen van Global Compact principes, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding Principles on Business & Human Rights te stoppen en te voorkomen. Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden. Activiteiten die (mogelijk) leiden tot een schending van de principes staan veelal in de belangstelling van niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en de media. In de praktijk leiden deze schendingen ook vaker tot rechtszaken, die boetes of het uitbetalen van schadeclaims door de ondernemingen tot gevolg kunnen hebben. Dit zijn directe negatieve financiële effecten, die ook de belangen van aandeelhouders schaden. Normatief engagement voeren wij uit in samenwerking met ISS ESG.

Om tot een selectie van ondernemingen te komen, die vallen binnen het Normatief engagement programma, wordt een due diligence proces uitgevoerd. Het beleggingsuniversum wordt doorlopend gescreend op het schenden van één of meerdere principes van de VN Global Compact, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding principles on Business & Human Rights door onderzoeksbureau ISS ESG. Bij vermoedens van een mogelijke schending wordt een dialoog gestart om escaalatie te voorkomen. Ook bij een vastgestelde schending wordt de dialoog met deze bedrijven gestart met als doel de schending op te heffen en mogelijke nieuwe schendingen in de toekomst te voorkomen. Daarbij zal ook

herstel van de situatie en mogelijke schadevergoedingen voor bijvoorbeeld lokale bevolking ter sprake komen.

Het **Thematische engagement** heeft een andere doelgroep dan normatief engagement. Hier staan niet de bedrijven centraal die normen schenden, maar juist bedrijven die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties verder kunnen verbeteren.

In het **ESG Nederland** engagement is Bpf Schoonmaak in gesprek met de belangrijkste Nederlandse ondernemingen. Dit valt veelal samen met het aandeelhoudervergaderingenseizoen. Deze dialogen vinden veelal in collectief verband plaats in samenwerking met andere Nederlandse institutionele beleggers en Eumedion, het Nederlandse corporate governance platform voor institutionele beleggers. Het gezamenlijke doel is het beïnvloeden van governance en duurzaamheidsthema's, veelal ingegeven door de actualiteit van de aandeelhoudervergadering. Te denken valt aan beloningsbeleid, benoeming van bestuurders, fusies & overnames en sociaal- en milieubeleid. Daarbij verlangt de Stewardship Code van institutionele beleggers de bereidheid om, eventueel samen met andere institutionele beleggers, een constructieve dialoog aan te gaan met de Nederlandse beursondernemingen en met andere belanghebbenden. De uitvoering van de ESG Nederland dialogen wordt gedaan door Team MVB van Achmea IM.

Escalatiestrategie door bredere inzet van aandeelhoudersrechten en uitsluiting

Bpf Schoonmaak hanteert een escalatiestrategie voor het geval dat dialogen met ondernemingen uit de engagement programma's onvoldoende voortgang boeken. Als eerste wordt gekeken of de dialoog geïntensiveerd kan worden met andere (hoger geplaatste) contact personen of door het versturen (al dan niet gezamenlijk met andere beleggers) van een urgentiebrief aan het bestuur. Mocht dit geen effect hebben dan kan Bpf Schoonmaak haar aandeelhoudersrechten inzetten, zoals:

- Tegen stemmen op bepaalde agendapunten bij onvoldoende openheid en voortgang bij de engagement. Zo kan tegen het remuneratiebeleid worden gestemd indien ESG hierin onderbelicht is of tegen benoemingen worden gestemd indien de ESG-kennis binnen het bestuur onder de maat is. De onderneming kan over de voorgenomen steminstructie actief worden geïnformeerd om ons standpunt kracht bij te zetten;
- Het stellen van vragen op de aandeelhoudervergaderingen;
- Het plaatsen van aandeelhoudersresoluties op de agenda van de aandeelhoudervergadering.

De inzet van deze aandeelhoudersrechten bij ondernemingen waar de dialoog stagneert wordt op case-by-case basis overwogen. Hierbij wordt meegewogen of het opportuun en effectief is. De inzet van aandeelhoudersrechten worden alleen ingezet wanneer zij een duidelijke link hebben met en bijdragen aan de thema's en prioriteiten zoals geïdentificeerd in dit MVB-beleid. Wanneer er wordt tegengestemd op een van de relevante agendapunten wordt de reden vermeld en vastgelegd.

Wanneer na verloop van tijd en na meerdere escalatiestappen onvoldoende resultaat ontstaat, wordt overgaan tot uitsluiting een reële optie.

4.2. Bpf Schoonmaak en de dialoog

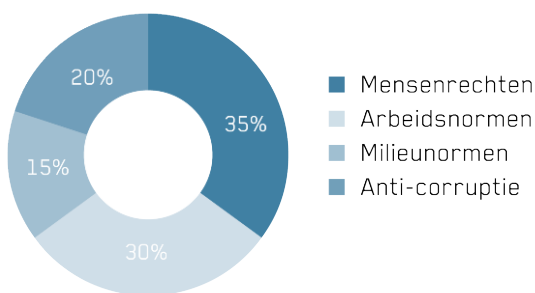
Bpf Schoonmaak heeft een discretionair mandaat voor de wereldwijd ontwikkelde markten aandelenportefeuille. Daarnaast heeft het fonds ook een discretionair mandaat voor de bedrijfsobligatieportefeuille. Op deze beide discretionaire mandaten is het volledige MVB-beleid van Bpf Schoonmaak van toepassing. Dit beslaat het uitsluitingsbeleid, stembeleid en engagementbeleid. Voor de aandelen opkomende markten en de High Yield beleggingen is een fondstoplossing gekozen. Hierop is het eigen uitsluitingsbeleid en stembeleid niet toepasbaar, maar het engagementbeleid wel. Dit betekent dat het engagementprogramma ook op ondernemingen in deze fondsen wordt toegepast waar mogelijk. Hierbij is het echter niet mogelijk om tot uitsluiting over te gaan indien een dialoog zich niet naar wens ontwikkeld.

Het fonds hanteert een eigen engagementproces, waarbij in gevallen een relatie bestaat met het uitsluitingsproces. Het fonds zal een dialoog aangaan met ondernemingen waarin wordt beledigd die ongewenst gedrag laten zien. Ongewenst gedrag betekent dat er ofwel sprake is van een vastgestelde schending van Global Compact principes, dan wel dat er grote aanwijzingen zijn dat de onderneming deze principes in de nabije toekomst zal schenden. In beide gevallen kan de dialoog met de onderneming worden aangegaan. Het engagementbeleid is erop gericht om de (vermeende of geverifieerde) schending op te heffen, bij voorkeur binnen een periode van twee jaar. Voor de uitvoering van het engagementbeleid maken we gebruik van ISS ESG.

4.3. Omvang en resultaten normatieve engagementprogramma

Bpf Schoonmaak vindt het belangrijk om in gesprek te gaan met ondernemingen die internationaal breed gedragen normen schenden. Wij noemen dit normatieve engagement. Per 31 juni 2022 maken 115 ondernemingen deel uit van het normatieve engagementprogramma. Met deze ondernemingen spreken wij over één of meerdere normschendingen. Het aantal normschendingen waarover wij spreken kan daarom afwijken van het aantal ondernemingen in het normatieve engagementprogramma. In totaal lopen er 158 dialogen. Onderstaand is weergegeven hoe het programma naar normschending is opgebouwd.

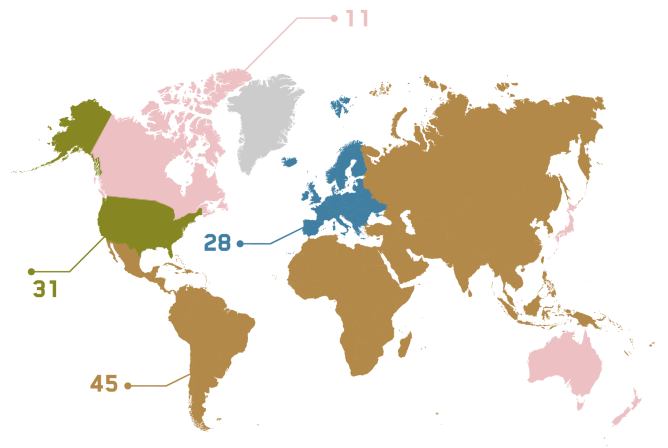
FIGUUR 4.3.1 NORMSCHENDING

De ondernemingen zijn gevestigd over verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt op de ontwikkelde markten met 70 dialogen. Wij verdelen deze onder in Europa, Verenigde Staten en Wereld Overig (Japan, Australië, Canada, Nieuw-Zeeland). Daarnaast voeren wij de dialoog met 45 ondernemingen uit opkomende markten. Zie in onderstaand figuur de regionale verdeling van ondernemingen in het normatieve engagementprogramma.

In het afgelopen halfjaar is met 21 ondernemingen een nieuwe dialoog geïnitieerd of een al lopende dialoog opnieuw opgestart.

FIGUUR 4.3.2 ONDERNEMINGEN NAAR REGIO

Voortgang van de lopende dialogen

Iedere dialoog heeft vier onderneming specifieke doelstellingen. Deze doelstellingen worden samengevat in vier mijlpalen, zoals weergegeven in tabel 1. De mijlpalen worden in iedere dialoog getoetst aan de hand van vier indicatoren, namelijk: (1) een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd, (2) er zijn maatregelen geïnitieerd, (3) er is een toezegging gedaan en (4) er zijn geen maatregelen genomen.

Niet iedere mijlpaal is relevant in een dialoog. Per dialoog is bekeken welke mijlpaal wel of niet relevant is voor de onderneming. Herstel en verhaal is bijvoorbeeld niet in alle gevallen relevant omdat er niet één specifieke groep van benadeelden is of herstel & verhaal al plaats heeft gevonden via het nationale rechtssysteem.

TABEL 4.3.1 MIJLPALLEN

Mijlpalen	
1	Delen van relevante informatie
2	Implementatie van beleid
3	Herstel en Verhaal
4	Opheffen en/of voorkomen

De statistieken over de voortgang van engagementprogramma gaat over het totale engagementprogramma. Alle (positief) afgesloten dialogen zijn uit de statistieken gehaald, waardoor onderstaande statistieken een beeld geeft van de lopende dialogen.

Ten aanzien van de eerste mijlpaal, het delen van relevante informatie, zien we dat in 38% van de dialogen hierop nog geen stappen zijn gezet door de onderneming. Dat kan komen door onwil van de desbetreffende onderneming of omdat de dialoog pas recent van start is gegaan. In totaal is in 47% van de dialogen wel informatie gedeeld, in 4% van de gevallen ook geverifieerd door een onafhankelijke partij. In 8% van de dialogen heeft de onderneming wel een toezegging gedaan dit te doen.

TABEL 4.3.2 DELEN VAN RELEVANTE INFORMATIE

Indicatoren	Mijlpaal 1: Delen van relevante informatie
 Er zijn geen maatregelen genomen	38%
 Er is een toezegging gedaan	8%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	47%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	4%
 n.v.t.	3%

Voor de tweede mijlpaal, de implementatie van het beleid, zien we dat in 24% van de dialogen de ondernemingen hierop stappen hebben gezet en 2% zijn geverifieerd door een onafhankelijke partij. In 22% van de dialogen is de toezegging gedaan hierop stappen te zetten en in 37% van de dialogen hebben de ondernemingen zowel geen stappen gezet als toezeggingen gedaan.

TABEL 4.3.3 IMPLEMENTATIE VAN BELEID

Indicatoren	Mijlpaal 2: Implementatie van beleid
 Er zijn geen maatregelen genomen	37%
 Er is een toezegging gedaan	22%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	24%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	2%
n.v.t.	15%

Het mogelijk maken van Herstel & Verhaal, zoals ook benoemd in het IMVB-convenant, is de derde mijlpaal. Hierbij zien we dat in 40% van de dialogen de onderliggende doelstellingen zijn behaald, waarvan geen geverifieerd zijn door een onafhankelijke partij. Voor 17% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 4.3.4 HERSTEL EN VERHAAL

Indicatoren	Mijlpaal 3: Herstel en Verhaal
 Er zijn geen maatregelen genomen	34%
 Er is een toezegging gedaan	9%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	40%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	0%
n.v.t.	17%

Bij de vierde mijlpaal, het opheffen en/of voorkomen van de schending, zien we dat in 14% van de dialogen de ondernemingen hierop de onderliggende doelstellingen hebben behaald, waarvan 1% geverifieerd is door een onafhankelijke partij. Additioneel is in 20% van de dialogen de toezegging gedaan om maatregelen te zullen nemen. In 37% van de dialogen dienen de ondernemingen hier nog stappen op te zetten.

TABEL 4.3.5 OPHEFFEN EN/OF VOORKOMEN

Indicatoren	Mijlpaal 4: Opheffen en/of voorkomen
 Er zijn geen maatregelen genomen	37%
 Er is een toezegging gedaan	20%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	14%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	1%
n.v.t.	28%

Afgesloten dialogen

Voorafgaand aan de rapportageperiode zijn, in het totale engagementprogramma, 76 dialogen succesvol afgesloten. Dat betekent dat de ondernemingen niet langer betrokken zijn bij de (vermeende) schending. Met 9 ondernemingen is de dialoog voortijdig afgesloten, vanwege gebrek aan reactie en/of samenwerking van de onderneming.

4.4. Normatieve dialogen

Onderstaand is aangegeven welke nieuwe dialogen rond normatieve schendingen zijn geïnitieerd in het afgelopen halfjaar.

Mensenrechtenschendingen

Het doel van deze dialogen is het opheffen van de geconstateerde of vermeende mensenrechtenschendingen. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen die verband houden met het voorkomen van nieuwe mensenrechtenschendingen. De onderneming moet aantonen dat de schending van relevante Global Compact principes, OESO richtlijnen of de UN Guiding principles on Business & Human Rights is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij dit vaststelt.

Schendingen van de beginselen van mensenrechten kunnen betrekking hebben op de activiteiten van ondernemingen in landen met controversiële regimes. Door hun activiteiten in deze landen genereren de ondernemingen inkomsten voor de betreffende regimes, die deze inkomsten vervolgens vaak niet ten goede laten komen aan de lokale bevolking. Daarnaast komt het voor dat lokale gemeenschappen direct worden geschaad door de activiteiten van de ondernemingen. Andere voorbeelden van schendingen op het gebied van mensenrechten zijn onrechtmatigheden tegen de lokale bevolking door personeel of ingehuurde veiligheidsdiensten van ondernemingen.

Bpf Schoonmaak is in het eerste halfjaar van 2022 met vier ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) mensenrechtenschending, zie tabel 4.4.1.

**TABEL 4.4.1 GEÏNITIEERDE DIALOGEN
MENSENRECHTENSCHENDING H1 2022¹**

Onderneming	Gestart
Adani Ports & Special Economic Zone Ltd.	Q2 2022
Freeport-McMoRan, Inc.	Q1 2022
Rio Tinto Limited	Q1 2022
The AES Corporation	Q2 2022

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de eerste helft van 2022 zijn vijf van de lopende dialogen op het gebied van mensenrechten afgesloten.

De dialoog met **Capital One** is afgesloten in de rapportageperiode. In december 2021 zijn Capital One Bank en Capital One, beide volledig eigendom van Capital One Financial Corporation, overeengekomen om te schikken in een class action. Dit is een vorm van rechtszaak waarin een grote groep mensen collectief een vordering bij de rechter brengt. Klanten van de bank hadden in juli 2019 een rechtszaak aangespannen vanwege een groot datalek in de Verenigde Staten. Er is overeengekomen om 190 miljoen dollar te betalen.

In april 2022 is de dialoog met **Chevron** over belastingontwijking in Nigeria afgesloten, omdat er vanaf maart 2022 geen updates zijn over de rechtszaak van vennootschapsbelastingontwijking. De dialoog staat op groen (score 5: onder observatie).

DMCI Holdings, Inc.'s dochteronderneming Semirara Mining & Power Corp. heeft in 2020 toestemming gekregen voor de verdere uitbreiding van haar mijn. Er zijn sinds mei 2020 geen nieuwe beschuldigingen geuit over het niet toepassen van stakeholderconsultatie. ISS ESG heeft het oordeel gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie).

Het Gerecht van de Europese Unie heeft in juli 2021 het besluit van de EU-Commissie bekrachtigd om een formeel onderzoek in te stellen naar de vraag of de fiscale behandeling van **NIKE, Inc.** in Nederland neerkwam op illegale staatssteun. Hoewel er sinds het ontstaan van de controverse veel tijd is verstreken, blijft ISS ESG de ontwikkelingen nauwlettend volgen. Het oranje oordeel van Nike is gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie).

Het oranje oordeel van **Whirlpool** is gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie), omdat er sinds juli 2019 geen nieuwe aantijgingen naar voren zijn gekomen omtrent belastingontwijking in de Verenigde Staten. In december 2021 bevestigde het United States Sixth Circuit Court of Appeals eerdere uitspraken tegen het bedrijf dat het belastingvrije staatloze inkomsten zou hebben gecreëerd, wat resulteerde in het niet betalen van belastingen. Het is onduidelijk of Whirlpool verder in beroep zal gaan.

Arbeidsnormenschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de geconstateerde of vermeende arbeidsnormenschending. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen die verband houden met het voorkomen van nieuwe arbeidsnormenschendingen.

Structurele schendingen van Global Compact principes, OESO richtlijnen of de UN Guiding principles on Business & Human Rights, in het bijzonder de principes die gaan over arbeidsnormen, vormen financiële en reputatieschendingen voor de onderneming en voor belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze beginselen. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat schendingen in de toekomst opnieuw zullen optreden.

Structurele schendingen van de beginselen over arbeidsomstandigheden kunnen betrekking hebben op kinderarbeid en andere vormen van gedwongen arbeid in de ketens van toeleveranciers van ondernemingen. Ook discriminatie van bijvoorbeeld zwangere vrouwen of personeel van een bepaalde etnische achtergrond komt voor, zowel binnen bedrijven zelf als binnen de ketens.

De onderneming moet aantonen dat de schending van de Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven.

Bpf Schoonmaak is in het eerste halfjaar van 2022 met negen ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) arbeidsnormenschending, zie tabel 4.4.1.

TABEL 4.4.1 GEÏNITIEERDE DIALOGEN
ARBEIDSNORMSCHENDING H1 2022¹

Onderneming	Gestart
Carrefour SA	Q2 2022
China Molybdenum Co., Ltd.	Q2 2022
Delta Air Lines, Inc.	Q1 2022
Lyft, Inc.	Q1 2022
Mitsubishi Electric Corp.	Q1 2022
Motherson Sumi Systems Limited	Q2 2022
Sumitomo Corp.	Q1 2022
Target Corporation	Q2 2022
Wal-Mart Stores Inc.	Q2 2022

¹ Achmea Investment Management, ISS ESG

In de rapportageperiode zijn met vier ondernemingen de dialoog positief afgesloten.

Glencore werd beschuldigd van kinderarbeid in Democratische Republiek Congo. Het oordeel van deze dialoog is gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie). Deze wijziging vond plaats omdat in november 2021 een rechtszaak omtrent kinderarbeid werd afgewezen waarin Glencore en haar volledige dochteronderneming Katanga Mining Ltd. deelnam. In februari 2022 informeerde Glencore ISS ESG over haar inspanningen om kinderarbeid in de Democratische Republiek Congo aan te pakken en verklaarde dat zijn dochteronderneming een Responsible Minerals Initiative-certificering heeft ondergaan, die een beoordeling van de risico's van kinderarbeid omvat.

De dialoog met **Mitsubishi Electric Corp.** is gewijzigd van oranje naar groen (score 4: wordt aan herstel gewerkt). Deze wijziging vond plaats omdat Mitsubishi Electric in maart 2022 aan ISS ESG heeft medegedeeld dat het, in overeenstemming met het bevel van het Thaise Hooggerechtshof, corrigerende maatregelen heeft genomen. Zo is het geschil tussen de lokale vakbond en IndustriALL bijgelegd, is de vakbondsvoorzitter in ere hersteld en is achterstallig loon uitbetaald.

Vanwege het gebrek aan informatie over de rol van **SAIC Motor Corp.** in de gedwongen arbeid door Oeigoeren en andere Islamitische minderheidsgroepen, is het oordeel gewijzigd van oranje naar groen (score 5: onder observatie).

UITGELICHT VESTAS: Vermeende schending van gezondheids- en veiligheidsnormen voor werknemers in Spanje

Opgeheven schending: Arbeidsnormen

In het voorjaar van 2019 publiceerde een Deense vakbond een reeks onderzoeksrapporten over de gezondheid van **Vestas** werknemers. Aan de hand van interviews en analyses van medische dossiers concludeerden de onderzoekers, dat werknemers van een dochteronderneming van Vestas longziektes en allergische reacties opliepen op het werk. De oorzaak was volgens de onderzoeken de langdurige blootstelling aan schadelijke stoffen tijdens werkzaamheden. De auteurs stelden dat 70 werknemers sinds 2015 long- en huidziektes opliepen in de fabrieken van Vestas. Na inspectie vroeg de Spaanse arbeidsinspectie aan Vestas om het veiligheidsbeleid van de onderneming te herzien.

Nieuwe, onafhankelijke audits die in 2021 zijn uitgevoerd, stelden vast dat Vestas nu voldoet aan de wettelijke voorschriften, ook voor chemicaliënbeheer. Vestas verwees in de dialoog met ISS ESG begin 2022 naar een audit van een derde partij uit 2019 waarin werd geconcludeerd dat de omgang met chemicaliën over het algemeen goed werd beheerd. In de dialoog verstrekte de onderneming ook informatie over het klachtenmechanisme. Ook is Vestas in dialoog met werknemersvertegenwoordigers. Sinds 2020 zijn er geen nieuwe beschuldigingen over gezondheidsklachten in de fabriek geweest.

We concluderen dat Vestas protocollen en beleid ten aanzien van veiligheid in de fabrieken heeft verbeterd en daarover adequaat heeft gerapporteerd. Om deze reden is het oordeel van oranje gewijzigd naar groen.

Milieunormen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de gevonden schendingen van het UN Global Compact en de OESO richtlijnen en het ontwikkelen van beleid, systemen en rapportages die verband houden met het voorkomen van nieuwe milieuschendingen.

Structurele schendingen van het UN Global Compact en de OESO richtlijnen, in het bijzonder de principes die gaan over milieu, vormen financiële, operationele en reputatierisico's voor de onderneming en voor haar belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen daarom te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze principes. Mochten zij zich wel daaraan schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat de schendingen in de toekomst opnieuw optreden.

De dialoog wordt gevoerd aan de hand van SMART-doelstellingen. De onderneming moet aantonen dat een schending van UN Global Compact principes of OESO richtlijnen structureel is opgeheven waarbij het wenselijk is dat een externe onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven. Bij het opheffen van de schending moet ook gedacht worden aan het nemen van corrigerende maatregelen, schadeloosstelling van betrokkenen en het opzetten en uitvoeren van herstelplannen.

Bpf Schoonmaak is in het eerste halfjaar van 2022 met vijf ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) milieu normschending.

**TABEL 4.4.1 GEÏNITEERDE DIALOGEN
MILIEUSCHENDINGEN H1 2022¹**

Onderneming	Gestart
Bayer AG	Q2 2022
Exxon Mobil Corporation	Q2 2022
Rio Tinto Plc	Q1 2022
Stellantis NV	Q2 2022
Tokyo Electric Power Co. Holdings, Inc.	Q2 2022

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de tweede helft van 2021 is de dialoog met twee ondernemingen afgesloten.

BASF heeft naar behoren maatregelen uitgevoerd, waarmee het opvolging geeft aan de bevindingen van de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (EFSA) uit 2013. De herstelmaatregelen van BASF hebben betrekking op verantwoord productbeheer, verbeterde instructies op het etiket en het verspreiden van gebruikrichtlijnen via scholing. BASF benadrukte bovendien dat het zich inzet om met betrokkenen samen te werken om de gezondheid van bijen te bevorderen. De dialoog met BASF SE is dan ook positief afgesloten.

In juli 2021 kondigde het Zwitserse chemiebedrijf **Lonza Group AG** aan de verkoop van Lonza Specialty Ingredients (LSI) aan een private equity-consortium te hebben afgerond. Dit bedrijfsonderdeel ontving veel kritiek, omdat bij een productiefaciliteit lachgas (N₂O) vrijkwam. Lonza verklaarde dat de productie van een katalysator die ervoor moet zorgen dat de uitstoot met 98% wordt verminderd, zal worden overgenomen door de nieuwe eigenaar. Aangezien de onderneming niet langer eigenaar is van het bedrijfsonderdeel, oordeelt ISS ESG dat Lonza Group niet langer wordt geassocieerd met de buitensporige N₂O-emissies. De dialoog wordt daarmee afgesloten.

Anti-corruptieschendingen

Omkoping en corruptie zijn niet verenigbaar met goed ondernemingsbestuur en hebben een negatieve invloed op de (creatie van) aandeelhouderswaarde. Het leidt tot nadelige economische, sociale en politieke uitkomsten. Overtredingen van internationale principes op het gebied van anticorruptie kunnen schadelijk zijn voor de reputatie van een onderneming en de waarde van merken.

Eén van de universele principes van het UN Global Compact en OESO richtlijnen is gericht op corruptie. Dit principe roept ondernemingen op preventieve en handhavingsmaatregelen te nemen en een effectief systeem op te zetten voor de bestrijding van corruptie.

Dit engagementthema heeft als doel het anticorruptiebeleid en de maatregelen tegen corruptie bij ondernemingen te verbeteren. Daarnaast moet ook voldoende duidelijk worden gemaakt welke acties worden ondernomen tegen werknemers, agenten en onderaannemers die betrokken zijn bij beschuldigingen in verband met corruptie. Hierbij is het belangrijk dat er transparant wordt gecommuniceerd over verrichte onderzoeken en over doorgevoerde veranderingen.

Bpf Schoonmaak is in het eerste halfjaar van 2022 met drie ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) corruptieschending.

**TABEL 4.4.1 GEÏNITEERDE DIALOGEN
CORRUPTIESCHENDINGEN H1 2022¹**

Onderneming	Gestart
HYUNDAI ENGINEERING & CONSTRUCTION CO., LTD.	Q2 2022
ING Groep NV	Q1 2022
Meituan	Q1 2022

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de eerste helft van 2022 zijn vier dialogen afgesloten op het gebied van anti-corruptie.

Het oranje oordeel van **Deutsche Bank** is gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie), vanwege de aanzienlijke tijd die is verstreken en het gebrek aan gerapporteerde ontwikkelingen in de onderzoeken van de Amerikaanse autoriteiten naar het mogelijk witwassen.

De Braziliaanse federale aanklagers hebben sinds december 2021 geen informatie gedeeld om het tijdsbestek van de vermeende omkopingsactiviteiten van **Glencore** te verifiëren. Details van het vermeende wangedrag zijn daardoor nog steeds onduidelijk. Vanwege de onduidelijkheid is het oordeel van Glencore gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie).

Het oordeel van **Qualcomm** is gewijzigd van oranje naar groen (score 5: onder observatie), omdat de onderneming maatregelen heeft genomen om risico's te voorkomen, op te sporen en te beperken. Deze maatregelen zijn gedeeld in de dialoog.

SAP SE heeft uitgebreide verbeteringen doorgevoerd op het gebied van compliance en anti-corruptiemaatregelen. Zo heeft SAP lokale nalevingseenheden in Zuid-Afrika en andere risicomarkten opgericht, verbeterde due diligence-controle doorgevoerd en een verbod ingesteld op verkoopcommissies van derden. Het oordeel van oranje is dan ook gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie).

4.5. Thematische engagement

Het thematische engagementprogramma van Bpf Schoonmaak is gericht op het verhogen van sociale, milieu en governance standaarden in sectoren, ketens of bij individuele ondernemingen die zich in het beleggingsuniversum bevinden. Het engagementprogramma sluit aan bij de speerpunten en MVB strategie van Bpf Schoonmaak. We doen gedegen onderzoek om de bedrijven te selecteren waarmee de dialoog het meest kansrijk is en om de dialoog goed voor te bereiden.

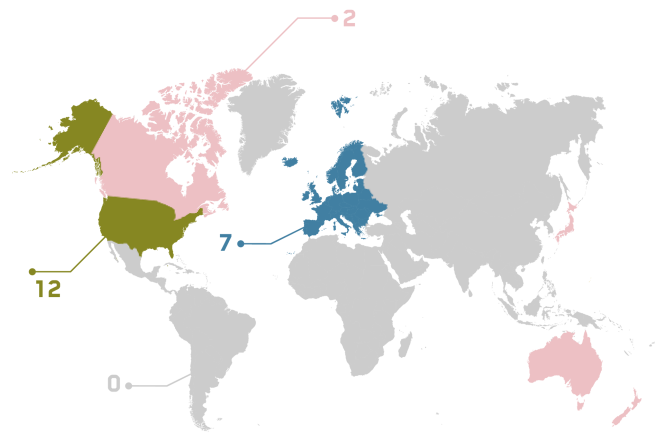
In het eerste halfjaar van 2022 bestaat het thematische engagementprogramma uit 3 engagementthema's die zich in verschillende fases bevinden. Binnen deze 3thema's zijn 21 ondernemingen opgenomen. In onderstaande tabel is weergegeven hoe het programma naar thema is opgebouwd.

TABEL 4.5.1 AANTAL DIALOGEN NAAR THEMA

Thema	%
Klimaattransitie	29%
Reductie CO ₂	38%
Goede en Beschikbare Medicijnen	33%

De ondernemingen zijn verspreid over verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt op de ontwikkelde markten. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen Europa, Verenigde Staten en Wereld Overig. Onderstaand figuur toont de regionale verdeling van ondernemingen in het thematische engagementprogramma.

FIGUUR 4.5.1 REGIOVERDELING

In het afgelopen halfjaar is 90 keer inhoudelijk contact geweest met 13 ondernemingen.

Hieronder vindt u een geaggregeerd overzicht over alle lopende thematische engagements. In de thematische hoofdstukken wordt voor elk thema afzonderlijk gedetailleerder ingegaan op de doelstellingen, de gesprekken en de uitkomsten per thema.

Ten aanzien van de bedrijven die zijn geselecteerd voor het thematische engagementprogramma is:

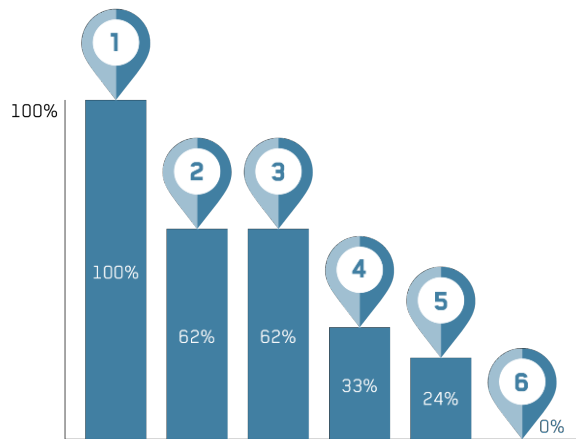
- voor 100% de eerste mijlpaal bereikt, namelijk het voorbereidend onderzoek afgerond.
- voor 62% de tweede mijlpaal bereikt, namelijk een initiërende brief of e-mail uitgestuurd om het contact tot stand te brengen.
- ten aanzien van de derde mijlpaal door 62% van de ondernemingen positief op onze vraag gereageerd. De dialoog is gaande.
- voor 33% de vierde mijlpaal bereikt, namelijk de toezegging van de onderneming.
- voor 24% de vijfde mijlpaal bereikt, wat betekent dat er een aanpassing is geweest in het beleid & proces.

Vanwege de korte looptijd van een aantal relatief nieuwe engagementthema's hebben veel ondernemingen nog niet mijlpaal 4 en de daaropvolgende mijlpalen behaald. Toezeggingen met betrekking tot beleidsaanpassingen en implementatie daarvan verwachten wij doorgaans pas in de tweede helft van het engagement traject.

TABEL 4.5.2 ENGAGEMENTTHEMA'S

Thema	Speerpunt	Gestart	Sectoren/ketens
Klimaattransitie		Q1 2019	Auto's, olie & gas
CO ₂ reductie		Q1 2022	In ontwikkeling
Goede en Beschikbare Medicijnen		Q3 2019	Farmaceutische sector

FIGUUR 4.5.2 MIJLPAALVERDELING

1. Analyse van het bedrijf
2. Initieren dialoog
3. Voeren van dialoog
4. Toezegging onderneming
5. Aanpassen beleid & proces
6. Afronden dialoog

Het thematische engagementprogramma van Bpf Schoonmaak wordt uitgevoerd door onze engagementuitvoerder Achmea IM. In de volgende paragrafen treft u het verslag van Achmea IM aan.

4.5.1. Klimaattransitie

In het klimaatakkoord van Parijs hebben 196 landen afgesproken om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de twee graden, waarbij het streven is de opwarming van de aarde beneden de 1,5 graad te houden. In een rapport over klimaatverandering (IPCC), wordt gesteld dat hiertoe het totaal aan mondiale CO₂-emissies tegen 2030 met 45 procent zal moeten dalen ten opzichte van 1990. Omdat fossiele brandstoffen die bij de verbranding een groot deel van de CO₂-uitstoot veroorzaken voornamelijk een centrale rol in de energievoorziening spelen, zal een verstrekkende transitie van de energievoorziening nodig zijn om de uitstoot van broeikasgassen fors te reduceren (DNB, 2018). Wereldwijd spannen overheden, (maatschappelijke) organisaties en consumenten zich in om een transitie mogelijk te maken naar een koolstofarme economie. Daarbij ligt de nadruk op investeren in meer hernieuwbare energie en het afbouwen van onze afhankelijkheid van fossiele energiebronnen.

Achtergrond van het thema

Tijdens de dialoog klimaattransitie gaan we in gesprek met ondernemingen over de gevolgen van de klimaattransitie in termen van risico's en kansen. Het gesprek richt zich op de strategie die bedrijven kiezen, maar ook: in welke mate zijn zij voorbereid op veranderingen die in diverse klimaatscenario's worden geschetst? In welke mate kunnen bijvoorbeeld ondernemingen die nu sterk afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen zich tijdig aanpassen aan een veranderende markt en regelgeving? Waar ligt het zwaartepunt van de huidige investeringen door ondernemingen en welke keuzes liggen hieraan ten grondslag? Zijn ondernemingen in staat om verschillende toekomstscenario's uit te werken, veranderingen waar te nemen en tijdig te anticiperen?

Met behulp van een scenario-analyse model is het beleggingsuniversum getoetst. De uitkomst geeft inzicht in de ondernemingen waarvan gesteld kan worden dat zij in de komende 5 jaar het verst verwijderd zijn van een breed geaccepteerd 2 °C scenario. De analyse bestrijkt 70-90 procent van de broeikasgasemissies die samenhangen met een standaardportefeuille en omvat de door de DNB beschreven transitiegevoelige sectoren zoals de fossiele energie sector. Op basis van onze observaties blijkt dat er relatief veel winst valt te behalen voor de energiesector (olie en gas) en automobielproducenten. Ondernemingen in portefeuille in deze sectoren staan momenteel voor de grootste uitdagingen in relatie tot de energietransitie doordat zij momenteel meer opereren in lijn met een 2 – 4 graden scenario dan een 1,5-2 graden scenario.

Doel van thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- De ondernemingen bereiden zich voor op de gevolgen van de klimaattransitie en maken kansen en risico's inzichtelijk. De ondernemingen dienen bovendien transparant te zijn over de wijze waarop zij klimaatgerelateerde risico's en kansen meten en monitoren. Ook vragen wij de ondernemingen verschillende scenario's over veranderende markten uit te werken;
- Ondernemingen ontwikkelen een gedegen klimaatstrategie en voeren deze uit. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn. Autoproducenten dienen hierbij een duidelijk visie op de ontwikkeling van elektrisch rijden op te stellen;
- De olie- en gasbedrijven nemen een sturende rol aan in de transitie naar hernieuwbare energie en reageren niet slechts op de vraag;
- De onderneming geeft toegang tot de gehanteerde maatstaven en doelstellingen en telt ons in staat om potentiële risico's, het vermogen om aan financiële verplichtingen te voldoen, de algemene blootstelling aan klimaat gerelateerde kwesties en de voortgang in het beheer van of de aanpassing aan deze kwesties beter te beoordelen;
- De ondernemingen zijn transparant over de voortgang en resultaten van genomen klimaatmaatregelen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

• SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix.

• SDG 13: Klimaatactie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.2 dat zich richt op maatregelen integreren inzake klimaatverandering.

Voortgang

Na drie jaar sluiten wij onze dialogen met de geselecteerde ondernemingen af en maken wij de balans op over de voortgang tegenover de engagementdoelstellingen.

Subaru

De gesprekken met de Japanse autofabrikant Subaru over de klimaattransitie leverden een enigszins gemengd beeld op. Hoewel de onderneming in haar samenwerking met Toyota stappen zet om duurzamere modellen te ontwikkelen en naar de markt te brengen, blijft er nog voldoende ruimte over om de lat hoger te leggen. Mede door het relatief grote aandeel van sportieve auto's en SUV's binnen het modelaanbod van Subaru is de CO₂-uitstoot in verhouding

tot sectorgenoten groot. Weliswaar wil de onderneming in 2050 90% van de broeikasgasuitstoot tot nul reduceren (ten opzichte van 2010), heel concrete plannen om dit te bereiken zien wij vooralsnog niet. Bovendien lijkt Subaru zich nog onvoldoende bezig te houden met transitierisico's, zoals aangescherpte wet- en regelgeving, die naar verwachting ook op thuismarkt Japan steeds meer invloed zal hebben. De onderneming zegde toe om het gehele modelaanbod te verduurzamen, maar zal dit nog een stuk concreter moeten maken. Onze dialoog met Subaru heeft helaas niet tot genoeg verbeteringen geleid.

Renault

Van Renault mag worden gezegd dat er scherpe keuzes zijn gemaakt in de klimaatkoers. Tijdens onze gesprekken met Renault stelde de onderneming zich open voor onze suggesties. In de markt voor elektrische auto's loopt de onderneming voor op de meeste andere fabrikanten. De groei in de verkoop van elektrische modellen heeft Renault voldoende vertrouwen gegeven voor een ambitieus investeringsplan. Binnen vijf jaar wordt door de onderneming 12 miljard euro besteed aan de (door)ontwikkeling van elektrische modellen en elektrificering van bestaande modellen. De strategie lijkt vooralsnog te werken, want de gemiddelde uitstoot van nieuw verkochte Renaults ligt onder de steeds strengere wettelijke norm in Europa. In onze optiek heeft de onderneming zich in belangrijke zin aangepast aan de eisen van de tijd.

BMW

BMW stelde zich tijdens de engagementgesprekken open voor vragen en suggesties. De onderneming, die ooit vooral bekend stond om zijn sportieve (benzine)auto's en krachtige brandstofmotoren, maakte een belangrijke ommezwaai naar meer duurzame prestaties en, op termijn, nul uitstoot. Volgens de methodiek van Transition Pathway Initiative verloopt de huidige koers van BMW in lijn met het 2 graden scenario. Weliswaar nog niet volgens het gevraagde 1,5 graden scenario, maar tezamen met de sterke reductie van de CO₂ uitstoot van verkochte modellen bereikte de autoproducent in onze ogen wel een belangrijke verbetering sinds aanvang van het engagement.

Marathon Oil

De leiding van Marathon Oil is ervan overtuigd dat de beschikbaarheid van olie en gas voor de wereldeconomie ook in de toekomst van groot belang blijft. Onze pogingen tot engagement hebben daar bij de onderneming helaas geen verandering in kunnen brengen. Juist van ondernemingen in fossiele brandstoffen verwachten beleggers een duidelijke visie op klimaat en de ambitie om uitstoot terug te dringen, maar die visie ontbreekt bij Marathon Oil. De lage transitiescore van Marathon Oil blijft dan ook op level 2 steken bij Transition Pathway Initiative. Bovendien zien wij weinig bewijs dat Marathon Oil pogingen onderneemt om de absolute uitstoot van broeikasgassen te beperken. De onderneming houdt vast aan reductie van de CO₂-intensiteit (uitstoot per geproduceerd vat olie). De

dialoog met Marathon Oil is niet goed op gang gekomen, er werd door hen hoogstens schriftelijk uitleg gegeven en verwezen naar de rapportages.

Exxon Mobil

Een defensieve houding troffen wij aan bij Exxon Mobil. De onderneming maakte in 2021 mee hoe activistische aandeelhouders via een stemming meerdere posities in het bestuur van de Exxon wisten te bemachtigen. De verwachting is dat hun inbreng onder meer een sterkere klimaataanpak zal afdwingen. Onze vraag aan de onderneming was om CO₂ reductiedoelen te stellen voor scope 1, 2 en 3 op zowel de korte, middellange als de lange termijn. Bij de onderneming werd ook dit jaar een klimaatresolutie ingediend onder leiding van Follow This over deze onderwerpen. Exxon doet wel inspanningen om de voetafdruk van haar activiteiten te beperken en heeft geïnvesteerd in koolstofafvang en -opslag, energie-efficiëntie en biobrandstoffen om haar grote carbon voetafdruk te verminderen. Echter, de voortdurende investeringen door Exxon in nieuwe of bestaande olie- en gasvelden roepen vragen op over de strategische prioriteiten. We zijn ervan overtuigd dat de onderneming onder de huidige koers niet in lijn met 2 graden scenario's of zelfs 1,5 graden scenario's zal komen. Ook onze pogingen om met Exxon in gesprek te komen werden niet voldoende beantwoord.

OMV

OMV is een opvallende onderneming tussen de olie- en gasbedrijven en een positieve uitzondering. Tijdens de dialoog met de vertegenwoordiging van OMV werd een duidelijke breuk met het verleden zichtbaar. In tegenstelling tot de meeste andere olie- en gasbedrijven maakt de onderneming een duidelijke keuze door afstand te nemen van fossiele brandstoffen en zich volledig te richten op chemie en circulariteit. Een heldere doelstelling om in 2030 30% minder olie te produceren en 19% minder gas zijn concrete onderdelen hiervan. Het klimaatbeleid van de onderneming heeft al geleid tot een lagere CO₂-intensiteit ten opzichte van andere olie- en gasbedrijven. Hoewel er nog veel vragen resteren, onder meer over de wijze waarop circulariteit kan worden bereikt in de chemie, waar men nog zo sterk afhankelijk is van aardgas als grondstof, slaagt de leiding van OMV om een ambitieuze en duidelijke richting te kiezen zonder daarbij onrealistisch of ongeloofwaardig te worden. Wij beschouwen de dialoog met OMV als geslaagd.

Conclusie

Met de laatste gesprekken en ons afrondend onderzoek in de rapportageperiode sluiten wij de dialogen binnen dit thema af. Geen van de ondernemingen waarmee wij spraken betwisten de relevantie van het veranderende klimaat voor het eigen bedrijf, maar wel bestaan er duidelijke verschillende opvattingen over beleid en aanpak en over de mate waarin klimaat van invloed gaat zijn in de (nabije) toekomst. Olie- en gasbedrijven neigen de transitie (snelheid) af te laten hangen van externe factoren, waaronder de vraag naar fossiele brandstoffen en de beperkte beschikbaarheid van schaalbare alternatieven zoals hernieuwbare

energieprojecten. De olie- en gas bedrijven die wij spraken zijn volledig ingericht en voor het grootste deel afhankelijk van de inkomsten uit fossiel. Zij hebben nog een lange weg te gaan als zij zich werkelijk willen verbinden aan 1,5 graden scenario's of Net Zero in 2050. De automobielproducenten bepalen voor een deel de toekomst van fossiele brandstoffen, maar toch stellen zij zich nog te vaak afhankelijk op van wetgevende instellingen, de beschikbaarheid van materialen en (accu)techniek en de veronderstelde voorkeur die consumenten zouden hebben voor de bekende verbrandingsmotor.

Wij hebben tijdens onze dialoog met al deze partijen aangedrongen op een eigen klimaatvisie en op meer leiderschap, vooral van de grotere marktpartijen, om ook samen met wetgevende instellingen de toekomst van mobiliteit te helpen verduurzamen en zodoende de toekomst als onderneming veilig te stellen.

4.5.2. Reductie CO₂

Het koolstofbudget dat de mensheid heeft om catastrofale opwarming van de aarde te voorkomen zal binnen 10 jaar gebruikt worden als de uitstoot niet teruggedrongen zal worden. Om ervoor te zorgen dat dit koolstofbudget niet op zal raken is het noodzakelijk om de bestaande infrastructuur voor fossiele brandstoffen zoveel mogelijk uit te faseren en te werken aan een zo goed mogelijke integratie van duurzame energie en infrastructuur.

Tijdens de dialoog CO₂-reductie gaan we in gesprek met ondernemingen over de gevolgen van een te hoge CO₂-uitstoot en de risico's die dat met zich mee brengt, maar ook over de kansen die de transitie naar duurzame energiebronnen zal bieden. Het gesprek richt zich op de strategie die ondernemingen kiezen, maar zal zich ook richten op de mate in hoeverre ze zijn voorbereid op veranderingen die in diverse klimaatscenario's worden geschetst. Zijn de ondernemingen in staat om zich tijdig aan te passen aan een veranderend klimaat en veranderende regelgeving? Zullen de ondernemingen tijdig in staat zijn om te anticiperen en om verschillende toekomstscenario's uit te werken? Dit is niet alleen van belang voor het klimaat, maar ook voor de onderneming en haar aandeelhouders. Ondernemingen die niet tijdig anticiperen op de klimaatproblematiek zullen niet mee kunnen komen in een veranderende wereld en daardoor waarde verliezen. Onderzoek van het Carbon Disclosure Project wijst uit dat het verschil tussen 1,5°C en 2°C opwarming zal leiden tot een economisch verlies van zo'n anderhalf biljoen dollar¹. Het terugdringen van emissies is dus zowel van belang voor de aarde als voor economische redenen.

Met behulp van CO₂-EVIC cijfers en gespecialiseerde bronnen zoals Transition Pathway Initiative is het beleggingsuniversum getoetst. De uitkomst geeft inzicht in welke ondernemingen de meeste emissies hebben op basis van hun marktwaarde en geeft daarbij inzicht in de ondernemingen die relatief de hoogste emissies uitstoten en het minste aandacht besteden aan de transitie naar een klimaatvriendelijk business model. Tevens laten de TPI boordelingen zien in welke mate ondernemingen klimaatverandering erkennen als een risico voor de onderneming en in welke mate de onderneming anticipeert op deze veranderingen.

Doel van thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- De ondernemingen bereiden zich voor op de gevolgen van de klimaattransitie en maken kansen en risico's inzichtelijk. De ondernemingen dienen bovendien transparant te zijn over de wijze waarop zij klimaat gerelateerde kansen en risico's meten en monitoren. Ook vragen wij de ondernemingen verschillende scenario's over veranderende markten uit te werken.

- Ondernemingen ontwikkelen een gedegen klimaatstrategie en voeren deze uit. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn en zal leiden tot een lagere CO₂/EVIC
- De ondernemingen zijn transparant over de voortgang en resultaten van genomen maatregelen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDGs:

- **SDG 7: Betaalbare en duurzame energie**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix.

- **SDG 13: Klimaatactie**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.2 dat zich richt op maatregelen integreren inzake klimaatverandering.

Voortgang thema

Ter voorbereiding op dit thema is er uitgebreid vooronderzoek gedaan zodat een relevante groep van bedrijven te wordt geselecteerd. Per bedrijf is er daarbij onderzoek gedaan naar welke doelen en vragen belangrijk zijn. We verwachten de eerste gesprekken te voeren in de tweede helft van dit jaar.

4.5.3. Goede en Beschikbare medicijnen

Medicijnen, en daarmee de farmaceutische sector, zijn van groot belang voor een goede gezondheidszorg. Door de ontwikkeling van goede medicijnen is een effectieve behandeling van een grote groep aandoeningen mogelijk geworden. Hoewel de farmaceutische sector dus een belangrijke en nuttige rol vervult, spelen er verschillende problemen en misstanden.

Achtergrond van het thema

Een aantal belangrijke misstanden die spelen in de farmaceutische sector zijn:

- Het prijsbeleid rondom specifieke medicijnen, die behandelingen zowel in Nederland, als in andere ontwikkelde economieën en ontwikkelingslanden ontoegankelijk maken.
- De omgang met patenten en regelgeving waardoor prijzen opgedreven worden en de toegankelijkheid van medicijnen wordt verminderd.
- Gevallen van corruptie en het verlenen van gunsten aan zorgverleners om de verkoop van medicijnen te verhogen.
- Het onvoldoende ontwikkelen van medicijnen die een groot maatschappelijk belang hebben, maar waarvoor de markt relatief klein is.
- Verslavingen aan specifieke pijnstillers, onder andere in de Verenigde Staten lopen hierover diverse rechtszaken.

De Covid-19 crisis heeft de bovenstaande punten nog eens extra in de schijnwerpers gezet. De farmaceutische sector speelt een belangrijke rol bij het oplossen van deze crisis, zowel maatschappelijk als economisch. Dit is echter alleen effectief als de sector inzet op een goede beschikbaarheid van medicijnen, een prijsstelling die toegang wereldwijd mogelijk maakt en ook op langere termijn inzet op medicijnen die ook toekomstige pandemieën kunnen bestrijden.

Doel van thema

Er zijn verschillende stappen die ondernemingen op dit thema kunnen zetten. Op basis van onze uitgangspunten en voorbereidend onderzoek hebben we de volgende hoofddoelstellingen geselecteerd die, afhankelijk van de onderneming worden vertaald in bedrijfsspecifieke doelen:

- Het doel om medicijnen betaalbaar en toegankelijk te maken een centrale plek te geven in de bedrijfsstrategie;
  - ✓ Het ontwikkelen van een transparant en verantwoord prijsbeleid. Denk bijvoorbeeld aan een koppeling tussen de prijs van het medicijn, de gerealiseerde gezondheidswinst en de ontwikkelingskosten;
  - ✓ Op een verantwoorde manier omgaan met patenten en licenties, die voorkomt dat medicijnen onbereikbaar worden;
  - ✓ Te sturen op maatschappelijke impact, gezondheidswinst en veilige medicijnen, ook in research & development;

✓ Verankering internationale standaarden, onder andere van de World Health Organisation.

- Het hebben van een gedegen beleid, implementatie en onafhankelijke monitoring om zowel corruptie, oneerlijke handelspraktijken als belastingontwijking te voorkomen.
- Het vergroten van de transparantie en rapportage over de bovengenoemde onderwerpen richting investeerders, consumenten en andere stakeholders. Inclusief tax-transparency, lobby-activiteiten en betalingen aan zorgverleners.
- Bovenstaande doelstellingen een plek te geven in het variabele beloningsbeleid.

De doelstellingen zijn gericht op het structureel oplossen van de problematiek. Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

• SDG 3: Goede Gezondheid & Welzijn

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 3.8 dat zorgt voor een universele ziekteverzekering, met inbegrip van de bescherming tegen financiële risico's, toegang tot kwaliteitsvolle essentiële gezondheidszorgdiensten en toegang tot de veilige, doeltreffende, kwaliteitsvolle en betaalbare essentiële geneesmiddelen en vaccins voor iedereen. Ook richten we ons op onderliggend doel 3.b.

Geselecteerde sectoren & bedrijven

Er is een grote groep aan farmaceutische ondernemingen. Om focus aan te brengen in ons engagement programma selecteren we 7 ondernemingen op basis van de volgende uitgangspunten:

- De onderneming zit in de beleggingsportefeuille via aandelen en/of corporate bonds.
- Op basis van diverse databronnen (onder andere MSCI, Access to Medicine en eigen onderzoek) blijkt dat de onderneming stappen kan zetten op het thema "goede en beschikbare medicijnen".
- De onderneming is relevant voor de Nederlandse zorgmarkt.
- Op basis van onze analyse is het waarschijnlijk dat engagement met de desbetreffende onderneming effectief kan zijn, bijvoorbeeld via samenwerking met andere investeerders.

Access to Medicine

Access to Medicine is een stichting, gevestigd in Amsterdam, met een internationaal werkveld. Access to Medicine zet zich in om medicijnen wereldwijd toegankelijk te maken, met name in ontwikkelingslanden. Om dit te bereiken publiceert Access to Medicine diverse ranglijsten waarop verschillende farmaceuten worden gerangschikt rondom de thematiek van het ontwikkelen en het beschikbaar maken van medicijnen. De bekendste ranglijst is de Access to Medicine index die de 20 grootste farmaceuten wereldwijd rangschikt. In januari 2021 heeft Access to Medicine de² nieuwste versie van deze index gelanceerd. De stichting publiceert ook ranglijsten over wat bedrijven doen om vaccins beschikbaar te maken en om resistentie tegen antibiotica te bestrijden. De resultaten worden gebruikt door een brede coalitie van investeerders om farmaceuten aan te sporen om medicijnen wereldwijd beter beschikbaar te maken. Wij zijn actief lid van deze coalitie en gebruiken de onderzoeksresultaten om onze dialogen gedegen voor te bereiden.

Meer informatie is te vinden op: <https://accesstomedicinefoundation.org/>

Voortgang

In de eerste helft van 2022 hebben we contact gehad met Bayer, Novartis, Abbvie, Roche, Gilead en Johnson&Johnson. Daarnaast waren we mede-indiener van twee aandeelhouderresoluties bij Gilead en Johnson&Johnson.

Bij **Johnson & Johnson** hebben we in november 2021 wederom een resolutie op de aandeelhoudersvergadering in 2022 ingediend waarin de onderneming wordt opgeroepen om transparant te zijn over hoe overheidsfinanciering bij de ontwikkeling van haar Covid-19 vaccin invloed heeft gehad op de uiteindelijke prijs. De resolutie haalde 33,4% van de stemmen, in 2021 was dit 31,77%. Daarnaast hebben we met de onderneming gesproken over hoe het de toegang tot vaccines (en andere medicijnen) een plek kan geven in het beloningsbeleid. We hebben met de onderneming afgesproken dat we in het najaar een voorstel zullen doen en dat dit meegenomen zal worden in de evaluatie van haar beloningsbeleid.

Ook met **Abbvie** hebben we dit halfjaar een gesprek gehad. In 2021 hadden we een resolutie ingediend bij de onderneming om ESG-thema's een plek te geven in het beloningsbeleid. Deze resolutie is toen teruggetrokken, aangezien de onderneming de toezegging deed dit te gaan doen. Abbvie heeft inderdaad in 2022 ESG-thema's een formele plek gegeven in haar beloningsbeleid. We hebben in ons gesprek besproken hoe Abbvie hier nog verdere stappen op kan zetten. Daarnaast hebben we de onderneming

² <https://accesstomedicinefoundation.org/access-to-medicine-index/2021-ranking#2021-ranking>

opgeroepen meer werk te maken van de aanbevelingen uit de Access to Medicine Index, waarop Abbvie laag scoort.

We hebben in maart voor de eerste keer sinds de coronacrisis een fysiek bezoek kunnen brengen aan het hoofdkantoor van **Bayer**. We hebben de onderneming gecompimenteerd met de concrete doelstellingen om wereldwijd de toegang tot voorbehoedsmiddelen te verbeteren en de oprichting van een externe adviescommissie die de onderneming publiekelijk advies geeft over haar duurzaamheidsstrategie. Daarnaast hebben we de onderneming gevraagd meer aandacht te besteden aan een verantwoord prijsbeleid in alle markten waar het actief is en transparanter te zijn over haar lobbyactiviteiten.

Bij **Gilead** hebben we met andere investeerders een resolutie ingediend voor de aandeelhoudersvergadering in 2022 met als doel de transparantie over haar lobbyactiviteiten te vergroten. De onderneming heeft in gesprekken laten weten stappen te willen zetten, maar deed onvoldoende toezeggingen om onze resolutie terug te trekken. Tijdens de aandeelhoudersvergadering bleek dat de resolutie 49,9% van de stemmen had gekregen en zelfs een meerderheid zou hebben behaald als Gilead niet de blanco-stemmen bij de tegenstemmen had opgeteld. Gilead heeft ons medegedeeld dat het binnenkort laat weten welke stappen de onderneming gaat zetten, ook omdat het waarschijnlijk is dat de resolutie anders volgende jaar een nog grotere groep beleggers achter zich krijgt.

In juni hebben we op het hoofdkantoor van **Novartis** gesproken over de strategie van de onderneming op het gebied van toegang tot medicijnen, haar prijsbeleid en transparantie over haar lobbyactiviteiten. De onderneming heeft laten weten inderdaad meer transparantie te willen geven op hoe haar prijsbeleid invloed heeft op de toegang

tot medicijnen in diverse landen. Er loopt nu een pilot in de Verenigde Staten en de onderneming wil de geleerde lessen ook vertalen naar meer transparantie in andere landen. Ook lijkt de onderneming positief te staan ten opzichte van onze wens om een externe adviescommissie in te richten, die onafhankelijk Novartis kan adviseren op haar rol om medicijnen wereldwijd toegankelijk te maken. Daarnaast hebben we Novartis advies gegeven hoe de onderneming een betere verantwoording kan afleggen over haar lobbyactiviteiten.

Ook **Roche** hebben we in juni gesproken over de strategie van de onderneming op het gebied van toegang tot medicijnen, haar prijsbeleid en transparantie over haar lobbyactiviteiten. We hebben de onderneming opgeroepen om beter te rapporteren over haar prijsbeleid en hoe dit invloed heeft op de toegang tot medicijnen van Europa tot Afrika. Daarnaast hebben we Roche opgeroepen transparanter te zijn over haar lobbyactiviteiten en hebben we een aantal goede voorbeelden van andere bedrijven aangehaald om dit vorm te geven.

Vervolg

We zullen in de tweede helft van 2022 werken aan criteria voor een goede integratie van de toegang tot medicijnen in het beloningsbeleid en deze delen en bespreken met de onderneming in deze engagement. Daarnaast zetten we in op een nieuw gesprek met Aurobindo, met wie we velen malen contact zochten de eerste helft van 2022. Tot nu toe blijkt de onderneming echter niet heel snel met het plannen van een afspraak.

Aangezien dit thema het bijna 3 jaar loopt zullen we het komende halfjaar ook gebruiken om de het thema en de voortgang te evalueren. Op basis daarvan zullen we nog gericht met een aantal ondernemingen contact opnemen.

4.6. ESG Nederland

Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hebben de speciale aandacht van Nederlandse institutionele beleggers vanwege de directe sociaaleconomische belangen die de bedrijfsactiviteiten met zich mee brengen. Belangrijke strategische besluiten van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen, zoals fusies en overnames, kunnen significante effecten hebben op lokale werkgelegenheid, de concurrentiepositie van de onderneming en lange termijn waardecreatie. Ook remuneratievoorstellen of (her)benoemingen van bestuurders leiden regelmatig tot maatschappelijk discussie. Wij hechten er dan ook grote waarde aan om op structurele wijze de dialoog te voeren met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Hierbij toetsten wij de beleidsvoorstellen aan de uitgangspunten en best-practices van de Nederlandse Corporate Governance Code (herzien in 2016), en vanaf 1 januari 2019 aan de Nederlandse Stewardship Code.

De principes uit de Stewardship Code bieden ons als institutionele beleggers de mogelijkheid verantwoording af te leggen aan deelnemers en klanten over de wijze waarop wij als betrokken belegger invulling geven aan onze aandeelhoudersrechten. De Stewardship Code is in lijn met de verantwoordelijkheden die voor aandeelhouders gelden ten aanzien van transparantie rond het betrokkenheidsbeleid en stembeleid, zoals vastgelegd in de herziene EU-richtlijn aandeelhoudersrechten (Shareholders' rights directive). Zij onderstreept ook het belang van aandeelhoudersbetrokkenheid voor het streven naar lange termijn waardecreatie van de Nederlandse beursondernemingen, zoals vastgelegd in de Nederlandse Corporate Governance Code. Daarnaast verlangt de Stewardship Code van institutionele beleggers de bereidheid om, eventueel samen met andere institutionele beleggers, een constructieve dialoog aan te gaan met de Nederlandse beursondernemingen en met andere belanghebbenden.

Overzicht dialogen

In de eerste helft van 2022 is Achmea IM, namens Bpf Schoonmaak, in dialoog gegaan met onderstaande Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Deze dialogen vonden plaats binnen het Eumedion verband.

TABEL 4.6.1 DIALOGEN MET NEDERLANDSE BEURSGENOTEERDE ONDERNEMINGEN H1 2022

Onderneming	Besproken onderwerpen
Ahold-Delhaize	Beloningsbeleid, diversiteit, klimaat, mensenrechten, strategie.
DSM	Klimaat, diversiteit, mensenrechten, strategie.
Heineken	Duurzaamheid, diversiteit, mensenrechten, strategie.
KPN	Beloningsbeleid, diversiteit, strategie.
Philips	Beloningsbeleid, beloningsverslag, risicomanagement.
Unilever	Duurzaamheid, mensenrechten, strategie.
Wolters Kluwer	Beloningsbeleid, diversiteit, risicomanagement.

Eumedion heeft voor de start van het aandeelhoudersseizoen een speerpuntenbrief³ verstuurd naar Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. De onderwerpen van de speerpuntenbrief zijn:

- Klimaat
- Diversiteit
- Mensenrechten

Afhankelijk van de onderneming en de actualiteiten zijn de uiteindelijke gespreksonderwerpen voor de dialoog bepaald.

Dialogen met Nederlandse ondernemingen

Ahold-Delhaize

Met Ahold-Delhaize is al in eerdere gesprekken gesproken over het geven van meer transparantie in het beloningsverslag. Met name transparantie over de doelstellingen en in hoeverre deze behaald zijn. In het beloningsverslag over 2021 werd deze transparantie nog niet geboden. Ahold gaf als reden dat het voor hen wederom een bijzonder jaar was als gevolg van de Corona pandemie. Wij hadden graag al meer transparantie gezien in het verslag. Ahold heeft uitdrukkelijk toegezegd de gevraagde transparantie in het beloningsverslag over 2022 te geven. Dit is een positieve ontwikkeling welke aandeelhouders zal helpen om een beter beeld te kunnen vormen omtrent de beloningen.

Het nieuw voorgestelde beloningsbeleid van Ahold is ook besproken. In het nieuwe beleid zijn meerdere positieve veranderingen zichtbaar. Onder andere het toekennen van een groter gewicht aan lange termijn doelstellingen. Dit verbetert de focus van bestuurders op langetermijnwaardecreatie. Ook komt er zowel voor de korte

³ Speerpuntenbrief Eumedion: <https://www.eumedion.nl/clientdata/215/media/clientimages/Focus-Letter-2022.pdf?v=220714114326>

termijn als de lange termijn doelstellingen, meer nadruk op ESG. Met bijna 95% van de aandelen is dit nieuwe beloningsbeleid aangenomen op de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering van Ahold.

Ahold heeft diversiteit hoog op hun prioriteitenlijst staan. Zij proberen hier zo transparant mogelijk over te zijn in het jaarverslag. Ahold streeft naar een 50% man-vrouw verhouding in de Raad van Commissarissen. Op het gebied van gelijke beloning is Ahold analyses aan het uitvoeren. Naar verwachting kan Ahold hier in 2023 informatie over delen.

DSM

DSM heeft zich in 2022 gecommitteerd aan net zero in 2050 met tussenliggende doelen in 2030. Hun plan heeft absolute emissiereductiedoelstellingen op het gebied van scope 1 en 2 en intensiteitsdoelstellingen op het gebied van scope 3. De doelstellingen zijn door het SBTi goedgekeurd. In de dialoog is onder andere besproken hoe scope 3 gemeten wordt. DSM maakt hiervoor gebruik van het GHG Protocol Chemical Gas. Op 13 januari 2022 heeft Milieudefensie aan 29 ondernemingen (volgens hen de grote vervuilers) een brief gestuurd waarin zij de ondernemingen vragen om aan te geven hoe zij gaan realiseren dat zij voor 2030 45% minder CO2 uitstoten. DSM heeft, net als veel andere ondernemingen, deze brief ontvangen. DSM is aan het onderzoeken hoe ze de huidige strategie kunnen versterken in lijn met de brief. Momenteel zit DSM niet op het 1,5 graad pad maar wel ruim beneden 2 graden. Het goed meten en terugbrengen van scope 3 emissies blijft een uitdaging. Navraag leert dat DSM niet van plan is om hun klimaattransitieplan voor adviserende stem voor te leggen aan aandeelhouders. Zij menen dat ze voldoende informatie geven en dat de externe accountant controles uitvoert. We hebben DSM aangeraden om ESG-doelstellingen op te nemen in de beloning. De ESG-strategie van DSM kan hiervoor als basis dienen.

DSM is momenteel het beloningsbeleid aan het evalueren. Dialogen hierover zullen waarschijnlijk na de zomer starten. DSM werkt ook aan het opstellen van een roadmap op het gebied van mensenrechten. Naar verwachting zal het in 2023 gecommuniceerd worden aan de beleggers. Uit het medewerkersbetrokkenheidsonderzoek bleek dat er ruimte voor verbetering is op het gebied van veiligheid en inclusie. Gevraagd is hoe DSM verzekert dat het daadwerkelijk een veilige en inclusieve werkplek heeft voor haar medewerkers. DSM is van mening dat zij als grote onderneming meer meldingen ontvangen. Alle meldingen die DSM ontvangt, worden onderzocht. Wanneer nodig wordt er actie ondernomen. DSM heeft programma's opgezet omtrent respectvol gedrag. Er zijn lokale meldingsystemen ingesteld.

Pas enige tijd na de dialoog werd bekend dat DSM wil gaan fuseren met Firmenich. Dit zal in de dialoog in H2 2022 worden besproken.

Heineken

Met Heineken is gesproken over de concrete plannen om de gestelde klimaatdoelstellingen te behalen. Heineken richt zich op drie verschillende fases in de waardeketen, namelijk (1) landbouw, (2) verpakking en (3) glasproductie. Deze onderdelen vertegenwoordigen 75% van de totale emissies. Zo wordt er een pilot gestart voor CO2-arme landbouw en wordt er samengewerkt met leveranciers om de CO2 uitstoot te verminderen.

Heineken is lid geworden van de Task Force on Climate-Related Financial Disclosures (TCFD). Heineken heeft wijzigingen doorgevoerd in hun rapportage. Op dit moment op 'hoog over' niveau maar ze verwachten in 2023 op meer detailniveau te kunnen rapporteren. Het zal nog even duren voordat Heineken voldoet aan de TCFD standaard, aangezien zij klimaatgerelateerde risico's volledig in hun strategie willen implementeren.

Met Heineken is ook gesproken over de acties die zij uitvoeren op het gebied van diversiteit. We hebben Heineken aangemoedigd om te gaan rapporteren over diversiteit, inclusie en om op deze onderwerpen doelstellingen te zetten.

Heineken heeft zich gecommitteerd aan gelijke betaling. Alle dochterondernemingen worden beoordeeld op gelijke betaling waarna gedetailleerde plannen worden opgesteld. Heineken kon al delen dat er verschillen zijn tussen de dochters. De loonkloof naar functiegroep laat een goede uitkomst zien. Heineken streeft ernaar om bij te dragen aan een hogere levens- en arbeidsstandaard voor werknemers van derden (uitbestede werkzaamheden). Het doel is om in 2025 de SMART-uitbestedingsbeginselen in contracten voor uitbestede diensten te hebben verankerd.

KPN

KPN heeft het programma 'Kleurrijk KPN' opgezet. Dit programma ziet op medewerkers met diverse culturele achtergronden. KPN heeft harde targets gesteld op de man-vrouw verhouding. In de top zijn de vrouwen goed vertegenwoordigd. 25% van de KPN vrouwen zit in het top 500 management. Over de gehele onderneming genomen is het percentage vrouwen in de organisatie lager. Dit is deels afhankelijk van de functie. Naarmate lager in de organisatie gekeken wordt, werken er meer mannen. Het gebrekkige aanbod ten aanzien van bepaalde functies speelt hier volgens KPN een rol. KPN vindt 'tone at the top' belangrijk. Om het vervolgens uit te rollen naar de rest van de onderneming. In het jaarverslag van KPN stond opgenomen dat er 248 meldingen waren betreffende discriminatie of agressie waarbij werknemers betrokken waren. Met KPN is besproken wat deze meldingen inhielden. KPN heeft toegezegd om in de rapportage duidelijker te maken wat waar aan toe te schrijven is. In dit geval ging het om de overvallen op winkels, wat ertoe heeft geleid dat KPN de telefoons uit de winkels heeft laten halen. Ook was er meer sprake van agressie tegen monteurs. Medewerkers ontvangen trainingen hoe met dit soort gedrag om te gaan.

Met KPN is ook gesproken over de benodigde skillset van de Raad van Commissarissen en de Raad van Bestuur. Dit omdat een omslag kunnen maken naar cloud native, edge compute, AI toepassingen en nieuwe 5g diensten, één van de belangrijkste prioriteiten is voor de telecom operator. KPN is van mening dat het belangrijk is dat de RvC mensen bevat die ervaring hebben met technologische veranderingen. Zij hoeven niet zozeer kennis te hebben van de instrumenten zelf. Maar het is zeker een extra aandachtspunt voor KPN. Ze proberen alle aandachtsgebieden goed af te dekken. De gehele RvC en RvB hebben in 2021 een intensieve cursus gehad over bovengenoemde onderwerpen. Er is ook een lid van de RvC met ervaring op het gebied van de cloud. Voor de komende jaren heeft KPN een duidelijke strategie en ze denken nu al na over wat daarna. De verwachting is dat eind 2026 80% van Nederland op glasvezel zit.

Er is wederom gesproken over het feit dat KPN sinds de introductie van de LTI-prestatiemaatstaf ieder jaar de maximumscore heeft behaald. Het lijkt erop dat de doelstelling niet ambitieus genoeg is. Gevraagd is hoe KPN er tegenover staat om de NPS-score van de korte termijn doelstellingen naar de lange termijn doelstellingen te verplaatsen. Dit om de lange termijn focus in het beloningsbeleid te bevorderen. Afgesproken is om over deze onderdelen volgend jaar verder te spreken.

Philips

Met Philips is uitgebreid gesproken over de discretionaire aanpassing die de RvC heeft toegepast om de doelstellingen aan te passen waardoor doelstellingen toch werden behaald en bonussen werden uitgekeerd. Dit werd en wordt door aandeelhouders als ongewenst beschouwd. Zeker gezien de problemen met de slaapapneu apparaten die in het afgelopen jaar zijn opgekomen. De bonus is naar onze mening niet gerechtvaardigd. Philips heeft toegelicht hoe de besluitvorming in zijn werk is gegaan en wat de afwegingen waren. Helaas heeft Philips geen aanpassingen gedaan. Tijdens de virtuele aandeelhoudersvergadering heeft bijna 80% van de aandeelhouders tegen het beloningsverslag gestemd. Omdat het een adviserende stem betreft heeft het geen automatische gevolgen voor de bonussen. De bonussen zijn al uitgekeerd. Philips heeft aangegeven in gesprek te gaan met aandeelhouders. Dat er geen aanpassing is gedaan kan gevolgen hebben op de (her)benoemingen die in 2023 op de agenda komen te staan. De reactie van Philips op de zorgen en onvrede van aandeelhouders is ook teleurstellend te noemen. We hebben bij Philips ook aangegeven dat een volledig virtuele vergadering ongewenst was. Zeker gezien de omstandigheden. Aan deze oproep heeft Philips geen gehoor gegeven. In de tweede helft van 2022 zal er verder gesproken worden over de teleurstellende gang van zaken.

Unilever

Unilever heeft in januari 2022 aangekondigd om het organisatiemodel aan te passen. Unilever gaf aan dat het doel is om het organisatiemodel te vereenvoudigen en deze meer categorie gefocust te maken. Op deze wijze zal de organisatie wendbaarder zijn en beter gereed voor de

toekomst. Duurzaamheid wordt geïntegreerd in alle merken en de strategie.

In reactie op de dialoog met ShareAction en de door hen gecoördineerde aandeelhoudersresolutie heeft Unilever toegezegd om te gaan rapporteren over de gezondheid van voedingsmiddelen en om doelen te stellen voor het vergroten van het aandeel gezondere producten in de Unilever portefeuille. Dit is een hele mooie ontwikkeling wat gevolgen zal hebben op de onderneming en de duurzaamheidsdoelstellingen.

Ook is gesproken over het due diligence proces van Unilever op het gebied van mensenrechten. Unilever gaf aan dat het verder gaat dan compliance. Het is noodzaak om de situatie ter plaatse te beoordelen. Hiervoor heeft Unilever ronde tafelgesprekken met stakeholders. Er is contact met lokale vakbonden en vergelijkbare ondernemingen in de regio. Het Global Security Team van Unilever heeft een duidelijk protocol opgesteld en dit is zeker het geval in conflictgebieden. De ervaringen van Unilever met hun in 2021 ingevoerde Responsible Sourcing Policy zijn besproken. Nieuwe leveranciers moeten formeel bevestigen dat ze aan de vereisten in dit beleid voldoen of deze overtreffen, voordat ze in de systemen van Unilever worden opgenomen. Unilever gaf aan dat hier grote vooruitgang mee is geboekt.

Wolters Kluwer

Met Wolters Kluwer is gesproken over de stijging in vrijwillig verloop en de daling in de medewerkerstevredenheidsscore. Wolters Kluwer lichtte toe dat ze de medewerkerstevredenheidsscore vergelijken met de industrie benchmark. In deze benchmark zit het top kwartiel van de ondernemingen, dit levert een hoge score op die moeilijk te overtreffen is. De resultaten die Wolters Kluwer ziet komen overeen met wat er in de markt in het algemeen zichtbaar is. Een belangrijke factor is volgens hen pandemie moeheid. Wolters Kluwer heeft het programma voor welzijn en welbevinden verbeterd. Ook blijven ze aan (vertrekkende) medewerkers naar feedback vragen.

Daarnaast is gesproken over het aantal 'Speak up' meldingen wat laag lijkt (21) ten opzichte van de grootte van het werknemersbestand (19.800). Wolters Kluwer heeft toegelicht dat dit aantal ziet op de zaken die behandeld zijn door de 'Ethics and Compliance Committee'. Het omvat niet de meldingen die op lokaal niveau zijn afgehandeld. De RvB ontvangt deze meldingen niet. We hebben aangegeven dat deze meldingen juist ook hele relevante informatie kunnen bevatten en hebben erop aangedrongen dat Wolters Kluwer gaat onderzoeken of dit niet aangepast moet worden. Wolters Kluwer heeft toegezegd dit te bekijken.

Wolters Kluwer heeft in haar jaarverslag meer transparantie gegeven over diversiteit. Niet alleen wat betreft geslacht maar ook (waar het de US betreft) op het gebied van ras/ethniciteit. Wolters Kluwer gaf aan dat diversiteit op een bredere agenda is gebaseerd. In de US zit 60% van het werknemersbestand. Hier mag gerapporteerd worden over

ras/ethniciteit. Dit is in andere landen weer verboden. Er worden veel trainingen gegeven op het gebied van diversiteit zowel aan managers als recruiters. Dit om ervoor te zorgen dat ze zich bewust zijn van het onderwerp en de vooroordelen die er onbewust kunnen zijn. Met als doel een inclusieve organisatie te zijn.

Ondanks dat 'customer focus and relationships' het hoogste level van materialiteit in de materialiteitsmatrix heeft, wordt er niet gerapporteerd over NPS scores. We hebben Wolters Kluwer gevraagd of het, gezien het belang hiervan, mogelijk is om op een hoger niveau te rapporteren over deze scores. Wolters Kluwer gaf aan dit niet te willen doen gezien de

commerciële gevoeligheid van de informatie. Dit zal vermoedelijk onderwerp van gesprek blijven in de dialoog.

Ook hebben we er bij Wolters Kluwer op aangedrongen om het gewicht van de 'STI non-financial doelstellingen' te verhogen. Het aantal doelstellingen is teruggebracht met als doel de focus te vergroten maar het gewicht is gelijk gebleven. Wolters Kluwer gaf aan dat dit jaar voor het eerst de doelstellingen uitgerold zijn naar het gehele management. Ze gaven aan een stap voor stap benadering te hanteren. Een volgende stap zal zijn om het gewicht te verhogen. Ze wilden nog niet toezeggen dat dit komend jaar zal zijn. Hier zullen wij wel op aandringen.

5. Stembeleid & Corporate Governance

Corporate governance, of goed ondernemingsbestuur, heeft betrekking op de verhoudingen tussen de verschillende actoren van een onderneming zoals de Raad van Bestuur (RvB), de Raad van Commissarissen (RvC), aandeelhouders en andere belanghebbenden. Rekenschap, transparantie en toezicht spelen hierbij een centrale rol. Bpf Schoonmaak belegt onder andere in beursgenoteerde ondernemingen en is daardoor ook aandeelhouder. Door actief gebruik te maken van aandeelhoudersrechten kan Bpf Schoonmaak invloed uitoefenen op de onderneming. Het gaat hierbij om het benoemen van bestuurders, het goedkeuren van jaarstukken en in sommige gevallen kan het zich uitspreken over het beloningsbeleid. Bpf Schoonmaak doet dit onder andere door deel te nemen aan de besluitvorming op de aandeelhoudersvergadering (stemmen). Door gebruik te maken van het stemrecht kan BPF Schoonmaak invloed uitoefenen op ondernemingen en invloed aanwenden om een betere corporate governance te stimuleren bij de ondernemingen. Een goede corporate governance draagt bij aan de lange termijn waardecreatie.

5.1. Bpf Schoonmaak als actief aandeelhouder

De Nederlandse Corporate Governance Code schrijft voor dat institutionele beleggers zoals pensioenfondsen een beleid moeten hebben ten aanzien van het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin zij beleggen. Daarbij wordt van de institutionele belegger gevraagd om minstens eenmaal per jaar aan te geven hoe invulling wordt gegeven aan het stembeleid. Daarnaast stelt de Corporate Governance Code dat de institutionele belegger minimaal eenmaal per kwartaal moet aangeven hoe hij stemde op de aandeelhoudersvergaderingen. In bijlage 6.2. vindt u de volledige tekst van de relevante bepalingen voor institutionele beleggers van de Nederlandse Corporate Governance code.

Bpf Schoonmaak voldoet aan de bepalingen van de Corporate Governance Code. Op de website van het Pensioenfonds zijn de volgende documenten te vinden:

1. Stembeleid, wat is opgenomen in het MVB-beleid;
2. Verantwoord en Betrokken aandeelhouderschap;
3. Rapportagetool waarbij gerapporteerd wordt hoe historisch gestemd is per aandeelhoudersvergadering.

5.2. Stemgedrag BPF Schoonmaak

Achtergrond

De eerste helft van het jaar is altijd een zeer drukke stemperiode. De meeste aandeelhoudersvergaderingen vinden namelijk in dit halfjaar plaats. Voor Europa en de Verenigde Staten is het de piek van het aandeelhoudersvergaderingenseizoen. In diverse landen werden de beperkende maatregelen tegen de verspreiding van het Corona-virus afgeschaald of helemaal opgeheven. Als gevolg is het aantal ondernemingen wat een hybride vergadering hield toegenomen, evenals het aantal ondernemingen wat alleen live een vergadering hield.

Aandeelhoudersvoorstellen

Dit jaar is, net zoals voorgaande jaren, een toename te zien van het aantal aandeelhoudersvoorstellen op zowel de E, S als de G. Dit geldt met name voor de Verenigde Staten. De stijging van aandeelhoudersvoorstellen in dit continent heeft meerdere oorzaken. Er zijn enerzijds meer voorstellen ingediend en anderzijds heeft de Securities and Exchange Commission (SEC) meer verzoeken van ondernemingen om geen actie te ondernemen op ingediende aandeelhoudersvoorstellen afgewezen. De meeste aandeelhoudersvoorstellen werden ingediend bij banken, olie- en gasondernemingen en retail ondernemingen. Naast de toename in het aantal aandeelhoudersvoorstellen steeg over het algemeen ook de steun voor de voorstellen. Het aantal aandeelhoudersresoluties wat teruggetrokken is voor de vergaderingen is gestegen. Dit wordt mede veroorzaakt door de toenemende steun die aandeelhoudersresoluties krijgen. Wij zien dit als een positieve ontwikkeling. Het betekent namelijk dat de indiener van het aandeelhoudersvoorstel en de onderneming afspraken

hebben gemaakt in het voordeel van het aandeelhoudersvoorstel. Dit laat zien dat aandeelhoudersvoorstellen een pressiemiddel kunnen zijn om ondernemingen stappen te laten zetten.

Klimaat

Klimaatverandering was wederom een centraal thema dit stemseizoen. Meerdere ondernemingen legden hun klimaatstrategie ter stemming aan de aandeelhouders voor (met uitzondering van Nederlandse ondernemingen). Duidelijk zichtbaar was dat de steun voor klimaat gerelateerde aandeelhoudersresoluties voor het merendeel blijft stijgen. Daarnaast heeft de aandacht voor klimaatverandering in toenemende mate invloed op de mate van steun voor bestuurdersverkiezingen. Dit heeft geleid tot meer TEGEN stemmen wat betreft (her)benoemingen van bestuurders die achterblijven in de klimaattransitie.

Stemactiviteiten van Bpf Schoonmaak

Wij stemden in het afgelopen halfjaar op **1.154 vergaderingen** op totaal **17.138 agendapunten**. Zie tabel 5.2.1. voor de regionale verdeling van vergaderingen over H1 2022.

TABEL 5.2.1 REGIONALE VERDELING H1 2022

Land	Aantal
Australië	14
Oostenrijk	3
België	9
Bermuda	6
Canada	55
Curaçao	1
Kaaimaneilanden	8
Denemarken	10
Finland	11
Frankrijk	47
Duitsland	42
Hong Kong	14
Ierland	13
Isle of Man	1
Israël	5
Italië	13
Japan	215
Jersey	5
Liberia	1
Luxemburg	6
Nederland	29

Noorwegen	8
Panama	1
Portugal	3
Singapore	10
Spanje	16
Zweden	33
Zwitserland	36
Verenigd Koninkrijk	52
VS	487

Op de website van Bpf Schoonmaak kunt u via het Vote Disclosure Systeem vinden hoe we gestemd hebben per aandeelhoudersvergadering.

Achmea IM voert ons stembeleid uit en past voor elke steminstructie het eigen op maat gemaakte stembeleid toe. Achmea IM maakt bij het uitoefenen van stemrechten gebruik van het stemplatform en analyses van Institutional Shareholder Services (ISS). Het stembeleid wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van wereldwijde trends op het gebied van corporate governance, ons stemgedrag bij controversiële agendapunten en overige actualiteiten.

Voordat de definitieve stem wordt uitgebracht analyseren we een selectie van de voorstellen op individuele basis. Het uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van de specifieke feiten en omstandigheden van het agendapunt.

Er wordt niet altijd met het management van de onderneming meegestemd. In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van het aantal tegenstemmen per fonds. Het grootste aantal tegenstemmen betrof tegenstemmen tegen managementvoorstellen. Het ging hier onder andere om de (her)benoemingen van bestuurders. Redenen voor tegenstemmen waren onder andere:

- Onvoldoende onafhankelijkheid bestuurder
- Bestuur voldeed niet aan de diversiteitsvereisten
- Tekort geschoten in het beheren en/of beperken van ESG-risico's
- Te lange bestuurstermijn

Ook betrof het vaak beloningsstructuren die als excessief, onvoldoende toegelicht en niet transparant genoeg beoordeeld worden, of waar een link met de prestaties van de onderneming ontbreekt. Dit kwam zowel terug in beloningsbeleid als beloningsverslagen. Van de grootste bijdragers aan de CO2 uitstoot (olie en gas-, staal-, cement-, nutsbedrijven) werd verwacht dat er klimaatgerelateerde performance targets in de beloning waren opgenomen. Indien dit niet het geval was werd er tegen het beleid/verslag gestemd. De categorie Overig ontving ook regelmatig een tegenstem. Klimaattransitieplannen van ondernemingen zijn onder deze categorie opgenomen. Ook de stemmen voor een

aandeelhoudersresolutie houden impliciet een stem tegen het management in en zijn door ons meegenomen in onderstaand percentage van tegenstemmen.

TABEL 5.2.2 : OVERZICHT TEGEN STEMMEN H1 2022¹

Totaal aantal stemmen	% Tegen
3.165	18%

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS

De managementresoluties kunnen worden onderverdeeld in een zestal hoofdthema's: benoeming bestuurders, beloningsbeleid, uitgifte aandelen, routinezaken, fusies & overnames en overig. Onder routinezaken wordt bedrijfsvoering verstaan. Denk hierbij aan het aanstellen van de accountant, wijzigen van statuten en beslissingen omtrent het vaststellen van dividend. Onder het thema overig vallen onder andere klimaatstrategieën van de onderneming en sociale rapportages. Dit halfjaar zijn de meeste stemmen uitgebracht voor benoeming bestuurders, routinezaken en beloning.

TABEL 5.2.3 STEMACTIVITEITEN PER HOOFDTHEMA H1 2022¹

	Voor	Tegen
Benoeming bestuurder	87%	13%
Beloning	45%	55%
Uitgifte aandelen	92%	8%
Routinezaken	97%	3%
Fusie en overnames	91%	9%
Overig	73%	27%

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS

5.3. Agenderingsrecht aandeelhouders

Op aandeelhoudersvergaderingen kunnen aandeelhouders een voorstel agenderen, mits wordt voldaan aan de voorwaarden van het lokaal geldende agenderingsrecht. Deze aandeelhoudersresoluties kunnen betrekking hebben op de thema's milieu, gezondheid, mensenrechten of goed bestuur. In het afgelopen halfjaar hebben wij **613 aandeelhoudersresoluties** beoordeeld en onze stem uitgebracht.

Wij toetsen de afzonderlijke aandeelhoudersvoorstellen op inhoud, wenselijkheid, werkbaarheid en effect. Dat betekent dat wij niet in alle gevallen voor een resolutie zullen stemmen, ook al past deze binnen onze speerpuntthema's. Onderstaand het overzicht van onze steminstructie per thema voor deze resoluties.

TABEL 5.3.1 STEMINSTRUCTIE PER THEMA H1 2022

	Aantal	Voor	Tegen
Goed Bestuur	41	78%	22%
Benoemingen	149	80%	20%
Klimaat, Milieu en Gezondheid	132	81%	19%
Overig	97	81%	19%
Routinezaken	82	43%	57%
Mensenrechten	61	93%	7%
Sociaal	21	24%	76%

Klimaat

Alphabet

As You Sow heeft een resolutie bij **Alphabet** ingediend waarin ze Alphabet vragen om een verslag op te stellen over locatie specifiek waterrisicobeheer en -metriek. Op deze wijze kunnen aandeelhouders meten of de onderneming haar waterrisico's voldoende beheert.

Alphabet benoemt in haar Water Stewardship-paper 2021 specifieke informatie over datacenters en in haar Milieuverslag met water verband houdende maatstaven, namelijk totale onttrekking, verbruik en lozing. Voor verantwoord rentmeesterschap van datacenters wijst de onderneming op waterefficiëntie-initiatieven en op de aanpak vanuit de gemeenschap. Alphabet heeft ook een doelstelling voor 2030 om 120% van de gemiddelde hoeveelheid verbruikt water weer aan te vullen.

Aandeelhouders hebben baat bij aanvullende informatie over locatie specifieke risicobeperkende maatregelen. Met name in gebieden met watertekorten. Ook hebben aandeelhouders voordeel wanneer er wordt gerapporteerd over de metriek van het waterverbruik, zodat uitgebreid kan worden beoordeeld hoe de onderneming omgaat met de risico's van klimaatverandering en waterschaarste. Om deze reden heeft het pensioenfonds VOOR de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 22,5% voor de resolutie. De resolutie is daarmee niet aangenomen.

Exxon

Christian Brothers Investment Services heeft een resolutie ingediend waarin Exxon wordt gevraagd verslag uit te brengen over de mogelijke financiële gevolgen voor de onderneming van het IEA Net Zero 2050-scenario. Dit verslag zou door een accountant gecontroleerd moeten worden.

Exxon heeft in haar rapport Advancing Climate Solutions een gecontroleerde analyse opgenomen, waarin haar bedrijfsstrategie wordt vergeleken met het NZE-scenario van het IEA. Exxon stelt dat uit de beoordeling blijkt dat de onderneming zijn kasstromen in de loop van de tijd kan laten groeien door minder te investeren in olie en aardgas en meer te investeren in groeibevorderende projecten op het gebied van chemicaliën, koolstofafvang en -opslag, brandstoffen met lagere emissies, waterstof en koolstofafvang en -opslag. Exxon zegt verder dat het IEA NZE-scenario ervan uitgaat dat er in 2050 nog steeds 24 miljoen vaten olie en 169 miljard kubieke voet aardgas nodig zullen zijn om aan de vraag te voldoen. Exxon geeft aan dat er een analyse van haar uitgavenplan en een modellering van de potentiële toekomstige cashflow is opgenomen en dat daaruit de veerkracht van de bedrijfsstrategie blijkt.

Hoewel de scenarioplanning van Exxon enkele van de veronderstellingen van een reeks scenario's voor lagere koolstofemissies weergeeft, is de onderneming niet transparant over toekomstige prijsveronderstellingen voor olie en aardgas, noch geeft het informatie over hoe veronderstellingen over vraag en prijzen, zoals in de IEA NZE, van invloed zouden zijn op bestaande olie- en gasactiva of op investeringen. De onderneming heeft geen langetermijndoelen gesteld met betrekking tot de emissies van haar verkochte producten.

De strategie van ExxonMobil is afgestemd op de overtuiging dat de vraag naar olie en gas zal blijven groeien, ook al heeft het IEA benadrukt dat de vraag naar koolwaterstoffen de komende decennia drastisch zal moeten dalen om in 2050 netto nul te bereiken. Aandeelhouders zouden baat hebben bij meer informatie over het risico van onrendabele activa van de onderneming. Daarom is steun van de aandeelhouders voor dit voorstel gerechtvaardigd. Het pensioenfonds heeft VOOR de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 46,3% voor de resolutie waardoor het voorstel helaas net niet is aangenomen.

Arbeidsnormen

Amazon.com

Op de aandeelhoudersvergadering van Amazon zijn meerdere resoluties ingediend, waaronder gerelateerd aan arbeidsnormen. De indiener van de resolutie verzoekt Amazon.com een verslag over gezondheids- en veiligheidsverschillen tussen werknemers openbaar te maken. De indiener vraagt specifiek naar publicatie van een rapport over (1) de vraag of de gezondheids- en veiligheidspraktijken van Amazon aanleiding geven tot raciale en genderongelijkheden in de letselpercentages onder magazijnmedewerkers en (2) de impact van dergelijke ongelijkheden op de lange termijn inkomsten en carrièremogelijkheden van magazijnmedewerkers die tot vrouwen en minderheden behoren.

Amazon geeft al uitgebreide informatie over gezondheid en veiligheid op de werkvloer. Ondanks deze informatie hebben aandeelhouders er baat bij als zij het beleid, de programma's en de toezichtmechanismen op het gebied van veiligheid op de werkvloer beter zouden kunnen begrijpen en beoordelen. Om deze reden heeft het pensioenfonds VOOR de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 12,7% voor de resolutie, daarmee is deze resolutie afgewezen.

Biodiversiteit

Metro Inc.

M DAC heeft een resolutie bij Metro ingediend ten aanzien van het behoud van biodiversiteit. In de resolutie wordt Metro verzocht om in de gedragscode voor haar leveranciers eisen te specificeren omtrent commitment voor het behoud van de biodiversiteit.

Metro heeft een gedragscode voor leveranciers. Hierin is opgenomen dat Metro streeft om goederen en diensten te kopen van leveranciers die in alle stadia van de productiecycclus een milieuverantwoorde werkwijze hanteren. Op bepaalde gebieden in de gedragscode zijn criteria vastgesteld op basis van specifieke kwesties. Een voorbeeld hiervan is ontbossing tegengaan door middel van het gebruik van palmolie te beperken in de huiskamerproducten.

Aandeelhouders hebben baat bij aanvullende informatie over de wijze waarop Metro de impact van haar leveranciers op biodiversiteit beheert. En hoe ze de gedragscode en het managementbeleid kunnen versterken opdat leveranciers kunnen voldoen aan hun toezeggingen om de biodiversiteit in stand te houden. Om deze redenen heeft het pensioenfonds VOOR de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 37,1% voor de resolutie. De resolutie is daarmee niet aangenomen.

Gezondheid

Johnson & Johnson

Oxfam America en Achmea IM hebben een voorstel ingediend waarin wordt gevraagd dat Johnson & Johnson rapporteert over hoe overheidssteun de strategie van het bedrijf beïnvloedt inzake toegang tot COVID-19 vaccins. Het is het tweede jaar dat de resolutie is ingediend.

Johnson & Johnson verschaft enige informatie over haar prijsstelling van het COVID-19 vaccins, door te verklaren dat deze in lijn zal zijn met het Bill & Melinda Gates Foundation kader. Deze beschrijving is enigszins vaag en het geeft aandeelhouders geen duidelijk beeld van de toekomstige prijsstelling. De website van Johnson & Johnson vermeldt dat het, als onderdeel van haar commitment om eerlijke toegang te verlenen, tot 900 miljoen vaccins heeft toegezegd aan de

Afrikaanse Unie en de COVAX-faciliteit. De raad van bestuur geeft verder haar commitment aan om de kosten te drukken en de toegang tot geneesmiddelen te verbeteren. Het Janssen U.S. Transparency Report verschaft inzicht in besluitvorming over prijsstelling en toegankelijkheid. Johnson & Johnson is echter niet transparant over de manier waarop het in de prijsstelling rekening heeft gehouden met overheidsfinanciering voor de ontwikkeling van COVID-19 vaccins en andere toegankelijkheidsbeslissingen, noch over hoe het er in de toekomst rekening mee zal houden.

Rapportering over hoe overheidssteun de strategie van Johnson & Johnson heeft beïnvloedt inzake toegang tot COVID-19 vaccins kan aandeelhouders ten goede komen bij de beoordeling van het toezicht van de onderneming op de daaraan verbonden risico's, zonder dat dit een onnodige belasting voor de onderneming vormt. Om deze reden heeft het pensioenfonds VOOR de aandeelhoudersresolutie gestemd. In totaal geeft 33,4% voor de resolutie gestemd. De resolutie is hiermee afgewezen. In 2021 was de mate van steun 31,3%.

Gilead

Een groep aandeelhouders, waaronder Achmea IM, hebben een aandeelhoudersresolutie ingediend bij **Gilead** omtrent haar lobbyactiviteiten. Gilead wordt in het voorstel verzocht een beoordeling door een derde partij uit te laten voeren en te rapporteren over de afstemming van haar lobbyactiviteiten op haar openbare beleidsstandpunt en publieke verklaringen.

Gilead maakt op haar website haar politieke bijdragen bekend en het deel van de betalingen aan handelsverenigingen dat voor politieke doeleinden wordt gebruikt. De onderneming maakt het toezichtbeleid van de raad van bestuur bekend en verklaart dat de raad van bestuur toezicht houdt op politieke en lobbyactiviteiten via de 'Nominating and Corporate Governance Committee', dat regelmatig betalingen en beleidslijnen evalueert. Volgens de proxyverklaring van de raad van bestuur is de onderneming van plan om informatie openbaar te maken over betrokkenheid bij handelsverenigingen en het proces van de onderneming om te beoordelen of het op één lijn zit met haar eigen waarden en die van belangenorganisaties. Hoewel de onderneming in het verleden wel eens beleidsstandpunten openbaar heeft gemaakt, lijkt de website van Gilead op dit moment geen informatie te geven over beleidsstandpunten. Gilead maakt bekend dat het handelsverenigingen steunt die gelobbyd hebben tegen hervormingen van de gezondheidszorg die de prijzen van geneesmiddelen op recept zouden verlagen.

Aanvullende informatie over de beleidsstandpunten van de onderneming en de congruentie tussen haar standpunten over toegankelijkheid en betaalbaarheid en haar lobbyactiviteiten zou aandeelhouders nuttige informatie verschaffen over de manier waarop de onderneming de daarmee samenhangende risico's beheert. Om deze reden heeft het pensioenfonds VOOR de resolutie gestemd. Van de

aandeelhouders stemde 49,9% voor de resolutie, daarmee is deze resolutie afgewezen. Er loopt nog een onderzoek of Gilead de blanco stemmen mocht meetellen bij de tegenstemmen. Indien dit niet het geval is zal het aantal voorstemmen meer zijn. We houden de uitkomst in de gaten. De mate van steun is wel dusdanig hoog dat Gilead hier actie op moet ondernemen.

Mensenrechten

Apple

Op de aandeelhoudervergadering van Apple op 4 maart 2022 diende een aandeelhouder een resolutie in gerelateerd aan burgerrechten. De indiener van het voorstel vraagt Apple om toezicht te houden op en verslag uit te brengen over een onderzoek uit te voeren door een onafhankelijk derde partij naar raciale gelijkheid, waarin de negatieve gevolgen van het beleid en de handelwijze van de onderneming voor de burgerrechten worden geanalyseerd.

Apple heeft een aantal constructieve maatregelen genomen om raciale ongelijkheid en onrechtvaardigheid aan te pakken. Zo heeft de onderneming 100 miljoen dollar uitgetrokken voor haar initiatief 'Racial Equity and Justice Initiative', dat zich richt op het vergroten van de toegang tot onderwijs, het bepleiten van hervorming van het strafrecht en het wegnemen van belemmeringen voor zwarte en bruine ondernemers. Ook geeft Apple aan dat haar mensenrechtenbeleid is gebaseerd op relevante VN-richtlijnen. Daarnaast voert zij een mensenrechtenanalyse uit om risico's te identificeren en te verhelpen. Apple is echter onder vuur komen te liggen vanwege problemen met de burgerrechten op de werkplek, die hebben geleid tot de oprichting van de #AppleToo-beweging, bestaande uit huidige en voormalige Apple werknemers. Sommige werknemers hebben hun bezorgdheid geuit over verbaal geweld, seksuele intimidatie, represailles en discriminatie. Bovendien maken werknemers met een diversiteitsachtergrond nog steeds slechts twaalf procent uit van de leidinggevende functies binnen het bedrijf.

Het pensioenfonds heeft VOOR het aandeelhoudersvoorstel gestemd. Een objectieve audit door een derde partij, die de impact van het beleid en de handelwijze van het bedrijf op de burgerrechten beoordeelt, kan helpen om recente controverses aan te pakken. Het zou aandeelhouders ook kunnen helpen bij de beoordeling van de doeltreffendheid van Apple's maatregelen op het gebied van rassengelijkheid en het beheer van de daarmee samenhangende risico's. Van de aandeelhouders stemde 52,8% voor de resolutie, daarmee is deze resolutie aangenomen.

Lobbying

United Parcel Service

Boston Trust Walden Company en enkele mede-indieners, waaronder Achmea IM, hebben voor de tweede keer een resolutie ingediend waarin ze **United Parcel Service** (UPS) vragen om verslag uit te brengen over lobbyactiviteiten en -uitgaven.

UPS maakt enige informatie bekend over waarom het lobbyt en over haar goedkeurings- en toezichtsproces voor lobbyuitgaven. De afdeling Public Affairs beheert de lobbyactiviteiten, inclusief betalingen aan handelsverenigingen, en brengt regelmatig verslag uit aan de raad van bestuur. UPS maakt echter geen informatie bekend over haar deelname aan handelsverenigingen, inclusief het bedrag van de betaalde contributies of het deel van de betalingen aan handelsverenigingen dat gebruikt wordt voor lobbydoeleinden. De informatie die UPS verschaft over betalingen aan beroepsverenigingen heeft enkel betrekking op bedragen voor politieke bijdragen. Uitgaven met betrekking tot het beïnvloeden van wetgeving zijn niet opgenomen in rapportages. Bovendien geeft het bedrijf geen geaggregeerde of gespecificeerde informatie over haar lobbyuitgaven op federaal of staatsniveau, noch over prioriteiten in het overheidsbeleid voor dergelijke activiteiten.

Verbeterde transparantie zou de aandeelhouders in staat stellen de uitgebreide politieke activiteiten van UPS en het beheer van de daarmee samenhangende risico's en kansen beter te beoordelen, met name die welke verband houden met de financiering van indirecte lobby-standpunten die in strijd kunnen zijn met de eigen verklaarde bedrijfsstandpunten. Om deze redenen heeft het pensioenfonds VOOR de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 29,2% voor de resolutie. Dit percentage is een stijging ten opzichte van vorig jaar (25,3%). Ondanks de stijging van de steun is geen meerderheid van de stemmen behaalt waardoor het voorstel is afgewezen.

5.4. Corporate Governance ontwikkelingen Nederland

Analyse Algemene Vergadering van Aandeelhouders seizoen in Nederland

Stijging aantal live en hybride vergaderingen

Als gevolg van het geleidelijk opheffen van de beperkende maatregelen tegen de verspreiding van het coronavirus vonden er weer veel live en hybride Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders (hierna: AvA's) plaats. Maar 15% van de Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hield een uitsluitend virtuele vergadering. Dit betrof onder andere Philips en AkzoNobel. Gezien de gevoeligheid omtrent deze vergaderingen op het gebied van beloningen werd dit door ons als zeer teleurstellend ervaren.

Naast de terugkeer van de live vergaderingen zijn ook de hybride varianten goed ontvangen. Bij de hybride vergaderingen kon men beter dan vorig jaar op afstand (vervolg-)vragen stellen. Dit verbeterde de mogelijkheid om discussie te kunnen voeren.

De vergaderingen van ING Groep en Shell werden verstoord door klimaatactivisten. De vergadering van ING werd als gevolg hiervan voor enkele minuten uitgesteld. De vergadering van Shell moest bijna 3 uur worden uitgesteld om de activisten uit de vergaderzaal te verwijderen zodat de AvA kon plaatsvinden.

Net als vorig jaar was er ook dit jaar weer een stijging in het aantal uitgebrachte stemmen op de AvA's. Zowel bij de AEX als de AMX ondernemingen. Bij de AEX ondernemingen was het percentage uitgebrachte stemmen 76,9% t.o.v. 75,8% in 2021. En bij AMX ondernemingen was het percentage 72,3% t.o.v. 70,9% in 2021.

Stijging aantal tegenstemmen bij managementvoorstellen

In totaal waren er 1.039 agendapunten geagendeerd op de AvA's van de Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Ondernemingen reageren actiever op zorgpunten van aandeelhouders die in aanloop naar de vergadering geuit zijn, zo hebben we het volgende gezien: ☒

- 6 managementvoorstellen werden teruggetrokken voor de vergadering. ☒
- 1 managementvoorstel werd door de onderneming aangepast voor deze ter stemming werd gebracht.

Dit is een positieve ontwikkeling.

Ook dit jaar stond er 1 aandeelhoudersvoorstel geagendeerd, namelijk het voorstel van "Follow This" bij Shell. Follow This dringt in dit voorstel aan op scherpere klimaatdoelen die naar hun mening meer in lijn zijn met het klimaatverdrag van Parijs.

Van de managementvoorstellen waren er 46 voorstellen die te maken kregen met meer dan 20% tegen stemmen. Het grootste aantal van deze resoluties betrof beloning gerelateerde managementvoorstellen (beleid en verslag). Dit soort voorstellen bedroeg 45% van de voorstellen waar veel tegenstemmen waren (ten opzichte van 39% in 2021).

Er was dit jaar een grote stijging van het aantal tegenstemmen met betrekking tot (her)benoemingen van de leden van Raden van Bestuur en de Raden van Commissarissen. Dit jaar bedroeg deze categorie 23% van het aantal managementvoorstellen met veel tegenstemmen. Dit ten opzichte van 8% in 2021. Deze stijging is ook zichtbaar bij de uitgebrachte stemmen voor het pensioenfonds. Dit is mede het gevolg van het aangepaste stembeleid waarin is opgenomen dat bestuurders verantwoordelijk worden gehouden voor hoe zij ESG-risico's beheren en mitigeren.

Weinig actie Raad van Commissarissen bij 'afgekeurd' beloningsverslag

Net als afgelopen jaar waren er veel tegenstemmen ten aanzien van beloningsverslagen. Maar helaas wordt hier door de Raad van Commissarissen weinig actie op ondernomen. Zelfs wanneer er dusdanig veel stemmen zijn dat een verslag wordt 'afgekeurd'. De stem op het beloningsverslag is een zogenaamde 'adviserende stem'. De onderneming is niet verplicht hier gevolgen aan te verbinden. Met het oog op goede corporate governance is er uiteraard wel de verwachting dat wanneer er veel tegenstemmen zijn dit leidt tot gesprekken en mogelijk aanpassingen. Het gebrek aan actie door de Raad van Commissarissen kan er toe leiden dat tegen hun herbenoeming wordt gestemd. Een beloningsverslag dat erg veel tegenstemmen ontving was van Philips. Het beloningsverslag ontving 79,4% tegen stemmen. Aangezien het een adviserende stem betreft, heeft het geen automatische gevolgen voor de bonussen. De bonussen zijn al uitgekeerd. Philips heeft aangegeven in gesprek te gaan met aandeelhouders over deze uitslag. De reactie van Philips tijdens de vergadering over deze uitslag was teleurstellend. Wanneer er geen actie door Philips wordt ondernomen naar aanleiding van de uitslag is het zeer waarschijnlijk dat dit gevolgen gaat hebben op de herbenoemingen volgend jaar.

Klimaatplannen blijven een uitdaging

Dit geldt zowel voor de ondernemingen als voor aandeelhouders. Klimaat was 1 van de 3 onderdelen van de focusletter die Eumedion in het najaar van 2021 naar Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen heeft uitgestuurd. De focusletter bevat onderwerpen die besproken zullen worden in de dialogen in aanloop naar de aandeelhoudersvergaderingen. Van de grootste Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen (62 ondernemingen) heeft 76% een bepaalde vorm van een klimaatplan met in ieder geval 1 CO2 reductie doelstelling hierin opgenomen. 42% van de ondernemingen hebben een net-zero target voor scope 1, 2 en 3.

Van de doelen die zijn opgesteld door ondernemingen is 32% geverifieerd door het Science Based Target Initiative (SBTi). Meerdere ondernemingen hebben een verzoek ingediend voor verificatie door de SBTi maar momenteel is er sprake van een doorlooptijd van 1,5 jaar om de cijfers te laten valideren. Het is lastig om als aandeelhouder in te schatten hoe uitdagend de doelen zijn die ondernemingen stellen. Ook omdat ondernemingen van verschillende basisjaren uitgaan en diverse methodes gebruiken om scope 3 emissies te berekenen. Sommige ondernemingen maken daarnaast gebruik van intensiteit doelstellingen terwijl andere ondernemingen zich richten op absolute emissie reductiedoelstellingen. De informatie over de klimaat gerelateerde activiteiten van de ondernemingen zijn verspreid over het jaarverslag, de website, toezichthouder rapportages en overige publicaties. Dit bemoeilijkt de inzichtelijkheid en vergelijkbaarheid. Een paar ondernemingen publiceren een samenhangend rapport waar al deze informatie verzameld wordt maar deze rapportages verschillen in detail en scope.

Wereldwijd zijn er veel aandeelhoudersresoluties ingediend op het gebied van klimaat. Bij Shell was wederom een aandeelhoudersvoorstel ingediend door Follow This. Opvallend hier was dat de steun voor het voorstel bij Shell is gedaald (ongeveer 20% t.o.v. 30% in 2021). Follow This is aan het onderzoeken wat de redenen hiervoor zijn. Follow This heeft meerdere voorlopige verklaringen benoemd. Dit omvat onder andere dat beleggers het verhaal van de grote gas- en olie ondernemingen aanvaardden dat de door de oorlog veroorzaakte crisis zwaarder weegt dan de klimaatcrisis. En dat beleggers terugkomen op de noodzaak van scope 3 doelstellingen. Wij zullen de definitieve uitkomst in de gaten houden.

Diversiteit verbreedt

Het 2e focuspunt uit de Eumedion focusletter betrof diversiteit. Uit de jaarverslagen en dialogen met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen blijkt dat hoewel 'geslacht' nog steeds het meest voorkomende diversiteitsonderwerp is, etniciteit als onderwerp toeneemt. Dit is vooral het geval bij ondernemingen met een grote blootstelling aan de VS. Enkele van deze ondernemingen rapporteerden in hun jaarverslag over de etniciteitsverdeling van het werknemersbestand in de VS. In de VS is het toegestaan deze data op te vragen en te publiceren. In Europa is dit niet het geval.

De recente discussies over het tegengaan van ongewenst en ontoelaatbaar gedrag hebben bij alle ondernemingen waarmee gesproken is in de dialogen de interne discussies geïntensiveerd. Er zijn als gevolg hiervan door de ondernemingen maatregelen genomen om de veiligheid en gezondheid op de werkvloer (op alle gebieden) te verzekeren. Ondernemingen willen een prettige, veilige, eerlijke, inclusieve en vertrouwelijke werkplek stimuleren waarin alle werknemers zichzelf kunnen zijn. Er is ook extra aandacht gegeven aan de verschillende meldingsprocedures en wat daar aan verbeterd kan worden. Ondernemingen

worden aangemoedigd om informatie over diversiteit openbaar te maken voor zover de nationale/regionale wetgeving dit toestaat.

Weinig informatie over de effectiviteit van due diligence procedures op het gebied van mensenrechten

Het 3e focuspunt van de focusletter van Eumedion betrof transparantie over due diligence op het gebied van mensenrechten. Ondernemingen werden gevraagd om robuuste procedures in te voeren voor het identificeren, beheersen en voorkomen van negatieve gevolgen voor de mensenrechten die van belang zijn voor de desbetreffende onderneming. Tijdens de dialogen was de focus op mensenrechten in de leveranciersketen. Bijna alle ondernemingen hebben een programma gericht op mensenrechten. Hier valt leveranciersscreening ook onder en due diligence activiteiten op het gebied van loon en arbeidsvoorwaarden. Ondernemingen verklaren dat zij voldoen aan verschillende richtsnoeren, zoals onder andere die van de OESO waar mensenrechten een belangrijke rol speelt. Er zijn meer ondernemingen die in hun programma engagement met leveranciers hebben opgenomen. Dit om mensenrechten volledig te verankeren in hun activiteiten om 'no harm' te bereiken en/of 'a force for good' te zijn. Dit zijn positieve ontwikkelingen.

De jaarverslagen van de ondernemingen bevatten wel veel informatie over de procedures en maatregelen maar minder over de effectiviteit van deze procedures. Ook maken ondernemingen relatief weinig bekend over de maatregelen die zij hebben genomen om na te gaan of leveranciers de gedragscode van de onderneming naleven. En over stappen die zijn ondernomen om negatieve gevolgen voor de mensenrechten te verzachten. In het algemeen geven ondernemingen geen gedetailleerde informatie over de wijze waarop zij besluiten om activiteiten in landen of gebieden waar conflicten heersen en/of mensenrechtenkwetsies zijn vastgesteld voort te zetten of te stoppen. Het is voor aandeelhouders meestal onduidelijk in hoeverre het mensenrechtenbeleid van de onderneming in verschillende landen wordt toegepast. Hier zijn zeker nog stappen te zetten.

6. Bijlagen

6.1. Uitgangspunten van het Global Compact van de Verenigde Naties

Het UN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. Bedrijven die het UN Global Compact initiatief onderschrijven, verbinden zich ertoe de onderstaande doelstellingen en waarden te steunen bij het uitvoeren van hun activiteiten:

Mensenrechten

1e principe: Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren; en

2e principe: er voor te zorgen dat zij niet medeplchtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.

Arbeidsnormen

3e principe: Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven;

4e principe: alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren;

5e principe: zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid; en

6e principe: discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.

Milieu

7e principe: Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties;

8e principe: initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen; en

9e principe: de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Anticorruptie

10e principe: Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.

De principes van het UN Global Compact zijn gebaseerd op internationale verdragen, onder andere afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens, de verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) inzake de fundamentele arbeidsrechten, en van de verklaring van Rio met betrekking tot milieu en ontwikkeling.

6.2. Relevante bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code (2016 versie)

Principe 4.1 De algemene vergadering

Principe De algemene vergadering kan een zodanige invloed uitoefenen op het beleid van het bestuur en de raad

van commissarissen van de vennootschap, dat zij een volwaardige rol speelt in het systeem van checks and balances binnen de vennootschap. Goede corporate governance veronderstelt een volwaardige deelname van aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering.

Relevante best practice bepalingen

4.1.1 Het toezicht van de raad van commissarissen op het bestuur omvat mede het toezicht op de verhouding met aandeelhouders.

4.1.5 Indien een aandeelhouder een onderwerp op de agenda heeft laten plaatsen, licht hij dit ter vergadering toe en beantwoordt hij zo nodig vragen hierover.

4.1.6 Een aandeelhouder oefent het agenderingsrecht slechts uit nadat hij daaromtrent in overleg is getreden met het bestuur. Wanneer één of meer aandeelhouders het voornemen hebben de agendering te verzoeken van een onderwerp dat kan leiden tot wijziging van de strategie van de vennootschap, bijvoorbeeld door het ontslag van één of meer bestuurders of commissarissen, wordt het bestuur in de gelegenheid gesteld een redelijke termijn in te roepen om hierop te reageren (de responstijd). De mogelijkheid van het

inroepen van de responstijd geldt ook voor een voornemen als hiervoor bedoeld dat strekt tot rechterlijke machtiging voor het bijeenroepen van een algemene vergadering op grond van artikel 2:110 BW. De desbetreffende aandeelhouder respecteert de door het bestuur ingeroepen responstijd, bedoeld in best practice bepaling 4.1.7.

Principe 4.3 Uitbrengen van stemmen

Principe Deelname van zoveel mogelijk aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering is in het belang van de checks and balances van de vennootschap. De vennootschap stelt, voor zover het in haar mogelijkheid ligt, aandeelhouders in de gelegenheid op afstand te stemmen en met alle (andere) aandeelhouders te communiceren.

Relevante best practice bepalingen

4.3.1 Een aandeelhouder stemt naar eigen inzicht. Van een aandeelhouder die gebruik maakt van stemadviezen van derden wordt verwacht dat hij zich een eigen oordeel vormt over het stembeleid of de door deze adviseur verstrekte stemadviezen.

4.3.5 Institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeraars, beleggingsinstellingen, vermogensbeheerders) plaatsen jaarlijks in ieder geval op hun website hun beleid ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht op aandelen die zij houden in beursvennootschappen.

4.3.6 Institutionele beleggers plaatsen jaarlijks op hun website en/of in hun bestuursverslag een verslag van de uitvoering van hun beleid voor het uitoefenen van het stemrecht in het desbetreffende boekjaar. Daarnaast brengen zij ten minste eenmaal per kwartaal op hun website verslag uit of en hoe zij als aandeelhouders hebben gestemd op algemene vergaderingen. Dit verslag wordt op de website van de institutionele belegger geplaatst.

6.3. Lijst van ondernemingen: Normatieve Dialogen

	Onderneming	Dialogoog geïnitieerd	Normschending
1	Accenture Plc	15-7-2021	Arbeidsnormen
2	Actividades de Construccion y Servicios SA	15-1-2021	Mensenrechten
	Actividades de Construccion y Servicios SA	15-1-2021	Milieu
3	Adani Ports & Special Economic Zone Ltd.	15-4-2022	Mensenrechten
4	Albemarle Corporation	15-1-2021	Mensenrechten
	Albemarle Corporation	15-1-2021	Milieu
5	Alibaba Group Holding Ltd.	15-7-2021	Corruptie
6	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Corruptie
	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Mensenrechten
7	Amazon.com, Inc.	15-10-2017	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-1-2019	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-1-2021	Arbeidsnormen
8	AmerisourceBergen Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
9	AngloGold Ashanti Ltd.	15-4-2018	Mensenrechten
10	Anheuser-Busch InBev	14-3-2019	Arbeidsnormen
11	Apple Inc.	15-10-2017	Mensenrechten
12	ArcelorMittal SA	15-1-2021	Milieu
	ArcelorMittal SA	15-1-2021	Milieu
13	Bayer AG	15-4-2022	Milieu
14	Capital One Financial Corporation	15-1-2021	Mensenrechten
15	Cardinal Health, Inc.	15-1-2020	Mensenrechten
16	Carrefour SA	15-4-2022	Arbeidsnormen
17	CBS Corporation	15-7-2019	Arbeidsnormen
18	CCR SA	15-7-2020	Corruptie
19	Chevron Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
20	China Molybdenum Co., Ltd.	15-4-2022	Arbeidsnormen
21	China Railway Construction Corp. Ltd.	15-1-2017	Mensenrechten
22	Coca-Cola Amatil Limited	15-10-2019	Arbeidsnormen
23	Companhia de Saneamento do Parana	20-12-2021	Milieu
24	Daqo New Energy Corp.	15-7-2021	Arbeidsnormen
25	Delta Air Lines, Inc.	15-1-2022	Arbeidsnormen
26	Deutsche Bank AG	15-7-2021	Corruptie
	Deutsche Bank AG	15-7-2021	Corruptie
27	Deutsche Bank AG /New York Branch/	15-7-2021	Corruptie
28	DMCI Holdings Inc	15-4-2018	Mensenrechten
29	Ecopetrol SA	15-7-2021	Arbeidsnormen

	Onderneming	Dialog geïnitieerd	Normschending
	Ecopetrol SA	15-7-2021	Milieu
30	Elsewedy Electric Co.	15-4-2021	Milieu
31	Empresas Copec SA	15-1-2020	Mensenrechten
32	ENGIE SA	15-1-2017	Mensenrechten
33	Eni S.p.A.	15-3-2019	Arbeidsnormen
34	Experian PLC	15-1-2021	Mensenrechten
	Experian PLC	15-1-2021	Mensenrechten
35	Exxon Mobil Corp.	15-7-2017	Milieu
	Exxon Mobil Corp.	15-7-2017	Milieu
36	First Pacific Co. Ltd.	15-7-2018	Arbeidsnormen
37	FirstEnergy Corp.	15-4-2021	Corruptie
38	Freeport-McMoRan, Inc.	15-1-2022	Mensenrechten
	Freeport-McMoRan, Inc.	15-1-2022	Milieu
39	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
40	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
41	G4S plc	15-7-2019	Mensenrechten
42	Glencore plc	15-7-2020	Arbeidsnormen
	Glencore plc	15-7-2020	Corruptie
	Glencore plc	15-7-2020	Mensenrechten
43	Grupo México S.A.B.	22-3-2019	Mensenrechten
44	Hangzhou Hikvision Digital Technology Co., Ltd.	15-1-2020	Mensenrechten
45	Hankook Tire & Technology Co., Ltd.	15-1-2020	Arbeidsnormen
46	Hochtief AG	15-1-2021	Mensenrechten
	Hochtief AG	15-1-2021	Mensenrechten
47	Hon Hai Precision Industry Co., Ltd.	15-10-2020	Arbeidsnormen

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
48	HUGO BOSS AG	15-4-2022	Arbeidsnormen
49	Hyundai Engineering & Construction Co. Ltd.	15-4-2022	Corruptie
50	Hyundai Heavy Industries Holdings Co., Ltd.	15-1-2020	Arbeidsnormen
51	Iflytek Co., Ltd.	15-10-2019	Mensenrechten
52	Indofood Agri Resources Ltd.	15-7-2019	Arbeidsnormen
53	ING Groep NV	15-1-2022	Corruptie
54	Jardine Matheson Holdings Limited	15-4-2021	Mensenrechten
55	Jardine Strategic Holdings Limited	15-4-2021	Mensenrechten
56	Kansai Electric Power Company, Incorporated	15-10-2021	Corruptie
57	Korea Electric Power Corp.	15-7-2021	Mensenrechten
58	Korea Shipbuilding & Offshore Engineering Co Ltd	15-1-2020	Arbeidsnormen
59	Lens Technology Co., Ltd.	15-7-2021	Arbeidsnormen
60	LG Chem Ltd.	15-10-2020	Mensenrechten
61	Lyft, Inc.	15-1-2022	Arbeidsnormen
62	McDonald's Corp.	15-10-2020	Arbeidsnormen
63	McKesson Corp.	15-1-2020	Mensenrechten
64	Meituan	15-1-2022	Corruptie
65	Meta Platforms, Inc.	28-3-2019	Mensenrechten
	Meta Platforms, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Meta Platforms, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
66	Mitsubishi Corporation	15-10-2018	Mensenrechten
67	Mitsubishi Electric Corp.	15-1-2022	Arbeidsnormen
68	Mitsui & Co.,Ltd	15-1-2020	Mensenrechten
69	MMC Norilsk Nickel PJSC	15-7-2020	Milieu
70	Motherson Sumi Systems Ltd.	15-4-2022	Arbeidsnormen
71	NIKE, Inc.	15-7-2018	Mensenrechten
72	Pegatron Corp	15-1-2021	Arbeidsnormen
73	Petróleo Brasileiro (Petrobras)	15-10-2021	Milieu
74	Power Construction Corporation of China, Ltd.	15-10-2018	Mensenrechten
	Power Construction Corporation of China, Ltd.	15-10-2018	Mensenrechten
	Power Construction Corporation of China, Ltd.	15-10-2018	Milieu
	Power Construction Corporation of China, Ltd.	15-10-2018	Milieu
	Power Construction Corporation of China, Ltd.	15-10-2021	Milieu
75	PT Indofood Sukses Makmur Tbk	15-7-2019	Arbeidsnormen

	Onderneming	Dialog geïnitieerd	Normschending
76	PT Perusahaan Perkebunan London Sumatra Indonesia Tbk	15-7-2019	Arbeidsnormen
77	PT Salim Ivomas Pratama Tbk	15-7-2019	Arbeidsnormen
78	QUALCOMM Incorporated	15-4-2021	Corruptie
79	Ratch Group Public Co. Ltd.	15-10-2021	Mensenrechten
80	Rio Tinto plc	15-10-2020	Milieu
	Rio Tinto plc	15-1-2022	Mensenrechten
81	SAIC Motor Corp. Ltd.	15-10-2020	Arbeidsnormen
82	SAMSUNG C&T CORPORATION	15-1-2021	Mensenrechten
	SAMSUNG C&T CORPORATION	15-1-2021	Milieu
83	Samsung Electronics Co., Ltd.	15-4-2018	Arbeidsnormen
84	SAP SE	15-10-2021	Corruptie
85	Securitas AB	15-10-2021	Mensenrechten
86	SK Inc.	17-1-2020	Corruptie
	SK Inc.	15-10-2021	Mensenrechten
87	Sociedad Quimica y Minera de Chile S.A. (SQM)	15-1-2021	Mensenrechten
	Sociedad Quimica y Minera de Chile S.A. (SQM)	15-1-2021	Milieu
88	Southern Copper Corp.	22-3-2019	Mensenrechten
89	Stellantis NV	15-4-2022	Milieu
90	Sumitomo Corporation	15-1-2022	Arbeidsnormen
91	Target Corporation	15-4-2022	Arbeidsnormen
92	Teck Resources Ltd.	15-1-2021	Milieu
93	Telefonaktiebolaget LM Ericsson	17-10-2021	Corruptie
94	Tesla, Inc.	15-7-2019	Arbeidsnormen
95	Teva Pharmaceutical Industries Ltd.	15-1-2020	Mensenrechten
96	The AES Corporation	15-4-2022	Mensenrechten
97	The Coca-Cola Co.	15-4-2020	Arbeidsnormen
98	Tokyo Electric Power Co.	15-4-2022	Milieu
99	Tongling Nonferrous Metals Group Co.	22-3-2019	Mensenrechten
100	Top Glove Corp. Bhd.	15-4-2021	Arbeidsnormen
101	Total SA	15-7-2020	Arbeidsnormen
102	Tyson Foods, Inc.	15-10-2020	Arbeidsnormen
103	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Mensenrechten
104	BASF	15-7-2021	Milieu
105	Lonza Group	15-7-2021	Milieu
106	UBS AG	15-10-2021	Mensenrechten
	UBS Group AG	15-10-2021	Mensenrechten

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
107	Vedanta Resources Plc	15-4-2017	Mensenrechten
108	Verizon Communications, Inc.	15-7-2020	Arbeidsnormen
109	Vestas Wind Systems A/S	4-12-2019	Arbeidsnormen
110	Vestas Wind Systems A/S	15-7-2021	Mensenrechten
111	Wal-Mart Stores, Inc.	15-4-2022	Arbeidsnormen
112	Whirlpool Corporation	15-7-2018	Mensenrechten
113	Xiamen Meiya Pico Information Co., Ltd.	15-10-2019	Mensenrechten
114	Zhejiang Dahua Technology Co. Ltd.	15-10-2019	Mensenrechten
115	Zijin Mining Group Co., Ltd.	22-3-2019	Mensenrechten
	Zijin Mining Group Co., Ltd.	22-3-2019	Mensenrechten

6.4. Lijst van ondernemingen: Thematische Dialogen

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
1	AbbVie, Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
2	Bayer AG	Gezondheidszorg	Duitsland	Goede en Beschikbare Medicijnen
3	Biogen Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
4	BMW	Duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Dialogo Klimaattransitie
5	Exxon Mobil Corp.	Olie en gas	Verenigde Staten	Dialogo Klimaattransitie
6	Freeport-McMoRan, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
7	Gilead Sciences, Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
8	Johnson & Johnson	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
9	Marathon Oil Corporation	Energie	Verenigde Staten	Dialogo Klimaattransitie
10	Martin Marietta Materials, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
11	Novartis AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
12	Nucor Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
13	OMV AG	Energie	Oostenrijk	Dialogo Klimaattransitie
14	ONEOK, Inc.	Energie	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
15	Renault SA	Duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Dialogo Klimaattransitie
16	Roche Holding AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
17	Southwest Airlines Co.	Industrie	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
18	Steel Dynamics, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
19	Subaru Corp	Duurzame consumptiegoederen	Japan	Dialogo Klimaattransitie
20	Umicore	Basismaterialen	België	Reductie CO2 uitstoot
21	Valero Energy Corporation	Energie	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot

Colofon

Deze halfjaarrapportage Maatschappelijk Verantwoord Beleggen is een uitgave van Achmea Investment Management.

Disclaimer

Achmea IM kan geen garanties geven over de volledigheid en juistheid bij de vaststelling en implementatie van de uitsluitingenlijsten. Wij aanvaarden daarvoor geen aansprakelijkheid.

Achmea Investment Management B.V. ('Achmea IM') heeft de informatie in dit document met zorg samengesteld. De informatie is alleen bestemd voor gekwalificeerde beleggers en/of professionele beleggers zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht (Wft). Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies, (iii) geen juridisch, fiscaal of ander advies. Achmea IM raadt u af een (beleggings)beslissing uitsluitend te baseren op de informatie in dit document. Raadpleeg in voorkomende gevallen een juridisch, fiscaal of andere adviseur. Achmea IM is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die Achmea IM van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Achmea IM garandeert niet de betrouwbaarheid van die bronnen en de juistheid en volledigheid van de van die bronnen verkregen informatie. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Het verstrekken van dit document na de oorspronkelijke publicatiedatum is geen garantie dat de hierin opgenomen informatie op die latere datum nog juist en volledig is. Achmea IM heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen. Het noemen van rendementen op beleggingen in dit document dient uitsluitend als uitleg en toelichting. Achmea IM spreekt daarmee geen verwachting uit over het rendement of koersverloop van die beleggingen. De waarde van uw belegging kan fluctueren en in het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst. U mag de informatie in dit document alleen voor eigen persoonlijk gebruik kopiëren.

U mag de informatie niet overnemen, vermenigvuldigen, distribueren of openbaren zonder schriftelijke toestemming van Achmea IM. Alle informatie (teksten, foto's, illustraties, grafisch materiaal, handelsnamen, logo's, woord en beeldmerken) blijft eigendom van of in licentie bij Achmea IM en wordt beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of intellectueel eigendomsrecht. Er worden geen rechten of licenties overgedragen bij gebruik van of toegang tot deze informatie. Achmea Investment Management B.V., statutair gevestigd te Zeist (KvK 18059537), beschikt over een vergunning als beheerder van beleggingsinstellingen zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht. Achmea Investment Management B.V. is ingeschreven in het register van de Stichting Autoriteit Financiële Markten onder nummer 15001209.

Disclaimer uitsluiting

Uitsluitingslijsten worden jaarlijks opgesteld. Hierbij wordt onder andere gebruik gemaakt van ESG-informatie van onafhankelijke dataleveranciers zoals ISS ESG en MSCI ESG-Research. Om tot een uitsluitingslijst te komen worden de door ons gebruikte marktbrede benchmarks gescreend op naleving dan wel overtreding van de ESG-normen zoals opgenomen in het MVB-beleid. Voldoet een land of ondernemingen op basis van de beschikbare ESG-informatie niet aan onze ESG-normen, dan komt deze in aanmerking voor uitsluiting van het beleggingsuniversum. Zowel interne als externe portefeuille beheerders worden gevraagd te controleren of er posities in deze landen of ondernemingen in hun beleggingsportefeuilles voorkomen. Indien dit het geval is, worden zij gevraagd deze binnen een redelijke termijn te verkopen. Mutaties in de beleggingsportefeuilles, door bijvoorbeeld corporate actions, beleggingen buiten de reguliere benchmark of wijzigingen in de benchmark, worden tussentijds niet aan de uitsluitingslijsten getoetst. Ook wordt de beschikbare ESG-informatie niet getoetst op volledigheid. Hierdoor is het mogelijk dat er wordt belegd in landen en ondernemingen die op de uitsluitingslijst staan of die conform de in het MVB-beleid opgenomen ESG-normen, uitgesloten hadden moeten worden. Op het eerst volgende moment van het opstellen van de uitsluitingslijst wordt het proces, zoals hierboven geschetst weer gevolgd. Achmea IM kan geen garanties geven over de volledigheid en juistheid bij de vaststelling en implementatie van de uitsluitingenlijsten. Wij aanvaarden daarvoor geen aansprakelijkheid. Achmea IM kan geen garanties geven over de volledigheid en juistheid bij de vaststelling en implementatie van de uitsluitingenlijsten. Wij aanvaarden daarvoor geen aansprakelijkheid.